

به نام او که ازلی و ابدی است

امروز ۱۲ دیماه ۱۳۹۸ شاهد برگزاری چهارمین همایش ملی ارتقای کیفیت آموزش با رویکرد مهارت های زندگی هستیم. این همایش از مرداد ۹۸ شروع به همفکری و فراخوان نمود. کمیته علمی با همکاران بنام و فرهیخته در امر آموزش به ویژه آموزش فیزیک، تشکیل گردید و طی چند جلسه محورهای همایش تعیین و نهایی شد. و در کمیته علمی اینجانب که بارها در خدمت شما دوستان گرامی و بزرگواران، حاضر بوده ام برای بار دیگر به عنوان دبیر علمی همایش انتخاب شدم. هرچند من هم همانند قطره آبی که در میان دریا به جریان آب و امواج مبدل می شود در کنار شما عزیزان و بزرگ اندیشان جامعه مان معنا خواهم یافت و انجام وظیفه می کنم.

از چهار سال قبل کمیته برگزاری کنفرانسهای انجمن علمی آموزشی شهر تهران تصمیم به برگزاری سالانه با عنوان ارتقای کیفیت آموزش نمود که هر سال با رویکردی جدید مورد نقد و بررسی قرار می گیرد. و امسال رویکرد همایش، مهارتهای زندگی انتخاب شد.

در ابتدا مهارتهای زندگی را به سادگی می توان تعریف کرد. مهارت های زندگی یعنی مهارت هایی که به ما برای زندگی بهتر کمک می کنند. با این حال همانطور که می توانید حدس بزنید اجماع و اتفاق نظر قطعی در مورد فهرست مهارت های زندگی و اینکه چه چیزهایی را به عنوان مهارت زندگی می توان در نظر داشت و یادگیری آن را توجیه کرد وجود ندارد.

این همایش در ارتباط با مهارت های زندگی به جستجوگری می پردازد و قصد آن را دارد تا درباره چگونگی ارتقای کیفیت آموزش با رویکرد مهارت های زندگی سخن بگوید. و مطالب موجود را به نقد و گفتگو بکشانند.

پس از اعلام فراخوان، از دور و نزدیک مقالات متعددی به کمیته علمی همایش رسید. که همگی مورد داوری توسط دو داور قرار گرفت و در صورت عدم هماهنگی بین نظر دو داور، داور سوم نیز مقاله را مورد داوری قرار دادند و در نهایت ۱۲ مقاله برگزیده شد و از بین این مقاله ها ۲ مقاله را برای ارائه بشکل سخنرانی پذیرفتند که امروز شاهد ارائه این سخنرانیها خواهیم بود. هر ۱۲ مقاله مقالات با ارزشی بودند اما بعلت نبود وقت مابقی مقالات بصورت پوستر ارائه می شوند و سعی خواهد شد تا این ۱۲مقاله را در مجموعه مقالات در سایت انجمن علمی آموزشی معلمان فیزیک شهر تهران قرار گیرند و قابل بهره برداری باشند.

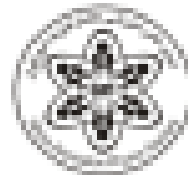
امسال انجمن علمی آموزشی معلمان فیزیک شهر تهران در نهایت خوشوقتی اعلام می نماید که چهارمین همایش ملی ارتقای کیفیت آموزش با رویکرد مهارت های زندگی با همکاری سه انجمن علمی آموزشی معلمان ریاضی، جغرافیا و زیست شناسی شهر تهران برگزار می گردد.

در اینجا از حضور گرم شما عزیزان تشکر و قدردانی می نمایم و امیدوارم همانند سالهای قبل از کنفرانسی که در حال برگزاری است کمال رضایت را داشته باشید.

با تشکر از حضور گرمتان در این روزهای سرد زمستانی و در اولین روزهای سال ۲۰۲۰ میلادی و همچنین تبریک به هموطنان مسیحی کشورمان

دبیر علمی همایش: دکتر اشرف السادات شکر باغانی

دانشیار سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی و عضو اصلی انجمن علمی آموزشی معلمان فیزیک شهر تهران و بازرس علی البدل اتحادیه معلمان فیزیک کشور

برخی روش های کارآمد آموزش فیزیک در ایجاد مهارت های زندگی

اعظم سلیمانی

پژوهشسرای دانش آموزی جوان، آموزش و پرورش منطقه ۵ شهر تهران

چکیده: با تغییر فرهنگ و شیوه زندگی افراد جامعه، آموزش و پرورش افرادی که توانایی سازگاری با دیدگاههای خود، دیگران و رویارویی با مشکلات روزمره زندگی را داشته باشند از اصلی ترین نیازهای جامعه است. استفاده از روشهای تدریس متناسب با مفاهیم کتب درسی از سوی معلمان می تواند تا حدی در ایجاد مهارت های زندگی در دانش آموزان مفید واقع شود. در درس فیزیک به عنوان درسی که چرایی پدیده های علمی موجود در جهان را به دانش آموزان می آموزد دبیران می توانند با انتخاب شیوه های مناسب مهارت هایی همچون تقویت اعتماد به نفس، مهارت فعالیت های گروهی، چگونگی کاهش استرس، پرورش خلاقیت و تفکر انتقادی را به دانش آموزان بیاموزد. در این مقاله به معرفی برخی روشهای کارآمد آموزش فیزیک همچون استفاده از نقشه های مفهومی، تصاویر و نقاشی ها، کارتون های مفهومی و تدریس اعضای گروه، در ایجاد مهارت های زندگی می پردازیم و نتایج حاصل از چگونگی کسب مهارت های زندگی با این روش ها را بیان می کنیم.

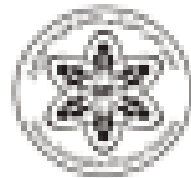
کلمات کلیدی: مهارت های زندگی، فیزیک، نقشه مفهومی، کارتون مفهومی، تدریس اعضا گروه.

۱. مقدمه

از آنجا که عوامل فرهنگی و اجتماعی، تعیین کننده ماهیت دقیق برنامه مهارت های زندگی هستند، از این رو آموزش ها ممکن است از نظر اهداف و محتوای آموزشی در کشورها و نواحی مختلف متفاوت باشد. با این وصف، برنامه مهارت های زندگی در کشورهای مختلفی اجرا شده است و به نظر می رسد که یک برنامه جامع بین فرهنگی باشد که اساساً بر رشد فلسفه ای نوین در نوجوانان و جوانان تأکید دارد و آنان را تشویق می کند تا مسئولیت اعمالشان را بر عهده بگیرند.

در آموزش و پرورش اسلامی به دنبال تکوین و تعالی هویت افراد بر اساس نظام معیار اسلام هستیم و در این راستا افراد به یاری معلم باید به شایستگی های لازم در دوران تحصیل برای سازگاری با نظام معیار اسلام دست یابند. دستیابی به مهارت های زندگی از دستاوردهای اجرای صحیح نظام معیار اسلام در آموزش و پرورش است. بنابراین انتخاب روش های تدریس

امروزه علیرغم ایجاد تغییرات عمیق فرهنگی و تغییر در شیوه های زندگی، بسیاری از افراد در رویارویی با مسائل زندگی، فاقد توانایی های لازم و اساسی هستند و همین امر آنان را در مواجهه با مسائل و مشکلات زندگی روزمره و مقتضیات آن آسیب پذیر نموده است. انسان ها برای مقابله سازگارانه با استرس ها، موقعیت های مختلف و کشمکش های زندگی به کارکردهایی نیاز دارند که آنان را در کسب این توانایی تجهیز نماید. این کارکردها بسیار زیربنایی هستند و در فرآیند تحول، شکل می گیرند. کارکردهایی نظیر شناخت، عواطف و رفتارها که در قالب ساختارهایی مانند عزت نفس، خودکارآمدی، توانایی حل مسئله، مقابله، درک از خود، مهارت های اجتماعی و بین فردی تجلی می یابند [۱-۳].

این مهارت ها مستلزم دانستن، تمرین و به کارگیری هر چه بیشتر در زندگی روزمره است [۵].

۲-۱: مهارت خودآگاهی

خودآگاهی، توانایی شناخت خود و آگاهی از خصوصیات، نقاط ضعف و قدرت، خواسته ها، ترس ها و انزجارها است. رشد خودآگاهی به فرد کمک می کند تا دریابد تحت استرس قرار دارد یا نه و این معمولاً پیش شرط و شرط ضروری روابط اجتماعی و روابط بین فردی مؤثر و همدلانه است.

۲-۲: مهارت همدلی

همدلی یعنی این که فرد بتواند زندگی دیگران را حتی زمانی که در آن شرایط قرار ندارد، درک کند. همدلی به فرد کمک می کند تا بتواند انسان های دیگر را حتی وقتی با آنها بسیار متفاوت است بپذیرد و به آنها احترام گذارد. همدلی روابط اجتماعی را بهبود می بخشد و به ایجاد رفتارهای حمایت کننده و پذیرنده نسبت به انسان های دیگر منجر می شود.

۲-۳: مهارت روابط بین فردی

این توانایی به ایجاد روابط بین فردی مثبت و مؤثر فرد با انسان های دیگر کمک می کند. یکی از این موارد، توانایی ایجاد و ابقای روابط دوستانه است که در سلامت روانی و اجتماعی روابط گرم خانوادگی به عنوان یک منبع مهم حمایت اجتماعی و قطع روابط اجتماعی ناسالم نقش بسیار مهمی دارد.

۲-۴: مهارت ارتباط مؤثر

این توانایی به فرد کمک می کند تا بتواند کلامی یا غیر کلامی و مناسب با فرهنگ، جامعه و موقعیت خود را بیان نماید. بدین معنی که فرد بتواند نظرها، عقاید، خواسته ها، نیازها و هیجان های خود را ابراز و به هنگام نیاز بتواند از دیگران درخواست کمک و راهنمایی نماید. مهارت تقاضای کمک و

مناسب توسط معلمان برای تحقق اهداف درسی ملی از نیازهای ضروری آموزش به شمار می رود [۴].

۲. مهارت های زندگی

منظور از مهارت های زندگی، آن گروه توانایی های روانی - اجتماعی است که فرد را برای مقابله مؤثر و پرداختن به کشمکش ها و موقعیت های زندگی یاری می بخشد. این توانایی ها فرد را قادر می سازد تا در رابطه با سایر انسان ها، جامعه، فرهنگ و محیط خود مثبت و سازگارانه عمل کند و سلامت روانی خود را تأمین نماید [۵].

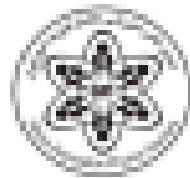
۲-۱. اهداف مهارت های زندگی

برنامه های مختلفی که براساس آموزش مهارت ها در زمینه ارتقای سلامت روانی اجرا می شود مشتمل بر چندین هدف اصلی و اساسی هستند که عبارتند از [۵]:

- ✓ تقویت اعتماد به نفس،
- ✓ تقویت روحیه مشارکت و همکاری،
- ✓ رشد و تقویت عواطف انسانی،
- ✓ ایجاد روحیه مقاومت در برابر تبلیغات مسموم،
- ✓ کمک به شناسایی و بیان احساسات،
- ✓ تأمین سلامت جسمی و بهداشت روانی،
- ✓ تقویت مهارت های ارتباطی،
- ✓ ساختن یک شهروند متعادل و مقبول اجتماع،
- ✓ تقویت روحیه همزیستی مسالمت آمیز،
- ✓ ارتقاء سازگاری فرد با خودش، با دیگران و محیط زندگی.

۲-۲. انواع مهارت های زندگی

سازمان بهداشت جهانی مهارت های زندگی را با عناوین دهگانه زیر مشخص نموده است که برخورداری از هر یک از

مختلف مسئله و پیامدهای هر یک از آنها بررسی می‌شوند. این مهارت فرد را قادر می‌سازد تا مسائل را از ورای تجارب مستقیم خود دریابد و حتی زمانی که مشکلی وجود ندارد و تصمیم‌گیری خاصی مطرح نیست، با سازگاری و انعطاف بیشتر به زندگی روزمره بپردازد.

۲-۱۰: مهارت تفکر نقادانه

تفکر نقادانه، توانایی تحلیل اطلاعات و تجارب است. آموزش این مهارت، فرد را قادر می‌سازد تا در برخورد با ارزش‌ها، فشار گروه و رسانه‌های گروهی مقاومت کند و از آسیب‌های ناشی از آن در امان بماند.

۳. مهارت‌های زندگی در آموزش فیزیک

با استناد به برنامه درسی ملی انتظار می‌رود از روش‌هایی در تدریس متون کتب درسی استفاده شود که در آن‌ها به نقش فعال، داوطلبانه و آگاهانه دانش‌آموز در فرآیند یاددهی-یادگیری و تربیت‌پذیری توجه شود و زمینه تقویت و توسعه روحیه پرسشگری، پژوهشگری، خلاقیت و کارآفرینی را در وی فراهم سازد. ازاینرو استفاده از روش‌های فعال در آموزش دروس مختلف از جمله فیزیک، به عنوان یکی از درس‌های پایه و دشوار برای دانش‌آموزان، دغدغه اصلی دبیران است. روش‌هایی که باعث افزایش بهره‌وری کلاس شده و در دانش‌آموزان حس رضایت و انگیزه به یادگیری را افزایش دهد. همچنین بتواند موجب بهبود مهارت چگونه زیستن در آنان شود [۶ و ۷].

در این راستا برخی روش‌های تدریس مورد استفاده در درس فیزیک که منجر به تحقق برخی اهداف فوق می‌شود را بیان می‌کنیم.

راهنمایی از دیگران در مواقع ضروری، از عوامل مهم یک رابطه سالم است.

۲-۵: مهارت مقابله با استرس

این توانایی شامل شناخت استرس‌های مختلف زندگی و تأثیر آنها بر فرد است. شناسایی منابع استرس و نحوه تأثیر آن بر انسان، فرد را قادر می‌سازد تا با اعمال و موضع‌گیری‌های خود فشار و استرس را کاهش دهد.

۲-۶: مهارت مدیریت بر هیجان‌ها

این توانایی فرد را قادر می‌سازد تا هیجان‌ها را در خود و دیگران تشخیص دهد، نحوه تأثیر هیجان‌ها بر رفتار را بداند و بتواند واکنش مناسبی به هیجان‌های مختلف نشان دهد. اگر با حالات هیجانی مثل غم، خشم یا اضطراب درست برخورد نشود، این هیجانات تأثیر منفی بر سلامت جسمی و روانی خواهند گذاشت و برای سلامت پیامدهای منفی به دنبال خواهند داشت.

۲-۷: مهارت حل مسئله

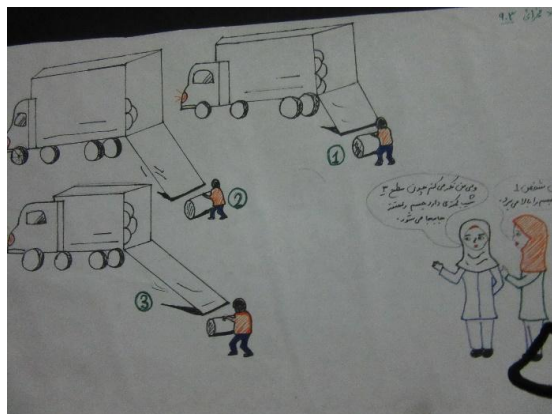
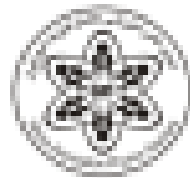
این توانایی فرد را قادر می‌سازد تا به طور مؤثری مسائل زندگی را حل نماید. مسائل مهم زندگی چنانچه حل نشده باقی بمانند، استرس روانی ایجاد می‌کنند که به فشار جسمانی نیز منجر می‌گردد.

۲-۸: مهارت تصمیم‌گیری

این توانایی به فرد کمک می‌کند تا به نحو مؤثری در مورد مسائل زندگی تصمیم‌گیری نماید. اگر فردی بتواند فعالانه در مورد اعمالش تصمیم‌گیری نماید، جوانب مختلف انتخاب‌ها را بررسی و پیامد هر انتخاب را ارزیابی کند، مسلماً در سطوح بالاتر بهداشت روانی قرار خواهد گرفت.

۲-۹: مهارت تفکر خلاق

این نوع تفکر هم به حل مسئله و هم به تصمیم‌گیری‌های مناسب کمک می‌کند. با استفاده از این نوع تفکر، راه حل‌های

شکل ۲: نقاشی مفهومی برای کاربرد سطح شیبدار

شکل ۱ یک نقاشی مفهومی برای تدریس مفهوم فشار و شکل ۲ یک نقاشی مفهومی برای تدریس سطح شیبدار به عنوان یک اهرم را نشان می‌دهند. معلم نظر بچه‌ها را در مورد افکار و راه‌حل‌های پیشنهادی شخصیت‌های کارتونی جویا می‌شود. معمولاً این پرسش که "شما چگونه فکر می‌کنید؟" یا "نظر شما چیست؟" سرآغاز یک گفت‌وگو استدلالی در کلاس است. که روش مناسبی برای ایجاد انگیزه و نیز بیان مستدل ایده در دانش‌آموزان به شمار می‌رود.

۳-۲. تدریس با استفاده از نقاشی

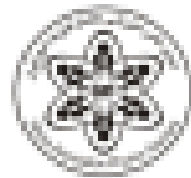
پژوهش‌ها نشان داده که پرورش مهارت نقاشی در افراد که موجب ارتقای سلامت ذهن و بهبود کیفیت زندگی آنان می‌شود [۹، ۱۰]. افراد می‌توانند با استفاده از مهارت نقاشی، قدرت خلاقیت خود را پرورش دهند. مهارت نقاشی به افراد کمک می‌کند تا احساساتشان را بدون کلمات بیان کنند و با غلبه بر خجالت خود، شخصیت خود را در آن بروز دهند. نقاشی علاوه بر تقویت مهارت‌های خلاقانه، تفکر انتقادی را نیز رشد می‌دهد. هنرمند در زمان نقاشی باید تفکر انتقادی و مفهومی داشته باشد تا بتواند راه‌حل‌های متعددی را ارائه دهد. آن تصویری که هنرمند در شروع نقاشی دارد ممکن است طی فرآیند نقاشی به دلایل متعددی (مانند محدودیت در رنگ)

۳-۱. تدریس با استفاده از کارتونهای مفهومی

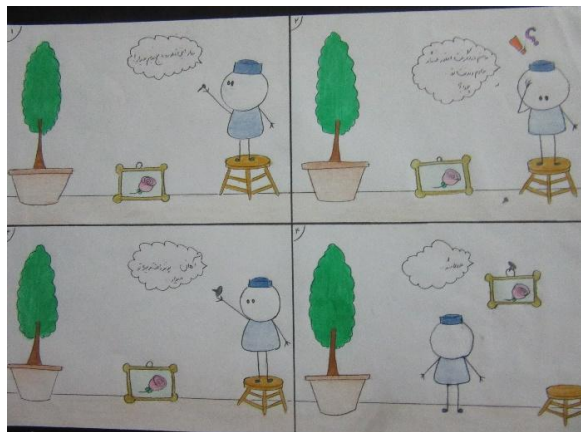
یکی از بخش‌های مهم در ابتدای تدریس برانگیختن دانش‌آموزان و ایجاد زمینه‌ی مناسب برای بیان و دفاع مستدل از ایده‌هایشان است. معمولاً ایجاد چالش برای حل کردن مشکل یا مسئله‌ای که در زندگی واقعی می‌توانند آن را تجربه کنند شیوه‌ی مناسبی برای این کار است. می‌توانیم مسئله را با روش‌های گوناگونی مطرح کنیم که یکی از آن‌ها استفاده از کارتونهای مفهومی است [۸]. کارتونهای مفهومی نقاشی‌هایی هستند که در آن‌ها ایده‌های چند نفر برای پاسخ به یک سوال جذاب مطرح می‌شود. با بررسی پاسخ‌ها در نقاشی و نیز نظرات دانش‌آموزان کلاس در رد یا قبول نظرات فوق، می‌توان مقدمات لازم برای فرآیند تدریس مفهوم مورد نظر را فراهم نمود. در واقع با کمک نقاشی مفهومی به نقد بحث علمی بین چند شخصیت حاضر در نقاشی درباره یک موضوع علمی پرداخته، با تحریک ذهن دانش‌آموزان آن‌ها را به سوی درک پاسخ درست راهنمایی می‌کنیم.

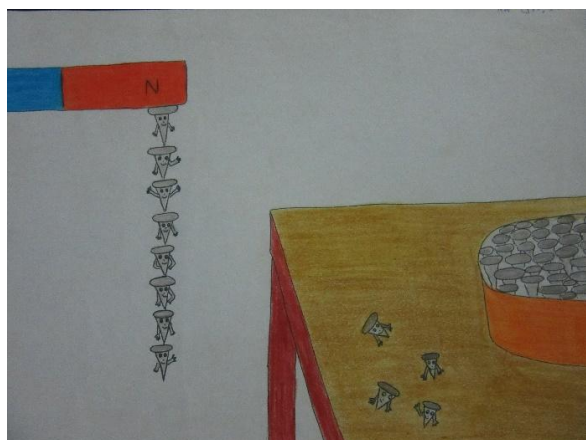
شکل ۱: نقاشی مفهومی برای تدریس مفهوم فشار

مهارت های زندگی ذکر شده در دانش آموزان فوق حاصل از ارائه نقاشی های خود، عملاً میزان علاقمندی و مشارکت این دانش آموزان برای فراگیری فیزیک با رسم نقاشی های فوق بسیار بیش تر شد.

شکل ۳: این نقاشی نمونه ای از کاربرد فشار در زندگی روزمره را نشان می دهد.

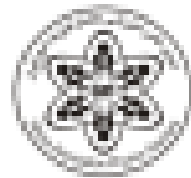
شکل ۴: پدیده القای مغناطیسی با کمک نقاشی نشان داده شده است.

تغییر قابل توجهی داشته باشد. دید هنری طی فرآیند نقاشی تکامل می یابد و مهارت های حل مسئله را برای نقاش به ارمغان می آورد. مهارت نقاشی نیز مانند سایر رشته های هنری با آزاد کردن احساسات افراد، استرس را دور می کنند. تمرکز فرد روی نقاشی موجب آرامش ذهن شده و مشکلات و نیازهایی که به او استرس وارد می کرده را کم رنگ می سازد. سطح استرس پایین نقاش موجب داشتن یک سبک زندگی شادتر و سالم تر شده و به بهبود سلامت ذهن او نیز کمک می کند. نقاشی به نوعی، هوش احساسی افراد را تقویت و به آن ها کمک می کند تا احساسات درونی خود را بهتر بشناسند [۱۱].

گرافیک در آموزش علاوه بر اینکه توجه فراگیران را به موضوع درسی جلب می کند موجب تحریک و تشویق خلاقیت در دانش آموزان برای بیان عقاید و نظرات آنان نیز می شود. در واقع با تحریک حس کنجکاوی موجب جلب توجه و نیز حفظ توجه به منظور دنبال کردن مطلب در دانش آموزان نیز می شود. برخی دیگر از مواد دیداری و گرافیکی در کتابهای درسی نیز در موارد زیر مورد استفاده قرار می گیرند [۱۲]:

- ارائه یک دید کلی از آموزش و اطلاعات عمومی مربوط به درس (پیش سازمان دهنده ها و نقشه های مفهومی)
- نشان دادن افراد، مکانها و اشیاء (ارائه اطلاعات)
- تشریح و توضیح مواد درسی (عکس ها، طرح ها، نقشه ها، جدول ها و نمودارها)
- نشان دادن مراحل انجام کار (آزمایش ها و فعالیت ها)
- به نمایش گذاشتن تجربیات گذشته دانش آموز و یا به تصویر کشیدن آینده او (پیش تصورات راجع به یک موضوع)

شکل های ۳ تا ۶ نمونه هایی از نقاشی های دانش آموزان برای موضوعات مختلف درس فیزیک می باشند. علاوه بر ایجاد

نمادهای ربط دهنده است که انجام این فرایندها نیازمند تفکر است. پژوهش ها و مطالعات مزیت نقشه مفهومی را به عنوان ابزار آموزش، یادگیری و ارزشیابی در دستیابی به یادگیری معنی دار و سطوح بالای یادگیری، تفکر انتقادی و حل مسئله نشان داده اند [۱۳]. از سوی دیگر تدریس مبتنی بر نقشه مفهومی به عنوان یک روش تدریس فراگیرمحور به دانش آموزان امکان می دهد که اطلاعات گذشته را با اطلاعات جدید یکجا دیده و روابط بین آنها را درک کنند. به کار بستن چنین روشی به دانش آموزان کمک می کند تا نسبت به مفاهیم بینشی عمیق پیدا کنند. همچنین باعث بهره وری در برنامه های کلاسی، افزایش حس رضایت یادگیرندگان و بیشتر شدن انگیزه آنها در یادگیری مطالب ارایه شده می گردد [۱۴].

زارع و همکارانش در پژوهشی [۱۵] نشان دادند به کارگیری نقشه مفهومی در آموزش درس فیزیک می تواند بر پیشرفت تحصیلی و خود تنظیمی سطوح بالای یادگیری تاثیر مثبت داشته باشد. تعدادی از معلمان نقشه مفهومی را به عنوان یک راهبرد آموزشی برای ایجاد یادگیری عمیق تر در دانش آموزان به کار می گیرند که حاصل آن ایجاد تفکر انتقادی به عنوان یکی از مهارت های زندگی در دانش آموزان است. یک نقشه مفهومی این امکان را فراهم می آورد که به هنگام تشکیل یک مفهوم جدید، تجربه و درک کسب شده در گذشته در یک چارچوب مفهومی مورد توجه قرار گیرد، بنابراین می تواند به عنوان شیوه ای جهت ارائه مطالب درس به کار گرفته شود. شکل ۷ نمونه ای از نقشه مفهومی مربوط به بخش فشار از فیزیک را نشان می دهد که با کمک دانش آموزان تهیه شده است.

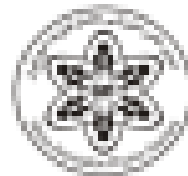
شکل ۵: وابستگی فشار به مساحت نقطه اثر نیرو به کمک نقاشی به تصویر کشیده شده است.

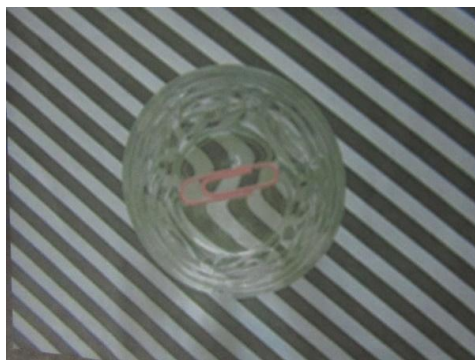
شکل ۶: این نقاشی برای بیان مفهوم مقاومت در مدار رسم شده است.

۳-۳. استفاده از نقشه های مفهومی

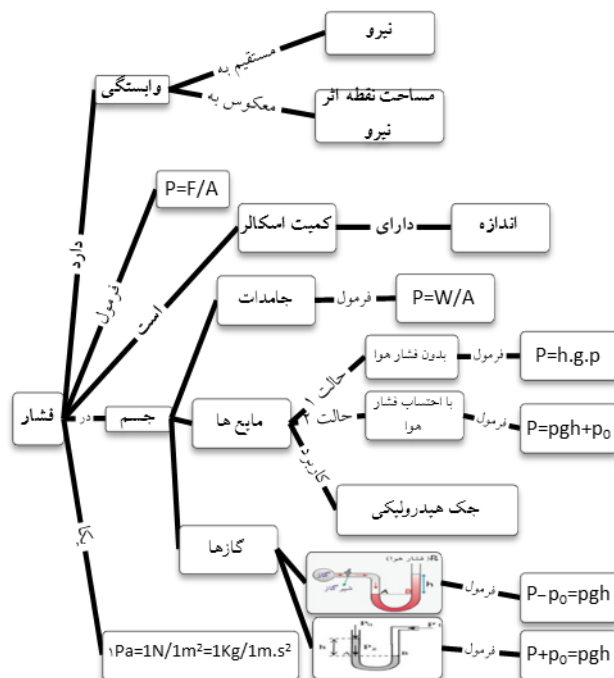
تفکر نقادانه به عنوان یکی از مهارت های زندگی فرد به شمار می رود. پژوهش های زیادی انجام شده که حاصل آنها لزوم ترکیب آموزش تفکر انتقادی با برنامه های درسی است. یکی از راهبردهای آموزشی جدید برای آموزش تفکر انتقادی نقشه مفهومی است که توسط نواک و همکاران به عنوان ابزار آموزشی جهت مقابله با یادگیری طوطی وار مطرح شد. ترسیم نقشه مفهومی مستلزم تشخیص و انتخاب مفاهیم مهم و فرعی، مرتبط ساختن مفاهیم و اطلاعات و یا مثالها به همدیگر، تشخیص ارتباط های اصلی از فرعی و انتخاب کلمات و

فیزیکی مرتبط با موضوع درس بوده و خودشان از آن عکس بگیرند. تحقیقات و پژوهش‌ها نشان داده‌اند که شرکت در فرآیند یادگیری، یادگیری را افزایش می‌دهد و مؤثرترین موقعیت‌های یادگیری آنهایی است که فعالیت‌ها را خود یادگیرنده انجام دهد [۱۷]. بنابراین دانش‌آموزان با عکاسی از پدیده‌های فیزیکی فرصتی برای تأمل بیشتر بر قوانین حاکم بر دنیای پیرامون خود پیدا می‌کنند و از این طریق زیبایی‌های علم فیزیک را در قالب تاثیرگذار هنر و از کادر دوربین عکاسی با یکدیگر سهیم می‌شوند. مهم‌تر اینکه باعث افزایش خلاقیت و علاقمندی دانش‌آموزان به فیزیک نیز خواهد شد. شکل‌های ۸ تا ۱۱ نمونه‌هایی از آثار عکاسی دانش‌آموزان از پدیده‌های فیزیکی‌ای است که خودشان خلق کرده‌اند. تلاش دانش‌آموزان برای خلق یک پدیده فیزیکی و عکاسی از آن علاوه بر تقویت روحیه مشارکت در فرآیند آموزش، موجب افزایش اعتماد به نفس آنان می‌شود و میزان خلاقیت و مهارت حل مسئله را در آنان را نیز افزایش می‌دهد.

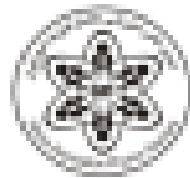
شکل ۸: دانش‌آموز به کمک این عکس شکست نور را نشان داده است.

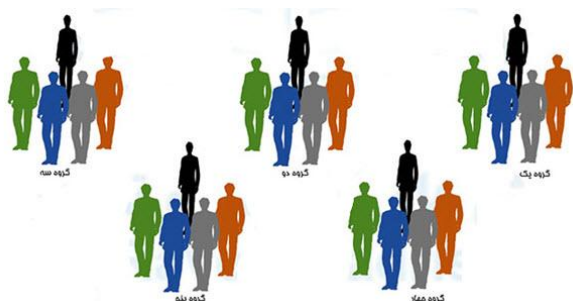
شکل ۷: نقشه مفهومی فشار

۳-۴. تدریس با استفاده از تصویر و عکس

با توجه به اینکه ۷۵٪ یادگیری از طریق کاربرد حس بینایی صورت می‌گیرد، عکس‌ها می‌توانند در تمامی سطوح آموزشی برای معرفی موضوعات جدید، برای اصلاح اشتباهات و سوء تعبیرات، برای انتقال اطلاعات اساسی، و نیز ارزشیابی از پیشرفت‌های دانش‌آموزان بکار برده شوند. دانش‌آموزان زمانی از عکس‌ها می‌آموزند که معانی و اعمال مندرج در آنها را استنباط کرده و از آنها برداشت درست داشته باشند. این وظیفه معلمان است که در هنگام نشان دادن عکس‌ها از دانش‌آموزان سؤال کرده و پاسخ صحیح را دریافت کنند [۱۶]. می‌توان در تدریس از عکس‌های آماده‌ای استفاده کرد که دانش‌آموزان هیچ نقشی در تولید آن‌ها نداشته‌اند و تنها به عنوان یک ابزار کمک آموزشی برای معرفی موضوع جدید درسی از آن‌ها استفاده کرد. و یا پس از تدریس مطلب مورد نظر، از دانش‌آموزان خواست با دقت در پیرامون خود به دنبال پیدا کردن پدیده‌ی

اجتماعی دانش‌آموزان می‌شود و میزان عزت نفس و مهارت حل مسئله را بهبود بخشیده، موجب لذت بردن دانش‌آموزان از یادگیری می‌شود [۱۹-۲۱]. یکی از بخش‌های درس فیزیک کسب مهارت حل مسائل و فعالیت‌های کتاب درسی است. تبحر دانش‌آموزان در این بخش‌ها در عمل موجب ایجاد برخی از مهارت‌های زندگی روزمره آنان می‌شود. اجرای روش یادگیری از اعضای گروه در حل مسائل فیزیک بسیار روش کارآمدی است. برای اجرای این روش می‌توان دانش‌آموزان کلاس را به گروه‌های ۵ یا ۶ نفره تقسیم کرد به طوری که در هر گروه توزیع دانش‌آموزان ضعیف تا قوی به خوبی رعایت شود. سپس هر گروه ملزم به حل مشارکتی مسئله‌ای متفاوت از گروه دیگر با نظارت معلم است. بعد از این مرحله از تلفیق اعضای گروه‌ها در گروه‌های جدید (شکل ۱۱)، هر عضو گروه بدون دخالت معلم، مسئله‌ای که در گروه قبل آموخته را به اعضای جدید گروه خود آموزش می‌دهد. در این روش تمام دانش‌آموزان در هر گروه در مرحله اول به صورت دانش‌آموز و در مرحله دوم در نقش معلم مشارکت صددرصدی دارند. نتیجه اجرای این روش در حل مسائل درس فیزیک موجب کاهش استرس و خجالت دانش‌آموزان، افزایش اعتماد به نفس، رفع اشکالات و یادگیری بهتر محتوای آموزشی، تقویت مهارت ارتباطی و در نهایت کسب بسیاری از مهارت‌های زندگی در فرآیند آموزش در کلاس درسی می‌شود.

شکل ۱۱: ترکیب اعضای گروه در مرحله دوم

شکل ۹: دانش‌آموز از رنگین‌کمانی که خودش ایجاد کرده عکس گرفته است.

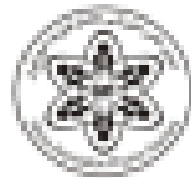

شکل ۱۰: دانش‌آموز در این عکس ویژگی‌های تصویر در دو آینه‌ی تخت متقاطع را نشان داده است.

۳-۵. به‌کار بستن روش یادگیری از اعضای گروه^۱

یادگیری از طریق اعضای گروه یا همیاری، یکی از سودمندترین و معمول‌ترین رویکردهای آموزشی در کشورهای پیشرفته است. در این روش آموزشی، با استفاده از استراتژی یادگیری در گروه‌های کوچک، فراگیران برای دستیابی به هدف مشترک به منظور بهبود توانایی یادگیری خود و سایر اعضای هم‌گروه تلاش می‌کنند [۱۸]. نتایج پژوهش‌ها نشان می‌دهد که انجام فعالیت‌های گروهی در آموزش موجب رشد مهارت‌های

^۱ Team Member Teaching Design (TMTD)

۴. نتیجه گیری

به دلیل ضرورت کسب مهارت های زندگی در دوره نوجوانی و جوانی، و تقارن این دوره با دوران تحصیل دانش آموزان، با تغییر فرهنگ و شرایط و مشکلات جامعه، وظیفه آموزش و پرورش در هر جامعه ایجاد بستر مناسب برای کسب این مهارت ها توسط افراد در مدارس است. در این راستا در این پژوهش با توجه به اهمیت درس فیزیک به عنوان یکی از دروس پایه و نسبتا دشوار برای دانش آموزان در مقطع متوسطه، برخی روش های کارآمد آموزش فیزیک از جمله استفاده از نقاشی و تصاویر، نقشه های مفهومی و تدریس اعضای گروه، برای ایجاد مهارت های زندگی توسط دانش آموزان را معرفی کردیم و نمونه هایی از چگونگی اجرای این روش ها در کلاس درس خود را نمایش دادیم. در نهایت یافته های حاصل از اجرای این روش ها منطبق بر نتایج پژوهش های انجام شده، ایجاد یا بهبود مهارت های زندگی توسط دانش آموزان را در کلاس درس مورد تایید قرار می دهد.

نویسنده مسئول: اینجانب اعظم سلیمانی از طرف نویسندگان این مقاله متعهد می شوم که تمامی مطالب این مقاله حاصل پژوهش نویسندگان است. همچنین تمامی اصول اخلاق علمی را رعایت نموده ایم و هر جا از مقالات یا محصول پژوهش سایر نویسندگان استفاده شده است، به نام نویسندگان، عنوان کتاب یا مقاله آنها در مراجع اشاره شده است.

ایمیل نویسنده مسئول: soleimanirs@yahoo.com

شماره تماس نویسنده مسئول: ۰۹۳۸۴۱۶۲۹۲۴

مراجع

[۱] ادیب، یوسف، بررسی میزان دستیابی نوجوانان ایرانی به مهارت های زندگی، فصلنامه پژوهش های نوین روانشناختی (روانشناسی دانشگاه تبریز)، زمستان ۱۳۸۵، دوره ۱، شماره ۴، ۲۵-۱.

[۲] کردنوقایی؛ رسول، شریفی؛ حسن پاشا، تهیه و تدوین برنامه درسی مهارت های زندگی برای دانش آموزان دوره تحصیلی متوسطه، فصلنامه نوآوری های آموزشی، تابستان ۱۳۸۴، دوره ۴، شماره ۱۲، ۳۴-۱۱.

[۳] فتحی واجارگاه؛ کوروش، عارفی؛ محبوبه، اسفندیاری؛ توران، شناسایی و اولویت یابی مهارت های زندگی مورد نیاز بزرگسالان برای لحاظ کردن در برنامه های درسی مدارس، فصلنامه تعلیم و تربیت، بهار ۱۳۸۷، دوره ۲۴، شماره ۱، مسلسل ۹۳، ۶۹-۱۰۱.

[۴] فاضلی؛ سید نصرالله، ضرورت تحول، ماهنامه رشد آموزش متوسطه ۱، دوره نوزدهم، مهر ۱۳۹۲، شماره پی در پی ۷، ۱۲-۱۵.

[۵] رادفر؛ شکوفه، حمیدی؛ فریده، راهنمای آموزش مهارت های زندگی (ویژه مدرسین)، نشر پژوهشکده مهندسی و علوم پزشکی جانبازان، چاپ اول (تابستان ۱۳۸۷).

[۶] سلطانیان؛ مینا، معلم تحول آفرین، ماهنامه رشد آموزش متوسطه ۱، دوره نوزدهم، مهر ۱۳۹۲، شماره پی در پی ۷، ۱۶-۱۸.

[۷] سمیعی؛ دوست محمد، انتظارات از معلمان علوم تجربی، ماهنامه رشد آموزش متوسطه ۱، دوره نوزدهم، مهر ۱۳۹۲، شماره پی در پی ۷، ۵۸-۶۱.

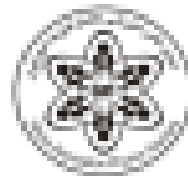
[۸] رسولیان بروجنی؛ بنفشه، افشاری؛ بهرام، تدریس پژوهش محور: ساختارسازی های پژوهش محور بر اساس مدل $5E$ (چرخه یادگیری)، اصفهان، نشر آمیس، (۱۳۹۳).

[۹] قهرمانی؛ لیلا، حاتمی؛ فاطمه، کاوه؛ محمدحسین، کشاورزی؛ ساره، بررسی تاثیر آموزش توأم مهارت های مقابله ای و نقاشی بر منبع چندوجهی کنترل سلامت نوجوانان بی سرپرست، نشریه علوم پزشکی صدرا، زمستان ۱۳۹۵، دوره ۵، شماره ۱، ۲۱-۳۴.

[۱۰] فلاحی؛ ویدا، صفری؛ یحیی، یوسف فرحنگ؛ ماندانا، تاثیر آموزش با رویکرد تربیت هنری بر فعالیت های هنری و مهارت های فرآیندی دانش آموزان پایه چهارم ابتدایی، فصلنامه نوآوری های آموزشی، پاییز ۱۳۹۰، دوره ۱۰، شماره ۳۹، ۱۱۸-۱۰۱.

[۱۱] <https://mojasamesazi.com/mazayaye-naghashi/>

[۱۲] زمانی؛ بی بی عشرت، اسفنجانی؛ اعظم، کاربرد گرافیک در آموزش مفاهیم فیزیکی در کتابهای درسی علوم، کشورهای ایران، امریکا و انگلستان به منظور روحیه جستجوگری در دانش آموزان، نهمین کنفرانس آموزشی فیزیک، اصفهان، (۱۳۸۲).

[۱۳] کلهر؛ منصوره، مهران؛ گلنار، تاثیر استراتژی نقشه مفهومی بر مهارت-های تفکر انتقادی دانش آموزان، فصلنامه روانشناسی تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی، سال سیزدهم، شماره چهل و چهارم، تابستان ۹۶، ۱۵۳-۱۷۲.

[۱۴] علیپور؛ محمد، اثربخشی روش آموزش نقشه مفهومی و تداوم آن بر پیشرفت درس مهارت های اجتماعی- اقتصادی دانش آموزان پسر کم توان ذهنی پایه سوم، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، (۱۳۸۹)، ۱۰-۱۱.

[۱۵] زارع؛ محمد، آذربخش؛ مسلم، ساریخانی؛ راحله، تاثیر نقشه مفهومی بر پیشرفت تحصیلی و خود تنظیمی سطوح بالای یادگیری در درس فیزیک، فصلنامه دانشگاهی یادگیری الکترونیکی (مدیا)، دوره ۴، شماره ۴ (۱۳۹۲)، ۷ صفحه.

[۱۶] www.vista.ir/content/۱۲۷۵۸/تدریس-با-تصاویر-آموزشی

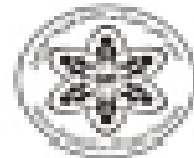
[۱۷] www.tebyan.net

[۱۸] پیامی بوساری؛ میترا، فتحی آذر؛ اسکندر، موسوی نسب؛ نورالدین، مقایسه اثربخشی روش های طرح تدریس اعضای تیم با سخنرانی همراه با پرسش و پاسخ بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان پرستاری، مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی، پاییز و زمستان ۱۳۸۵: ۶۲(۲)، ۴۵-۵۲.

[۱۹] آقاجانبگلو؛ سوسن، عیسی زاده؛ فاطمه، عیسی زاده؛ آرش، بررسی تاثیر کار گروهی بر یادگیری مهارت های زندگی در بین دانش آموزان ابتدایی شهرستان بوشهر، اولین کنفرانس بین المللی علوم انسانی با رویکرد بومی - اسلامی و با تاکید بر پژوهش های نوین، ساری، بسیج اساتید دانشگاه پیام نور استان مازندران، شرکت علمی پژوهشی و مشاوره ای آینده ساز، <https://www.civilica.com/Paper-ICH۰۱-ICH۰۱۰۸۴.html>

[۲۰] توفیقی؛ طاهره، تاثیر فعالیت های گروهی بر رشد اجتماعی دانش آموزان مدرسه نور ناحیه ۲ ارومیه، مجله مدارس کارآمد سال دوم سال تحصیلی ۱۳۸۷-۱۳۸۸ شماره ۴ (پیاپی ۸).

[۲۱] شکاری؛ عباس، تاثیر یادگیری مشارکتی بر رشد مهارت های اجتماعی دانش آموزان، فصل نامه راهبردهای آموزش، دوره ۵، شماره ۱، بهار ۱۳۹۱، ۳۱-۳۷.

نقش مدارس در شکل گیری مهارت های زندگی دانش آموزان ابتدایی

شیوا ابریشم باف^۱، انسیه شاهدانی^۲ و علیرضا عقیقی^۳

(۱) دانشجوی دکترای رشته مدیریت آموزشی دانشگاه علوم و تحقیقات

(۲) دانشجوی دکترای رشته آموزش ریاضی دانشگاه تهران مرکز

(۳) دانش آموز سال یازدهم رشته ریاضی فیزیک

چکیده: پژوهش حاضر با هدف تعیین نقش مدارس در شکل گیری مهارت های زندگی (تصمیم گیری، حل مسأله، تفکر خلاق، تفکر انتقادی، برقراری ارتباط موثر، روابط بین فردی، خود آگاهی، همدلی کردن، مقابله با هیجانات و مقابله با استرس) دانش آموزان ابتدایی به روش کتابخانه ای انجام شد. نتایج نشان داد: که مسئولان آموزش و پرورش، برنامه ریزان درسی، مدیران و معلمان ابتدایی می توانند به عنوان مهم ترین عوامل، زمینه پرورش مهارت های زندگی را در دانش آموزان به وجود آورند.

کلمات کلیدی: مهارت های زندگی، دانش آموزان، مدارس

۱. مقدمه

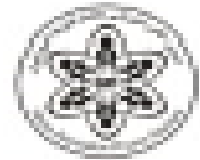
پیشگیری ها و تغییرات سریع زندگی بشری، چالش های فراوانی را در برابر او قرار داده است. چگونگی سازگاری با وضعیت و دشواری های ناشی از چالش های موجود، از دل مشغولی های اصلی متخصصان این امر، به ویژه در حوزه تعلیم و تربیت است [۱].

در خصوص اهمیت آموزش و پرورش، کانت می گوید: «بشر تنها با تعلیم و تربیت، آدم تواند شود و آدمی جز آنچه تربیت از او می سازد، نیست؛ از این رو، مسئله تعلیم و تربیت، بزرگترین و دشوارترین مسئله ای است که انسان با آن درگیر است؛ بنابراین هدف آموزش و پرورش لحاظ کردن ابعاد جسمانی، ذهنی، عاطفی و اجتماعی برای دستیابی به انسانی کامل است. اما پرورش انسان کامل، تنها مستلزم کسب دانش و مهارت و توانایی ها نیست بلکه لازمه آن، باز بودن ذهن در برابر آنچه در جهان خارج اتفاق می افتد و تفاهم با مردم و رفتارهای واقعی برای دستیابی به روابط اجتماعی هماهنگ و هم نوا است؛ در واقع، امروز آموزش و پرورش به دنبال جامعه

پذیر کردن نسل های جدید و آینده برای پذیرش جهانی است [۲].

به همین جهت دوره ابتدایی، از لحاظ رشد، تربیت و تکوین شخصیت کودکان، دوره ای بسیار مهم است که پایه و اساس آموزش های بعدی قرار می گیرد و دانش آموزان را برای کسب مهارت ها و تخصص های آتی آماده نی سازد؛ شکل گیری و رشد همه جانبه فرد در این دوره صورت می پذیرد و فرصت و موقعیتی مناسب برای تحصیل، تربیت و یادگیری برای کودک، فراهم می شود. از این رو، ضرورت دارد تا همه کشورها به منظور ارتقای دیدگاه های خود در زمینه توسعه و کاهش فقر، امکان دسترسی کودکانشان را به مدارس ابتدایی تعیین کنند [۳].

انسان ها برای مقابله ی سازگارانه با موقعیت های متفاوت و کشمکش های زندگی به کارکردهایی نیاز دارند که آنان را در کسب این توانایی تجهیز کند. به همین دلیل به تازگی تا حد بسیاری، نظام های تعلیم و تربیت در سراسر دنیا به آموزش

هیجانی و عاطفی به ویژه تعادل بین عواطف و عقل، درک ارزش وجودی خویش، خودآگاهی، انتخاب هدف های واقعی در زندگی، استقلال عاطفی از خانواده، حفظ تعادل روانی و عاطفی خویش در مقابل عوامل فشارزای محیطی، برقراری روابط سالم با دیگران، کسب مهارت های اجتماعی لازم در دوست یابی، شناخت زندگی سالم و مؤثر و چگونگی برخورداری از آن، از مهم ترین نیازهای نوجوانان به شمار می رود. این قشر پرتحرک و بعضی اوقات مسأله ساز با فاصله ای نسبتاً کوتاه جایگزین نسل پیشین خود شده و امور گوناگون اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی کشور را در دست خواهند گرفت. لذا فراهم کردن زمینه های رشد مناسب و مطلوب برای آنها ضروری است [۷].

سیر صعودی آسیب های اجتماعی طی چند دهه اخیر در سراسر جهان، کارشناسان را به بررسی این معضل و یافتن راه حلی برای آن برانگیخته است. نتیجه این بررسی ها نشان داد که بسیاری از آسیب های اجتماعی ناشی از کمبود مهارت های روانی-اجتماعی لازم برای برخورد مؤثر با مشکلات زندگی هستند. پژوهش های صورت گرفته در زمینه سوء مصرف مواد مخدر نشان داده اند که یکی از عوامل اصلی گرایش به مصرف مواد مخدر، پایین بودن عزت نفس و ضعف در مهارت های ارتباطی و حل مسأله است. هم چنین پژوهش ها نشان داده اند که تحت شرایط استرس، در صورتی که فرد یاد نگرفته باشد که چگونه استرس را مهار نماید، میزان جرم آسیب های اجتماعی افزایش می یابد. فشارهای وارد آمده بر فرد از سوی اطرافیان یکی از عوامل آسیب های اجتماعی، مخصوصاً بزهکاران می باشد [۸].

کنار آمدن با فشارهای زندگی و کسب مهارت های فردی و اجتماعی، همواره بخشی از واقعیات زندگی انسان است که در ادوار متفاوت زندگی به اشکال گوناگون تجلی می یابد. در دوران کودکی، تعارض های درونی جلوه چندانی ندارد اما با افزایش سن و مواجهه با دشواری های ویژه سنین نوجوانی و جوانی، کشمکش های درونی و محیطی بیشتر ظاهر می شوند، هم چنین همزمان با رشد جسمانی و روانی، انتظار جامعه و خانواده نیز از فرد نوجوان افزایش می یابد، به طوری که این

مهارت های زندگی^۱ برای سازگار کردن بهتر و موثرتر افراد با چالش ها و مسائل زندگی، توجه کرده اند. به عبارت دیگر، آموزش مهارت های زندگی فرد را برای غلبه بر تنش ها و مشکلاتی که گریبانگیر فرد و جامعه است، آماده می کند. در این راستا اثربخشی در خور توجه آموزش مهارت های زندگی، اعم از مهارت های فردی و اجتماعی، در پیشگیری از آسیب های روانی و اجتماعی، باعث شده است مسئولان اجرایی و برنامه ریزان آموزشی به گنجاندن این آموزش ها در برنامه های آموزشی مدارس توجه کنند و با توجه به نقش اساسی مدارس در آماده سازی دانش آموزان برای ورود به اجتماع و پذیرش نقش های متفاوت اجتماعی، ضروری به نظر می رسد که بر تأثیر نقش مدارس در آموزش مهارت های زندگی بر روی دانش آموزان بیشتر تأکید و بدان بیشتر توجه شود [۴].

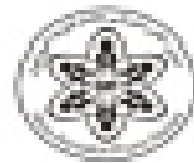
۲. بیان مسأله

نیازهای زندگی امروز، تغییرات سریع اجتماعی فرهنگی، تغییر سریع ساختار خانواده، شبکه گسترده و پیچیده ارتباطات انسانی و متنوع، گستردگی و هجوم منابع اطلاعاتی انسان ها را با چالش ها، استرس ها و فشارهای متعددی روبرو نموده است که مقابله مؤثر با آنها نیازمند توانمندی های روانی و اجتماعی می باشد. فقدان مهارت ها و توانایی های عاطفی، روانی و اجتماعی افراد در مواجهه با مسائل و مشکلات آسیب پذیر نموده و آنها را در معرض اختلالات روانی، اجتماعی و رفتاری قرار می دهد [۵].

تقریباً ۳۰ درصد کودکان و نوجوانان در طول زندگی خود یک اختلال روانپزشکی قابل تشخیص را تجربه خواهند کرد، ولی ۷۰ تا ۸۰ درصد آنها مداخلات مناسب را دریافت نمی کنند این اختلالات به نقص عملکرد در مدرسه، تحصیل و خانواده منجر می شود و در نهایت ممکن است به افت تحصیلی و اخراج از مدرسه و بروز رفتارهای بزهکارانه بیانجامد و منشاء پیامدهای طولانی ناگواری شود [۶].

نوجوانی یکی از مراحل مهم و برجسته رشد و تکامل اجتماعی و روانی فرد به شمار می رود. در این دوره نیاز به تعادل

1. Life Skills

تفکرها و چالش های هزاره سوم طرح شده است. از نظر یونیسف^۱، فردی که به مهارت های زندگی، مجهز باشد، می تواند راه حل هایی متفاوت را در زندگی جستجو کند و برای حل هر مسئله یا مشکلی که به وجود می آید، راه حل هایی مختلف بیابد و در خصوص بهترین راه حل، عاقلانه تصمیم بگیرد؛ یکی از مواردی که در این زمینه مطرح می شود و مجموعه ای از ویژگی ها و خصوصیات را در می گیرد، مهارت های زندگی است [۲].

مدرسه از جمله موسساتی است که با تدوین برنامه های درسی مناسب می تواند به ایجاد رفتارهای بهنجار و منطبق با اعتقادات اجتماعی در دانش آموزان کمک نموده و فرایند جامعه پذیری را در آنها تسهیل نماید [۱۳].

بنابراین بهترین مکان و موقعیت برای آموزش های مهارت زندگی مسیر تحصیلات در آموزش و پرورش است که کودک را از سنین پیش دبستانی تا مقاطع بالای آموزش عالی همراهی می کند؛ زمانی طولانی و عالی برای ایجاد تغییرات سازنده در روح و روان آیندگان جامعه در کشور ما آموزش مهارت های زندگی در مقطع ابتدایی با تألیف کتب کار دانش آموز و راهنمای معلم ارائه شده است. در ابتدا این دروس جزء برنامه ی کلاسی بوده، سپس تدریس آن به ساعات پرورشی محول شده است. به دلیل بالا رفتن میزان استفاده از مواد مخدر مثل سیگار و شیشه در بین نوجوانان، کم شدن رغبت به درس خواندن و دوستی های دو جنس که با چشم همچشمی های والدین و تهیه ی گوشی های همراه و استفاده ی بی نظارت از اینترنت و چت رو به ازدیاد است و موجب انواع ناهنجاری ها و ابتذال را به وجود آورده است و اگر راه علاجی در پیش گرفته نشود، باعث آسیب های جسمی و روانی نیروهای سازنده و پدران و مادران فردای جامعه ی ما می شود [۱۳].

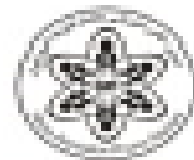
با این حال، آموزش مهارت های زندگی در کشور با مشکلاتی همراه بوده است. از جمله معافی (۲۰۰۹) در این زمینه گزارش می کند که به دلیل نبودن معلمان ماهر استقبال چندانی از این

حس به نوجوانان القا می شود که به سبب زندگی اجتماعی، بخشی از تمایلات خود را محدود و درچارچوب هنجارهای اجتماعی و گروهی زندگی کنند. از همین رو نوجوانانی که شیوه های صحیح رفتار اجتماعی را فرانگرفته و مهارت های لازم در جهت تطبیق خود با خانواده و جامعه را نیاموخته باشند، با آسیب های جدی و متعدد شخصیتی رو برو خواهند شد و در صورتی که برخی رفتارهای ضد اجتماعی در آنان شکل گرفته باشد، بروز واکنش های خشن و منفی شدت می یابد و پیامد آن آسیب های روانشناختی و انحرافات و ناهنجاری های روحی جلوه دو چندانی پیدا می کند [۹].

در این راستا نتیجه پژوهش کیامنش (۱۳۸۷) نشان داد که درصد پایینی از دانش آموزان از مهارت های زندگی مطلوبی برخوردار هستند. همچنین طبق نتایج پژوهش فرزاد نیا (۱۳۸۰) فقط ۲/۵ درصد دانش آموزان از آگاهی مطلوب، در زمینه مهارت های زندگی برخوردارند. بعلاوه نتایج پژوهش ادیب (۱۳۸۵) نیز حاکی از آن بود که نظام تعلیم و تربیت عمومی کشور در دستیابی به اهداف مربوط به آموزش مهارت های زندگی موفق نبوده است. در پژوهش غریبی و قلی زاده (۱۳۸۶) نیز نتایج حاکی از آن بود که میزان برخورداری دانش آموزان دوره راهنمایی و متوسطه در مهارت های زندگی حدوداً در حد متوسط است.

دوره ابتدایی به دلیل اهمیت، از لحاظ رشد، تربیت و تکوین شخصیت کودکان، دوره ای بسیار مهم است که پایه و اساس آموزش های بعدی قرار می گیرد و دانش آموزان را برای کسب مهارت ها و تخصص های آتی آماده می سازد؛ شکل گیری و رشد همه جانبه فرد در این دوره صورت می پذیرد و فرصت و موقعیتی مناسب برای تحصیل، تربیت و یادگیری شیوه برقراری ارتباط صحیح با دیگران برای کودک، فراهم می شود. تا چندی پیش، هدف آموزش و پرورش ابتدایی این بود که دانش آموزان فقط در خواندن، نوشتن و حساب کردن تبحر پیدا کنند اما امروزه در آموزش و پرورش توسعه یافته، علاوه بر آموختن و کسب مهارت های بالا توسط فراگیر، نیازهای جدید نیز در قالب کسب مهارت های «زیستن»، حل مسئله در موقعیت های مختلف و جدید زندگی و چگونگی مواجهه با

^۱ . Unisef

مهارت های زندگی «مهارت هایی هستند که برای افزایش توانایی های روانی- اجتماعی به فرد آموزش داده می شود و افراد را قادر می سازد که به طور موثری با مقتضیات و کشمکش های زندگی روبه رو شوند. هدف آموزش مهارت های زندگی، افزایش توانایی های روانی-اجتماعی و درنهایت پیشگیری از رفتارهای آسیب زننده به بهداشت و سلامت و همچنین ارتقای سطح سلامت روان افراد است [۱۷]. مهارت های زندگی، کودکان و نوجوانان را قادر می سازد که دانش و نگرش و ارزش های خود را به عمل تبدیل نماید. نظام آموزش و پرورش هر کشور مجموعه تدابیر سازمان یافته ای است که امکانات بالقوه آدمیان را تحقق می بخشد و شرایط مناسبی را در قالب برنامه ها و فرصت های آموزشی در اختیار فراگیران قرار می دهد تا امکان آشنا شدن با سرمایه های فرهنگی و تجربیات پیشین را پیدا کنند [۱۳].

مهارت های زندگی باعث می شوند، فرد به انتخاب هایی دست بزند که مسئولیت آن انتخاب ها بر عهده خود اوست؛ وقتی مسئولیت شخصی انتخاب ها و تصمیم ها به عهده خود فرد باشد، وی به انتخاب ها و تصمیم هایی دست می زند که شادی و رضایتش را به حداکثر می رساند و تصمیمی می گیرد که کامل ترین تصمیم و فاقد عیب و نقص است. مهارت های زندگی، مهارت های اساسی هستند که به وسیله آنها افراد به جای این که از زیر بار مسئولیت شانه خالی کنند، مسئولیت امور زندگی خود را به عهده می گیرند؛ علاوه بر این، مهارت های زندگی، مهارت های خودیاری هستند و این صلاحیت را در فرد ایجاد می کنند که به خود کمک کند و در واقع، باعث افزایش قدرت افراد می شوند [۱۳].

ارتقاء سلامت روان توسط سازمان بهداشت جهانی^۱ حمایت شده و رواج داده شد. سازمان یک برنامه آموزشی توسعه یافته را با هدف پیشگیری ابتدایی جهت ارتقاء سلامت روان مورد تعریف می شود و افراد را قادر می سازد که به طور مؤثر با نیازها و چالش های زندگی روزمره مقابله کنند [۱۸].

برنامه به عمل نیامده است. همچنین وی خاطر نشان می کند که محتوای این برنامه نیز چندان منسجم و جامع نیست [۱۴]. بنابراین با توجه به مستندات فوق مبنی بر وجود چالش های فراوان در زمینه ضعف مهارت های زندگی دانش آموزان و روی آوری بسیاری از نوجوانان در سنین پایین به سوء مصرف مواد و عدم آگاهی والدین در زمینه برخورد صحیح با فرزندان و همچنین پایین بودن میزان آگاهی معلمان در درونی کردن مهارت های زندگی در دانش آموزان در زمینه برخورد صحیح با مشکلات درسی و خانوادگی و همچنین ضعف محتوای دروس در زمینه مهارت های زندگی، محقق در صدد برآمد با انجام تحقیق حاضر به اهداف زیر دست یابد؛

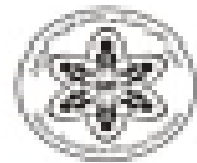
هدف: تعیین تأثیر مدرسه در مهارت های (تصمیم گیری، حل مسأله، تفکر خلاق، تفکر انتقادی، برقراری ارتباط موثر، روابط بین فردی، خود آگاهی، همدلی کردن، مقابله با هیجانات و مقابله با استرس) دانش آموزان ابتدایی منطقه چهار شهر تهران.

۳. مبانی نظری

امروزه نقش مدارس گسترش یافته است و از نقش سنتی آموزش مهارت های تحصیلی و علوم و فنون فراتر رفته و مسئولیت هایی مانند پرورش توانمندی های روانی و اجتماعی نیز بر عهده مدارس گذاشته شده است. نحوه برقراری ارتباط با انسان های دیگر، تمرین رفتارهای سالم، رفتارهای مسئولانه نسبت به خود، مدرسه، جامعه نیز از موضوعاتی است که در مدارس آموزش داده می شود. مأموریت اصلی مدارس در قرن بیست و یکم، تضمین سلامت جسمی، روانی، اجتماعی و معنوی دانش آموزان است. به همین دلیل، برنامه های مختلف پیشگیرانه، از جمله مهارت های زندگی در مدارس طراحی شده است که از قوی ترین مداخله های پیشگیرانه می باشند [۱۵].

اصطلاح مهارت های زندگی به گروه بزرگی از مهارت های روانی، اجتماعی و بین فردی اطلاق می شود و می تواند به افراد کمک کند تا تصمیمات خود را با آگاهی اتخاذ نمایند، به طور مؤثر ارتباط برقرار کنند، مهارت های مقابله ای و مدیریت شخصی خود را گسترش دهند و زندگی سالم و باروری داشته باشند [۱۶].

^۱ World Health Organization(WHO)

هر یک از مهارت های زندگی در دیدگاه های صاحب نظران و نظام های آموزشی یکسان نیست. به طوری که برخی از آنها وجه مشترک همه ی دیدگاه ها هستند و برخی نیز توسط چند صاحب نظر مطرح شده اند. مهم ترین مهارت های زندگی مورد مطالعه در این پژوهش عبارتند از: مهارت حل مسأله^۱، مهارت همدلی^۲، مهارت تفکر خلاق^۳، مهارت تصمیم گیری^۴، مهارت مقابله با هیجانات، مهارت مقابله با استرس^۵، مهارت تفکر انتقادی^۶، مهارت ارتباط مؤثر با دیگران^۷، مهارت خودآگاهی^۸، مهارت ایجاد روابط بین فردی می باشد [۲۰].

مهارت تصمیم گیری: انسان در مسیر زندگی همواره نیازمند تصمیم گیری های مختلف است و موفقیت در زندگی در گرو تصمیم گیری درست و به جای اوست. مهارت تصمیم گیری به فرد کمک می کند تا با اطلاعات و آگاهی کافی با توجه به اهداف واقع بینانه خود، از بین راه حل های مختلف بهترین راه حل را انتخاب کرده و به کار گیرد و پذیرای پیامدهای آن نیز باشد [۸].

مهارت حل مسأله: زندگی روند مواجهه شدن پیاپی با مسایل و تلاش برای آنها است و حل موفقیت آمیز مسایل زندگی به اعتماد به نفس بیشتر و آرامش فرد منجر می شود. مواجهه سازنده با مشکلات مهارت فوق العاده ارزشمندی است که آموزش آن به دانش آموزان کاملاً لازم و ضروری است. این توانمندی فرد را قادر می سازد تا به طور مؤثری مسائل زندگی را حل نماید. مسائل مهم زندگی اگر حل نشده بمانند، تنش روانی و به دنبال آن مشکلاتی برای جسم در پی خواهد داشت [۲۱].

مهارت تفکر خلاق: توانایی تفکر خلاق یک مهارت سازنده و پایه برای نیل به سایر مهارت های مرتبط با اندیشیدن است. در این مهارت، افراد فرا می گیرند که به شیوه های متفاوت

بنابراین برای پرهیز از مبتلا شدن به اختلال بهداشت روانی و آسیب های اجتماعی باید نحوه برخورد صحیح با مسایل و مشکلات زندگی روزمره را آموخت. به عبارت دیگر باید در خود توانایی هایی را به وجود آورد که با استفاده از آن توانایی ها، بر مشکلات غلبه نمود و همیشه سالم و با نشاط زندگی کرد. ضرورت کسب مهارت های زندگی در این است که افراد را توانمند می نماید و به آنها این امکان را می دهد که از خود و علاقه خود در برابر موقعیت های سخت زندگی دفاع کنند. مهارت های زندگی موجب می شوند تا توانایی های روانی اجتماعی افراد ارتقاء یابند. توانایی های روانی اجتماعی، توانایی هایی هستند که فرد را قادر می سازد تا در رابطه با سایر انسان ها، جامعه، فرهنگ و محیط خود مثبت و سازگارانه عمل کند و سلامت روانی خود را تأمین نماید. به طور خلاصه باید گفت که همه ی انسان ها در زندگی با موقعیت هایی رو به رو می شوند که اگر به درستی عمل ننمایند، سلامت روانی خود و دیگران را به خطر می اندازند. رفتار مناسب در این موقعیت ها نیاز به یادگیری دارد. این ضرورت فرد را به یادگیری مهارت های زندگی رهنمون می نمایند تا در پرتو آن بتواند از ایجاد رفتارهای آسیب زنده به بهداشت روانی و سلامت خویش پیشگیری نمایند [۱۹].

ادیب و فردانش (۱۳۸۲) با مقایسه، تطبیق و تحلیل مهارت های زندگی مطرح شده در نظریه های متخصصان و صاحب نظران و نیز نظام های آموزشی دیگر کشورها ۱۵ مهارت زندگی و مؤلفه های مربوط به آنها را در یک رویکرد بین المللی به شرح زیر استنتاج نموده اند: ۱- مهارت های حل مسأله اجتماعی ۲- مهارت تصمیم گیری ۳- مهارت های ارتباطی ۴- روابط بین فردی ۵- بهداشت و سلامت جسمی روانی ۶- خودآگاهی و داشتن هدف در زندگی ۷- تفکر خلاق و انتقادی ۸- شهروند مسئول بودن ۹- شهروند جهانی بودن قابلیت های حرفه ای ۱۱- مشارکت و همکاری ۱۲- اداره زندگی ۱۳- رعایت و بکارگیری نکات ایمنی ۱۴- استفاده از تکنولوژی اطلاعات ۱۵- مهارت های پدر و مادر بودن. به نظر ایشان پانزده مهارت ذکر شده گستره مهارت های زندگی را در جامع ترین شکل نشان می دهد که به دلیل کثرت و تنوع هم سنخ نیستند. توزیع

^۱ .Problem Solving

^۲ ..Empathy

^۳ .Creativ Thinking

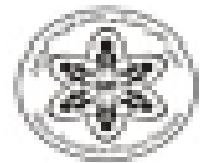
^۴ .Decision-Making

^۵ .Coping With Emotions

^۶ .Critical Thinking

^۷ .Effective Communication

^۸ .Self-Awareness

است. در این مهارت، فرد متوجه عکس العمل احساسی و هیجانی دیگران شده و آن را تحت کنترل قرار می دهد[۸].

مهارت مقابله با استرس: مجموعه ای از واکنش های عمومی فرد به عوامل ناسازگار و غیر منتظره ی محیط است که او را وادار می کند تا با اتخاذ سیاست جنگ یا گریز با خطر مقابله کرده و یا راه فرار را انتخاب نماید [۲۳].

نتایج پژوهش آلبرتین و همکاران^۱ (۲۰۰۴) حاکی از آن بود که آموزش مهارت های زندگی موجب افزایش نقش فعال در زندگی، مسئولیت پذیری در محیط شغلی، برنامه ریزی در محیط شغلی، برنامه ریزی برای آینده و توانایی تفکر انتقادی می شود.

در مطالعه اسمیت و گری^۲ (۲۰۰۵) نشان می دهد که آموزش مهارت های زندگی احساس یادگیرنده را در مورد خود و دیگران تحت تأثیر قرار می دهد و تأثیر معنی داری بر ابراز وجود دانش آموزان دارد.

بعلاوه نتایج پژوهش بوتوین و گریفین^۳ (۲۰۰۵) نشان داد که آموزش مهارت های زندگی مصرف الکل و تنباکو و ماری جوانا را کاهش می دهد.

همچنین نتایج بشر دوست تجلی و زندی (۲۰۱۰) نیز در این راستا نشان داد که تفاوت قابل ملاحظه ای در خلاقیت دانش آموزانی که تحت آموزش مهارت های زندگی قرار گرفته اند در مقایسه با آنهایی که آموزش مهارت های زندگی را دریافت نکرده اند، وجود دارد. برای پرهیز از مبتلا شدن به اختلال بهداشت روانی و آسیب های اجتماعی باید نحوه صحیح برخورد با مسائل و مشکلات زندگی روزمره را آموخت. به عبارت دیگر در خود توانایی هایی را به وجود آورد، که با استفاده از آن توانایی ها بر مشکلات غلبه نمود و همیشه سالم و با نشاط زندگی کرد. کسب این توانایی ها با آموزش مهارت های زندگی از همان دوره های اولیه تحصیل یعنی از پیش دبستانی تا دوره دانشگاهی به صورت یک برنامه جامع باید ادامه داشته باشد. دانش آموزان با ورود به یک دوره تحصیلی

بیاندیشند و از تجربه های متعارف و معمولی خویش فراتر رفته و راه حل هایی را خلق نمایند که خاص و ویژه خودشان است. این مهارت به فرد کمک می کند در مواجهه با حوادث ناگوار احساسات منفی خود را به احساسات مثبت تبدیل کند. در واقع تفکر خلاق نوع دیگر دیدن است [۸].

مهارت تفکر انتقادی: عبارت است از توانایی تحلیل عینی اطلاعات موجود با توجه به تجارب شخصی و شناسایی آثار نفوذی ارزش های اجتماعی، همسالان و رسانه های گروهی بر رفتار فردی است [۲۲].

مهارت توانایی برقراری ارتباط مؤثر: کسب این مهارت به فرد می آموزد برای درک موقعیت دیگران چگونه به سخنان آنان فعالانه گوش دهند و چگونه دیگران را از احساس و نیازهای خود آگاه کنند، تا ضمن به دست آوردن خواسته های خود طرف مقابل نیز احساس رضایت نماید [۸].

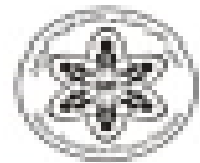
مهارت برقراری روابط بین فردی: مهارتی است برای تعامل مثبت با افراد، به ویژه اعضای خانواده، در زندگی روزمره [۲۲].

مهارت خودآگاهی: عبارت است از توانایی شناخت خود و آگاهی از خصوصیات نقاط ضعف و قدرت خواست ها، ترس ها و انزجارها است. رشد خودآگاهی به فرد کمک می کند تا دریابد تحت استرس قرار دارد و یا نه و این امر معمولاً پیش شرط ضروری روابط بین فردی مؤثر و همدلانه است [۲۱].

مهارت همدلی: عبارت است از فراگیری نحوه ی درک احساسات دیگران. در این مهارت فرد می آموزد که چگونه احساسات افراد دیگر را تحت شرایط مختلف درک کند، تفاوت های فردی را بپذیرد و روابط بین فردی خود را با افراد مختلف بهبود بخشد [۲۲].

مهارت مقابله با هیجان: افراد همواره با احساسات و هیجانات مختلفی مثل خشم، ترس، لذت، غم و... روبرو است که بر تصمیم گیری، نحوه زندگی و روابط با دیگران اثر می گذارند. شناسایی و کنترل این احساسات و هیجانات قسمتی از مهارت مدیریت هیجان می باشد. بخش دوم مهارت مدیریت هیجان مربوط به شناخت و کنترل احساسات و هیجانات دیگران

^۱ . Albertyn & All
^۲ . Smite & Garrie
^۳ . Botvin & Griffin

پایین تر در مقایسه با دانش آموزان پایه های بالاتر، دانش بیشتری از مهارت های زندگی داشتند. در کل یافته ها تفاوت های جنسیتی و رشدی در آموزش مهارت های زندگی را نشان داد که باید به آن توجه شود. علاوه بر این، ضرورت ارزشیابی طرح های پیشگیرانه به طور جدی مطرح می شود.

جوادی پور و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی تحت عنوان «میزان تحقق اهداف مهارت های زندگی در دانش آموزان دوره ابتدایی» به این نتیجه رسیدند که اهداف مهارت های زندگی در محورهای: تفکر خلاق، تصمیم گیری، ارتباطات اجتماعی، خودآگاهی، همدلی، ارتباط بین فردی، حل مسأله، مقابله با هیجان و مقابله با استرس در دانش آموزان دوره ابتدایی شهرستان های استان تهران تحقق یافته است. بین پایه های تحصیلی چهارم و پنجم در زمینه مهارت های اساسی زندگی دانش آموزان دوره ابتدایی شهرستان های استان تهران تحقق یافته است. بین پایه های تحصیلی چهارم و پنجم در زمینه مهارت های اساسی زندگی دانش آموزان رابطه معنی داری وجود نداشته و از این رو می توان گفت با ارتقای پایه های تحصیلی دانش آموزان از چهارم به پنجم مهارت زندگی آنها تغییر نمی کند. بین نوع جنسیت در زمینه مهارت های اساسی زندگی دانش آموزان رابطه معنی داری وجود داشته و می توان اظهار نمود که دختران نسبت به پسران از مهارت های زندگی بیشتری برخوردارند. بین نوع منطقه جغرافیایی محل تحصیل در زمینه مهارت های اساسی زندگی دانش آموزان تفاوت معنی داری وجود ندارد؛ به عبارت دیگر نوع منطقه جغرافیایی محل تحصیل تأثیری در وضعیت کیفی مهارت های زندگی دانش آموزان ندارد. بین نظر معلمان با تأکید بر نوع مدرک تحصیلی در ارتباط با مهارت های اساسی زندگی دانش آموزان اختلاف معنی داری وجود ندارد. به عبارت دیگر در مقایسه میانگین های هر سطح نسبت به سایر سطوح فقط در سطح مدرک فوق دیپلم نسبت به دو سطح دیگر، اختلاف بیشتری مشاهده شد. لیکن این اختلاف معنی دار نمی باشد. در کل طبق نتایج به دست آمده مشخص شد که اهداف دوره ابتدایی به طور قابل قبولی مهارت های اساسی زندگی را در دانش آموزان تحقق بخشیده است. با توجه به این که طرح ارزشیابی از نقش

جدید به دلیل عدم هماهنگی با شرایط خاص آن دوره و تغییرات محیطی ممکن است دچار افت تحصیلی و مشکلات سازشی دیگری شوند؛ از طرفی هم زمانی این دوره با دوره نوجوانی ضرورت توجه به این پایه تحصیلی و مهارت های زندگی را دو چندان می نماید [۲۸].

اهمیت مدارس در برنامه های پیشگیرانه به دلایل متعددی است، از جمله دسترسی زیاد به مخاطبان اصلی برنامه های پیشگیرانه به دلایل متعددی است؛ از جمله دسترسی زیاد به مخاطبان اصلی برنامه های پیشگیرانه، اعتماد جامعه به مدارس، فرصت کافی برای آموزش و تمرین مهارت های مختلف و مانند آن [۲۹].

بنابراین یکی از قویترین برنامه های پیشگیرانه، مبتنی بر مدارس، طرح آموزش مهارت های زندگی است [۲۶]. اثربخشی در خور توجه آموزش مهارت های زندگی، اعم از مهارت های فردی و اجتماعی، باعث شده است مسئولان اجرایی و برنامه ریزان آموزشی به گنجانیدن این آموزش ها در برنامه های آموزشی مدارس در آماده سازی دانش آموزان برای ورود به اجتماع و پذیرش نقش های متفاوت اجتماعی، ضروری به نظر می رسد که بر تأثیر آموزش مهارت های زندگی بر روی دانش آموزان بیشتر تأکید و بدان بیشتر توجه شود [۲۴].

لذا با توجه به محرز شدن اهمیت و ضرورت پژوهش در این جا به چند پیشینه داخلی و خارجی پرداخته می شود؛

۴. پیشینه های پژوهش

نوری (۱۳۹۴) در پژوهشی تحت عنوان «ارزیابی طرح آموزش مهارت های زندگی مقطع راهنمایی» به این نتیجه رسید که اثر آموزش مهارت های زندگی فقط در یکی از شهرها معنی دار بود. در اکثر شهرها، دانش دختران در زمینه مهارت های زندگی به طور معنی داری از پسران بیشتر بود (کرمان، ۱۱/۱۲ در مقابل ۷/۵؛ مشهد ۱۱/۷۹ در مقابل ۱۰/۹۳؛ در مقابل ۷/۰۶، اصفهان ۱۵/۸۹ در مقابل ۸/۳۱) و تفاوت معنی داری بین دختران و پسران در کرمان ($F=52/56, P>0/01$)، شیراز ($F=133/58, P>0/01$) و اصفهان ($F=52/22, P>0/01$) به دست آمد. همچنین در اکثر شهرها، دانش آموزان پایه های

مصرف مواد، افزایش معنی داری در دانش درباره مضرات مصرف مواد و کاهش اضطراب رخ داد که در دخترها بیشتر بود.

۵. نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر و پژوهش های دیگر در این راستا نشان داد که آموزش مهارت های زندگی در دوره ابتدایی که به عنوان پایه و اساس آموزش های دیگر است، بسیار ضروری به شمار می رود. از این رو مدیران و معلمان مدارس می توانند با برنامه ریزی صحیح در این راستا، زمینه پرورش مهارت های زندگی از جمله مهارت های (تصمیم گیری، حل مسئله، تفکر خلاق، تفکر انتقادی، برقراری ارتباط موثر، روابط بین فردی، خود آگاهی، همدلی کردن، مقابله با هیجانات و مقابله با استرس) را در دانش آموزان درونی سازند. مدیران مدارس می توانند با برگزاری برنامه های فوق برنامه از متخصصان خبره دعوت به عمل آورند و با برگزاری کلاس های متنوع، زمینه پرورش این مهارت ها را در دانش آموزان فراهم آورند. همچنین برنامه ریزان درسی نیز می توانند با گنجانیدن مواد درسی سودمند و مناسب با سن دانش آموزان زمینه رشد این نوع مهارت ها را در دانش آموزان ابتدایی فراهم آورند. بعلاوه مسئولان آموزش و پرورش نیز با برگزاری کلاس های آموزش ضمن خدمت می توانند معلمان را برای درونی سازی این مهارت ها در دانش آموزان آماده سازند. بنابراین می توان گفت مدارس به عنوان یکی از مهم ترین پایگاه، می توانند زمینه شکوفایی استعداد های دانش آموزان و پرورش مهارت های مختلف، از جمله مهارت های زندگی، زمینه ارتقای سلامت روانی و زندگی سالم فردی و اجتماعی را در دانش آموزان فراهم آورند.

شیوا ابریشم باف: اینجانب از طرف نویسندگان این مقاله متعهد می شوم که تمامی مطالب این مقاله حاصل پژوهش نویسندگان است. همچنین تمامی اصول اخلاق علمی را رعایت نموده ایم و هر جا از مقالات یا محصولات پژوهش سایر نویسندگان استفاده شده است، به نام نویسندگان، عنوان کتاب یا مقاله آنها در مراجع اشاره شده است.
ایمیل نویسنده مسئول:

مدارس در تربیت مهارت های زندگی، یکی از مراحل مهم و اساسی هر برنامه مداخله ای است و از آنجایی که مداخلات پیشگیرانه بسیار وابسته به فرهنگ و اجتماعی است که طرح در آن اجرا می شود.

-کریمی و فکری (۱۳۹۲) در پژوهشی تحت عنوان «سنجش مهارت های زندگی دانش آموزان پایه اول متوسطه» به این نتیجه رسیدند که میزان برخورداری دانش آموزان پایه اول در مهارت تصمیم گیری، حل مسئله، تفکر انتقادی و برقراری روابط بین فردی در حد متوسط و در بقیه مهارت ها کم تر از حد متوسط است. بالاترین میزان برخورداری دانش آموزان در مهارت تفکر انتقادی و پایین ترین میزان برخورداری آنان در مهارت تفکر خلاق بوده است. مهارت برقراری ارتباط موثر دانش آموزان دختر و پسر تفاوت معنی دار وجود داشت و میانگین نمرات دخترها در این مهارت بالاتر از پسران بود.

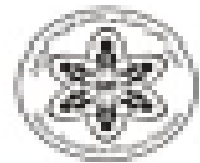
-پاکدامن ساوجی و همکاران (۱۳۹۱) در پژوهشی تحت عنوان تأثیر آموزش مهارت های زندگی بر انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان به این نتیجه رسیدند که آموزش مهارت های زندگی بر انگیزش پیشرفت تحصیلی دانش آموزان تأثیر معنادار داشته و تأثیر این آموزش ها بر دانش آموزان دختر و پسر یکسان است.

-فاجیانو^۱ و همکاران (۲۰۰۷) در پژوهشی به مرور منابع پژوهشی در زمینه آموزش مهارت های زندگی پرداختند. آنان این مداخله را به سه قسمت تقسیم کردند: مداخلات مبتنی بر مهارت، مداخلات مبتنی بر افزایش دانش و مداخلات عاطفی. نتایج مرور آنان نشان داد مداخلات مبتنی بر مهارت آموزی منجر به کاهش چشمگیر مصرف ماری جوآنا، مصرف مواد سنگین، افزایش عزت نفس، افزایش دانش و افزایش در مقابل فشار دوستان به مصرف مواد شد.

- ماکلی لوپ^۲ و همکاران (۲۰۰۶) در پژوهشی تحت عنوان اثرات آموزش مهارت های زندگی به این نتیجه رسیدند که پس از اجرای طرح مهارت های زندگی کاهش معنی داری در

^۱ Faggiano

^۲ Mackillop

Shiva.abrishambaf@gmail.com

شماره تماس نویسنده مسئول: 09123808814

مراجع

[۱] ادیب، یوسف، «بررسی میزان دستیابی نوجوانان ایرانی به مهارت های زندگی»، فصلنامه علمی-پژوهشی روانشناسی دانشگاه تبریز، سال اول، شماره ۱، (۱۳۸۵)، ص ۴-۲۵.

[۲] جوادی پور، محمد؛ عزیزی، پروین؛ نوروز زاده، رضا، «میزان تحقق اهداف مهارت های زندگی در دانش آموزان دوره ابتدایی» دو فصلنامه علمی-پژوهشی دانشگاه شاهد، سال بیست و یکم، دوره جدید، شماره ۴، (۱۳۹۳).

[۳] لاکهید، مارلن و آدریال ای، ورسپور، توسعه کیفی و آموزش ابتدایی در کشورهای در حال توسعه، ترجمه جعفر سجادی و حسین محمد علی زاده منجی، تهران: انتشارات مدرسه، (۱۳۷۱).

[۴] پاکدامن ساوجی، آذر؛ گنجی، کامران؛ احمدزاده، محمود، «تأثیر مهارت های زندگی بر انگیزش پیشرفت و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان»، فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره ۴۷، (۱۳۹۱).

[۵] مقدم، مرزیه؛ رستمی گوران، نرگس؛ آراسته، مدبر؛ شمس علیزاده، نرگس؛ معروفی، آزاد، «بررسی تأثیر آموزش واحدی مهارت های زندگی بر میزان آگاهی و نگرش دانشجویان جدیدالورود درباره مهارت های زندگی و ارتقای توانمندی های روانی-اجتماعی آنان» مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی، شماره ۱، (۱۳۸۷)، ص ۳۴-۲۶.

[۶] Evans, S. W, Mullett E, Weist, M. D, Franz K. Feasibility of the mind matters school mental health promotion program in American schools. Journal of Youth and Adolescence (2005). 34 :51-58.

[۷] حقیقی، جمال؛ موسوی، محمد؛ مهربانی زاده هنرمند، مهناز، بشلیده، کیومرث، «بررسی تأثیر آموزش مهارت های زندگی بر سلامت روانی و عزت نفس دانش آموزان دختر سال اول مقطع متوسطه» مجله علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه چمران اهواز، دوره ۱، (۱۳۸۵)، ص ۷۸-۶۱.

[۸] برزآبادی فراهانی، علی؛ آقایی دوست، ملینا، «مهارت های زندگی» تهران: مرکز آموزش و تحقیقات صنعتی ایران، (۱۳۸۹)، ص ۱۶۳.

[۹] Ouane, A. (2002). Key competencies in lifelong learning. Institutionalising lifelong learning: Creating Conducive environments for adult learning in the asian context, UNESCO Institute for education, Hamburg, 4:621-632 .

[۱۰] کیامتش، علیرضا، «سنجش صلاحیت های پایه پنجم دبستان (ارزشیابی درون داد و برون داد) گزارش تحقیق، پژوهشکده تعلیم و تربیت، (۱۳۷۹).

[۱۱] فرزاد نیا، مجتبی، «بررسی و شناسایی نقش عوامل درون سازمانی در کسب مهارت های زندگی، گزارش تحقیق، شورای تحقیقات آموزش و پرورش استان گلستان، (۱۳۸۰).

[۱۲] غریبی، حسن؛ قلی زاده، ذلیخا، «سطح مهارت های زندگی دانش آموزان راهنمایی و متوسطه استان کردستان» فصلنامه اندیشه های تازه در علوم تربیتی، شماره ۱۱۷، (۱۳۸۶)، ص ۱۴۱-۱.

[۱۳] ولی پور، احمد؛ بالویی جامخانه، عزت الله؛ سقایی، سحر، «بررسی و مقایسه آموزش مهارت زندگی دانش آموزان»، فصلنامه علمی-پژوهشی تحقیقات مدیریت آموزشی، سال چهارم، شماره چهارم، (۱۳۹۲)، ص ۳۹-۵۶.

[۱۴] Moafi M ..Scientific Principles of life Skills Education: Tehran :Educational Research Institute.P59(Persian)(2009)

[۱۵] Greenberg MT.Weissberg RP.Obrien MU.Zins JE Fredricks H. Elias MJ. Enhancing school based prevention and youth development through coordinated social emotional and academic learning am Psychol (2003).158 (58):466-474.

[۱۶] سپاه منصور، مژگان، «تأثیر آموزش مهارت های زندگی بر انگیزه ی پیشرفت، خود احترامی و سازگاری اجتماعی» فصلنامه اندیشه و رفتار، دوره ۶، (۱۳۸۶)، ص ۹۳-۸۵.

[۱۷] Noori Qasem Abad, R, Mohammad-Khani P. Life skills training programs. Tehran: Mental Health and Substance Abuse Prevention Unit of the World Health Organization; 1990. [In Persian].(1997)

[۱۸] Word Health Organization. Life skill Training Program Translation by Noury R & Mohammad Khany P 1997 Tehran: Welfare Organization.P39.(Persian)(1997)

[۱۹] ملکی، حسن، «۳۰ مهارت زندگی: ویژه نوجوانان و جوانان»، تهران: آیت، (۱۳۸۷).

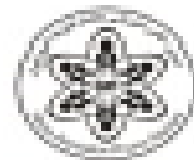
[۲۰] ادیب، یوسف؛ فردانش، هاشم، «مهارت های زندگی مورد نیاز دانش آموزان مقطع راهنمایی» دو ماهنامه علمی پژوهشی دانشور رفتار، دانشگاه شاهد، سال دهم، شماره ۳، (۱۳۸۲)، ص ۲۸-۱۳.

[۲۱] شیرزاد کبریا، بهارک، «نقش مدارس امن در هزاره سوم، تهران: نشر سفید اردهال، (۱۳۸۷).

[۲۲] فتی، لادن؛ موتابی، فرشته؛ محمد خانی، شهرام؛ کاظم زاده عطوفی، مهرداد، «راهنمای عملی برگزاری کارگاه های آموزش مهارت های زندگی ویژه دانشجویان، تهران: دانژه، (۱۳۸۵).

[۲۳] غیاث فخری، عاطفه، «راهنمای آموزش مهارت های زندگی سال اول راهنمایی»، تهران: انتشارات هنر آبی، (۱۳۸۶).

[۲۴] Albertyn R M Kapp CA Croenewald CJ . Patterns of empowerment in individualas through of a life skills Program. Journal of studies the education of adults.2:20-780(2004).

Abstract

This study aimed to determine the role of schools in shaping life skills (decision making, problem solving, creative thinking, critical thinking, effective communication, interpersonal relationships, self-awareness, empathy, coping with emotions and coping with stress). Elementary students were recruited through a library method. The results showed that education officials, curriculum planners, administrators, and elementary teachers could, as the most important factors, foster the development of life skills in students.

Keywords: Life Skills, Students, Schools

[۲۵] Smith TA .Genry L.S Kertring S.A. Evaluating a youth leader ship skills. development program.Journal of Extensive(2005).P36.

[۲۶]Botvin GJ & Griffin KW In Lowinson JH Ruiz P Millman RB Langrod J. Editors School-based programs.Substance abuse Lippincott:Williams & Wilkians.(2005). P 748-754.

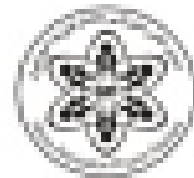
[۲۷]Bashardoost tajalli F. Zandi Z.Gritivity Comparison between students who studied life skills courses and those who did not procedia social and behavioral science.(2010).5:1390-1395.

[۲۸]کریمی، فریبا؛ فکری، سعیده، «سنجش مهارت های زندگی دانش آموزان پایه اول متوسطه» فصلنامه آموزش و ارزشیابی، سال ششم، شماره ۲۲، (۱۳۹۲)، ص ۸۵-۷۳.

[۲۹]نوری، ربابه، «ارزیابی طرح آموزش مهارت های زندگی مقطع راهنمایی»، مجله دانشگاه علوم پزشکی خراسان شمالی، دوره ۷، شماره ۲، (۱۳۹۴)، ص ۴۳۳-۴۴۴.

[۳۰]Faggiano F.Richardson C. Bohrn K.Halant MP. EU-Dap Study Group A cluster randomized controlled trial of school-based prevention of tobacco alcohol and drug used: The Eu-Dap design and study population prev Med (2007). 44(2):170-3.

[۳۱]Mackillop J, Ryadchenko KA, Lisman SA .Outcomes and potential mechanisms in a community implementation: a preliminary investiagation,Subst use misuse, (2006); 41 (2): 1921-35.

مطالعه نقش نظام آموزشی بر مهارت های زندگی و آینده دانش آموزان

اشرف السادات شکر باغانی^۱ و نازنین فراهانی^۲

(۱) اتحادیه انجمن های علمی آموزشی معلمان فیزیک کشور

(۲) انجمن علمی آموزشی معلمان فیزیک شهر تهران

(۳) سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

(۴) کارشناس ارشد کارآفرینی دانشگاه علم و صنعت

چکیده:

این مقاله برگرفته از یک تحقیق کیفی - توصیفی است. که با هدف مطالعه نقش آموزش و پرورش بر مهارت های زندگی و آینده دانش آموزان انجام شده است. یکی از اهداف اصلی آموزش و پرورش، آموزش مهارت است که، نیازمند آموزش از طریق الگوسازی است تا دانش آموز مهارت را به صورت عملی امتحان کند. مهارت های زندگی اعم از نحوه رفتار با دیگران، پخت و پز، مدیریت زمان، نحوه استفاده از تکنولوژی، مسائل شخصی و جنسی و شخصیت فردی باید در مدارس آموزش داده شود. یافته های این تحقیق نشان می دهد که آموزش و پرورش با اضافه کردن کتاب های «تفکر و سبک زندگی» و «مدیریت و سبک زندگی» تا حدودی توانسته است به این هدف برسد. به مولفان کتابهای درسی پیشنهاد می شود به آموزش مهارتهای زندگی بطور مستقل و در لابلای کتابهای درسی دیگر هم بپردازند و برای آموزش روش تدریس این کتابها برای معلمان آموزش ضمن خدمت بگذارند. کادر اجرایی مدرسه و معلمان این درس ها نیز برای آموزش مهارت های زندگی اهمیت بیشتری قایل شوند.

کلمات کلیدی: آموزش و پرورش، مهارت های زندگی، مهارت های عمومی و روزمره، مهارت های شخصی و اجتماعی، مهارت های شغلی، بهزیستی، الگوسازی.

۱. مقدمه

صحبت کردن، ارتباط برقرار کردن، یادگیری نحوه انتخاب دوست، نحوه لباس پوشیدن و تعیین شغل برای زندگی آینده است [۱].

تعریف دیگری از مهارت های زندگی، مجموعه مهارتهایی است که به افراد امکان می دهد زندگی شاد و معنادار داشته باشند و به پتانسیل های خود برسند. افرادی که مهارت زندگی

مهارت های زندگی، عملکردی مهارتی است که به افراد برای بهتر و اصولی تر زندگی کردن آموزش داده می شود. این مهارت ها به افراد این امکان را می دهد که در جوامع، به درستی زندگی کنند. مباحث معمول مهارت های زندگی شامل نحوه

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

این ترتیب کودکانی که به خوبی آموزش دیده‌اند در بزرگسالی به فردی با ذهن قوی و ظاهری مقاوم تبدیل می‌شوند.

۴. اهمیت مهارت‌های زندگی

عنصر اصلی در اکثر برنامه‌های درسی انتقال علم است اما در درس مهارت‌های زندگی باید عملی به افراد مهارت‌های زندگی را آموخت. مهارت‌های زندگی، دانش آموزان را آماده می‌سازد تا در آینده افرادی مسئول و اجتماعی شوند. در صورتی که مهارت‌های زندگی به درستی آموزش داده شود دانش‌آموزان پس از طی دوران مدرسه می‌توانند به راحتی به جریان اصلی جامعه بپیوندند [۳].

مهارت‌های زندگی می‌تواند به عنوان یک ماژول یا به عنوان تمرین‌های فردی اجرا شوند. معلمان و دیگر کارکنان مدرسه باید خود را با آنها آشنا کرده و حتی آموزش مهارت‌های زندگی را نیز بدست آورند. هنگامی که مهارت‌های زندگی به طور مداوم آموزش داده می‌شود، نتایج نه تنها در سطح مدرسه بلکه در رفاه فردی دانش‌آموزان قابل مشاهده خواهد بود [۴].

۵. آموزش مهارت‌های زندگی در مدارس

بیشتر مواردی که برنامه‌های درسی در سراسر مدرسه پوشش می‌دهند، بر پایه اطلاعات دانشگاهی متمرکز است و فرصت‌های بسیار کمی برای دانش‌آموزان وجود دارد که می‌توانند روی مهارت‌های زندگی شناختی متمرکز شوند. امروزه هدف اصلی مدارس، آماده‌سازی دانش‌آموزان برای ورود به دانشگاه است، اما افراد جوان موفق نیز باید وارد اجتماع شوند و در موقعیت‌های واقعی زندگی کنند. دروس آموزش مهارت‌های زندگی به صورت عینی و عملی در مدارس می‌تواند کمک به

کافی دارند، شکوفا می‌شوند. در این زمینه، زندگی معنادار از خودآگاهی، مهارت‌هایی برای قدردانی از بشریت در دیگران و همچنین تلاش در جهت رفاه در جامعه فرد حاصل می‌شود. القاء و آموزش مهارت‌های زندگی و بهزیستی در مدرسه از روش زندگی کودکان و نوجوانان در حال حاضر و آینده پشتیبانی می‌کند. هدف از این آموزش نیز کاهش درد و رنج انسان و افزایش مهارت کسب زندگی بهتر است [۲].

۲. زمینه‌های مهارت‌های زندگی

سه زمینه اصلی مهارت‌های زندگی شامل مهارت برای زندگی روزمره، مهارت‌های شخصی و اجتماعی و مهارت‌های شغلی است. مهارت‌های لازم برای حمایت از خانواده و اداره خانواده در زمینه مهارت‌های عمومی و روزمره قرار می‌گیرند. مهارت زندگی روزانه اعم از آشپزی و تمیز کردن و مدیریت بودجه، مهارت شخصی است. مهارت‌های شخصی و اجتماعی دانش‌آموزان به پرورش روابطی که آنان در خارج از مدرسه و در جامعه خواهند داشت، کمک می‌کند؛ از طرفی به نحوه برخورد و مدل رفتاری که افراد در محل کار، اجتماع و روابطی که با دیگران دارند کمک شایانی می‌کند و مهارت‌های شغلی متمرکز بر یافتن و حفظ اشتغال تاکید دارد [۳].

۳. انواع مهارت‌های زندگی

آموزش مهارت‌های زندگی مانند مهارت‌های شادی و ابراز خوشحالی، مهارت‌های قدرتی، مهارت‌های تفکیک‌پذیری، مهارت‌های عاطفی، مهارت‌های تعاملی، مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های خود مدیریتی، مهارت حضور در جامعه و همچنین مهارت‌های احساسی و همدلی در مدرسه بسیار مهم است. به

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

سزایی برای دستیابی مادام العمر افراد به زندگی و شخصیت فردی بهتر کند.

دانش آموزان به ریاضی، جبر و هندسه احتیاج دارند، اما این به آنها مهارت برای موفقیت مالی نمی آموزد. حتی دوره هایی مانند امور مالی و حسابداری بیشتر بر تئوری تمرکز دارند تا مهارت های اساسی عملی [۴].

گزارشی از وضعیت سلامت روان نشان می دهد افسردگی جوانان هر ساله رو به افزایش است و ۸۰ درصد از نوجوانان افسرده اصلاً درمان نمی شوند. دانش آموزان شرایطی مانند ADHD، اختلالات اضطرابی و اسکیزوفرنی را درک نمی کنند و عدم درک آنها باعث می شود افراد مبتلا به بیماری روانی احساس نیاز به کمک نکنند [۵].

یکی از موارد تاثیر گذار بر روی بخش روان افراد نداشتن مهارت لازم و کافی برای کار و زندگی کردن است. در نتیجه آموزش مهارت های زندگی به افراد کمک می کند تا سلامت روان خود را حفظ کنند [۶].

۶. کتابهای درسی مرتبط با مهارت های زندگی

یکی از کتاب های مرتبط با مهارت های زندگی، کتاب «تفکر و سبک زندگی» است. از سال تحصیلی ۹۳-۹۲ این کتاب به کتابهای درسی پایه هفتم دوره عمومی اضافه شده است. این درس تلفیقی از تفکر و پژوهش و آداب و مهارت های زندگی است. کتاب تفکر و سبک زندگی ۲۲ درس الزامی دارد و آموزش آن به صورت دو ساعت در هر هفته سازماندهی شده است، درس ها در کتاب به گونه ای است که بحث تفکر و سبک زندگی با یکدیگر ارتباط داشته باشند. در این درس حدود ۸ تا ۱۰ فعالیت پیشنهاد شده که معلم ۳ فعالیت از میان این ۱۰ فعالیت را برای ۳ جلسه انتخاب می کند، ۳ جلسه را نیز خود معلم براساس نیاز دانش آموزان کلاس طراحی می کند و

اگر معلم صلاح دید می تواند دانش آموزان را به بیرون از کلاس درس ببرد. این درس امتحان ندارد و نیازی به کتاب کار و تمرین نیست این درس نیاز به روش مناسب دارد و در آخر هر نیم سال تحصیلی دانش آموز باید پروژه ای را به معلم ارائه کند. مولفان این کتاب به دنبال آن هستند که دانش آموزان را پرسشگر تربیت کنند و برای ارتقاء قدرت تفکر و استدلال دانش آموزان تلاش کرده اند. و دنبال پرورش تفکر، خلاقیت، قدرت حل مسئله و پژوهش در میان دانش آموزان هستیم. در کتاب تفکر و سبک زندگی در قالب دروسی که تفکر را آموزش می دهند تلاش شده است تا به دانش آموز بیاموزند با یک موضوع سطحی برخورد نکنند و قدرت بیان نظراتش را داشته باشد و نظرات مخالف با دیگران را با احترام و استدلال بیان کند البته رسیدن به این اهداف در طول یک سال ممکن نیست بنابراین درس مدیریت و سبک زندگی در پایه ۱۲ دوره متوسطه دوم هم ارائه می شود. این کتاب از مهر سال ۱۳۹۷ به مدت ۲ ساعت در برنامه درسی دانش آموزان پایه ۱۲ قرار گرفته است. بر اساس «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» و برنامه درسی ملی، پرداختن به آموزش های مرتبط با سبک زندگی و مهارت های ازدواج و مدیریت خانواده جزو نیازهای ضروری کشور و از وظایف آموزش و پرورش قلمداد شده است. این آموزش ها نه تنها برای افزایش دانش شاگردان، بلکه برای یادگیری برخی از مهارت هایی که در مسیر زندگی مورد نیاز شان خواهد بود، طراحی شده است [۷].

این مطالعه به دنبال پاسخ این سوال است که آیا نظام آموزشی ایران مهارت های زندگی را به دانش آموزان یاد می دهد؟

۷. روش تحقیق

این تحقیق کیفی - توصیفی است و برای دستیابی به پاسخ این تحقیق از مصاحبه با ابزار پرسشنامه نیمه ساختارمند استفاده

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

- تجهیزات صوتی / تصویری را از دفتر مدرسه برای کلاس های درس به امانت بگیرند و دوباره تحویل دهند.
- کتابها را به قفسه های کتابخانه برگردانند و تعمیر کتاب های آسیب دیده را با چسب و منگنه انجام دهند.
- مانیورهای رایانه را پاک کنند و هر روز آنها را خاموش کنند.

- صفحه کلیدهای رایانه را با مسواکهای کمی مرطوب تمیز کنند.

- به مرتب کردن دفتر معلمان کمک کنند.
- هر پرونده ای که نیاز به مرتب سازی دارد را مرتب کنند.
- تخصیص وظایفی اعم از جارو کردن، بیل زدن، تمیز کردن پنجره ها و هرگونه نگهداری از فضای مدرسه.
- روش تدریس کتاب های «تفکر و سبک زندگی» و «مدیریت و سبک زندگی» برای بعضی از معلمان نا آشنا بود زیرا تدریس این درس نیاز به روش مناسب دارد و بعضی دیگر از معلمان به دلیل اینکه این درسها امتحان ندارند این کتابها را بی اهمیت می دانستند.

۹. نتیجه گیری

همواره همه افراد در زندگی با چالش ها و مشکلاتی مواجه می شوند. در برخورد با این مسائل مهارت هایی که به افراد در پاسخ کمک می کند، مهارت های زندگی است. افراد قسمت بزرگ این مهارت ها را در دو بخش تاثیر گذار زندگی خود، خانواده و مدرسه آموخته اند. ضرورت یاری افراد جهت رشد بهتر مهارت های زندگی و بهزیستی، از اهداف مهم آموزش و پرورش تلقی می شود. مدرسه علاوه بر کارکردهای رسمی آموزش خواندن و نوشتن باید در زمینه های آموزش

شد. برای این منظور جامعه آماری تحقیق تمامی معلمان درس مدیریت و مهارت های زندگی در سال تحصیلی ۱۳۹۸-۱۳۹۹ بوده است که ۲۰ نفر (۱۲ نفر زن و ۸ نفر مرد که نیمی پایه هفتم و نیمی دیگر پایه دوازدهم تدریس می کردند)؛ به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. از هریک از این افراد به صورت تکی سوال شد.

۸. یافته ها

یافته های حاصل از مصاحبه نشان داد که مسئولیت پذیری شاگردان درسخوان کلاس پایه هفتم پس از آموزش درسهای کتاب «تفکر و سبک زندگی»، رفتارشان بطور مشهودی تغییر یافت. این دانش آموزان به ویژه درسخوانهای کلاس تلاش به مشارکت در انجام کارهایی همچون لیست زیر را داشتند:

- در کارهایی مانند پایین آوردن یا قرار دادن تابلوهای اعلانات کمک کنند.
- وسایلی مانند مداد، کتاب، مداد رنگی و ... را مرتب کنند.
- تکالیف خود را کامل انجام دهند.
- خبرنامه مدرسه را توزیع کنند.
- تهیه چک لیست برای فعالیتهایی مانند سفر و مراسم های گروهی کمک کنند.
- تخته کلاس را تمیز کنند.

- فضای سالن ورزشی مدرسه را تمیز و آماده کنند.
- این نتیجه نشان می دهد که الگوسازی در پایه هفتم باید قویتر می بود تا این تغییر رفتار در همه آنها ظاهر می شد. اما رفتار اکثر شاگردان کلاس پایه دوازدهم پس از آموزش درسهای کتاب مدیریت و سبک زندگی، بطور قابل ملاحظه ای تغییر یافت. این دانش آموزان تلاش به مشارکت در انجام کارهایی همچون لیست زیر را داشتند:

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

اشرف السادات شکر باغانی: اینجانب از طرف نویسندگان این مقاله متعهد می شوم که تمامی مطالب این مقاله حاصل پژوهش نویسندگان است. همچنین تمامی اصول اخلاق علمی را رعایت نموده ایم و هر جا از مقالات یا محصول پژوهش سایر نویسندگان استفاده شده است، به نام نویسندگان، عنوان کتاب یا مقاله آنها در مراجع اشاره شده است.

مراجع

- [۱] پرتو، مسلم. بررسی اثربخشی برنامه آموزش مهارت های زندگی بر بهبود خودکارآمدی و جرات ورزی در دانش آموزان پایه اول متوسطه. فصلنامه تعلیم و تربیت. (۱۳۹۴).
- [۲] حجت پناه، شیوا و زهرا گلچین نیا. تبیین ضرورت آموزش مهارت های زندگی در مدارس، اولین همایش ملی آموزش در ایران ۱۴۰۴، تهران، پژوهشکده سیاستگذاری علم، فناوری و صنعت. (۱۳۹۰).
- [۳] محمدی، مژگان. تأثیر درس مهارت های زندگی بهداشت روانی دانش آموزان پایه پنجم ابتدایی. گزارش پژوهشی، آموزش و پرورش استان مرکزی. (۱۳۸۸).
- [۴] پورحسینی، مژده و خنیفر، حسین. مهارت های زندگی. نشر هاجر. (۱۳۹۱).

[5] Ajzen, I. Behavioural interventions based on the theory of planned behaviour. (2013). <http://people.umass.edu/ajzen/pdf/tpb.intervention.pdf> (last accessed 7 February, 2013).

[6] <https://www.thoughtco.com/teaching-life-skills-in-the-classroom-3111025>

[7] <https://hundred.org/en/innovations/teaching-life-skills-and-wellbeing-in-school>

مهارت های زندگی به دانش آموزان نیز ایفای نقش کند. علاوه بر دانش نظری باید مهارت های زندگی نیز آموزش داده شود. آموزش و پرورش در جوامع بشری برای بهبود وضعیت زندگی انسان ها و تربیت نیروی انسانی تلاش می کنند.

مهارت های زندگی برای بهتر زیستن به ما کمک می کند تا با مشکلات زندگی به شیوه مثبت برخورد نموده و به موفقیت های بیشتری دست یابیم، چراکه به قول نیچه انسان چرایی است که می تواند با هر چگونه ای بسازد ولی اگر بخواهد [۴]!

یافته های این تحقیق نشان می دهد که مهارت های زندگی یعنی مجموعه ای از توانمندی هایی که از طریق آموزش و تمرین قابل اکتساب بوده و دستیابی به آنها موجب شناخت خود، افزایش توانایی برقراری ارتباط با دیگران، احساس رضایت بیشتر و موفقیت در زندگی می شود؛ نظام آموزشی در آموزش این مهارت ها نقش بسزایی دارد.

تا کنون فقط ۲ ساعت از وقت آموزش مدرسه ای دانش آموزان پایه های هفتم و دوازدهم به آموزش مهارت های زندگی اختصاص داده شده است. هر قدر ساعات آموزشی مهارت های زندگی بیشتر شود توانمندی های جوانان که با کمک آنها قادر است به گونه ای مؤثر با چالش های زندگی روزمره مقابله کند؛ افزایش می یابد.

از طرفی روش تدریس کتاب های «تفکر و سبک زندگی» و «مدیریت و سبک زندگی» باید به معلمان این دروس آموزش داده شود. لازم است کلاس های توجیهی به منظور بیان اهمیت این کتابها برای کادر اجرایی و اولیای دانش آموزان برگزار گردد تا با اهمیت این درسها آشنا شوند.

این مقاله را با عبارت زیر به پایان می رسانیم:

«آموزش مهارت های زندگی در مدارس بهترین راه برای اطمینان از شکوفایی نسل های آینده است».

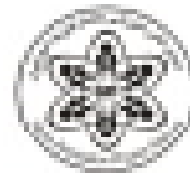
وزارت آموزش و پرورش
سازمان آموزش و پرورش شهرستان

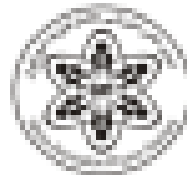
چهارمین همایش ملی

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

بررسی تاثیر چند روش تدریس بر رشد مهارت های زندگی براساس مدل H4

معصومه شاهسواری^۱، یاشار بهمند^۱، فرحناز عامری^۱، فرزانه بدیع زاده^۱، محمدهادی حدادی^۱ و یوونا نول^۱

(۱) کمیته آموزش، پژوهش و تحقیقات انجمن علمی آموزشی معلمان فیزیک شهر تهران

چکیده: در این مقاله ابتدا پنج نوع تدریس از جمله سخنرانی، اکتشافی، مباحثه، پروژه محور و بارش فکری که متداول در درس فیزیک هستند، انتخاب شده است. سپس این روش ها براساس مدل مهارت های زندگی H4 که از مدل های مناسب در یادگیری برای نوجوانان است، مورد بررسی قرار گرفته اند. براساس این مقایسه روش تدریس سخنرانی با کم ترین سطح رشد مهارت های زندگی را دارد. سپس پیشنهاد هایی برای بهبود هر روش به منظور رشد مهارت های زندگی داده شده است تا همزمان با بهره گیری از این روش ها برای یاددهی-یادگیری فعال در درس فیزیک، فرصتی برای رشد مهارت های زندگی دانش آموزان فراهم شده باشد. کلمات کلیدی: روش تدریس، مدل H4، مهارت های زندگی، آموزش فیزیک

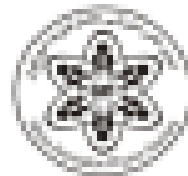
۱. مقدمه

آموزانم می خواهیم چه چیزی را یاد بگیرند؟ چرا این موضوع ارزش یادگیری دارد؟ کدام یک از فعالیت های یادگیری به دانش آموزان کمک می کند تا این مطالب را خوب یاد بگیرند؟ چه روشی برای تدریس انتخاب کنم تا از انگیزه های درونی دانش آموزان برای یادگیری بهره مند شوم و همچنین در آموزش مهارت های زندگی نیز برایشان فرصت مناسبی باشد [۴].

با توجه به گستردگی علوم در عصر حاضر آموزش علوم پایه در رشته های فیزیک، شیمی، ریاضیات و زیست شناسی، این علوم به موضوعات و موارد توجه برانگیز تبدیل شده اند. اینکه معلمان بتوانند این علوم را به زبان ساده و قابل درک و ماندگار در ذهن دانش آموزان و منطبق با خاستگاه آموزشی نظام ارزشمند آموزشی در کل دنیا آموزش دهند کاری بسیار دشوار است و مشکلات عدیده ای وجود دارد که مسیر آموزش از مدارس و دانشگاه را در برمی گیرد و باعث افت ارتقای کمیت و کیفیت علوم می شود [۱].

همه ی علوم برای ماندگاری در ذهن دانش آموزان و برای اینکه فرایند آموزش سطحی و فرار و زود گذر نباشد نیاز به

در حرکت به سمت مدارس کیفی، تمرکز اصلی بر متمایز کردن بین آموزش دادن و مدیریت کردن کلاس درس است. از دیدگاه گلسر، آموزش دادن یعنی انتقال دانش، مهارت و اطلاعات به مخاطب است کسی که می خواهد مطالب را یاد بگیرد. در حالی که مدیریت مستلزم کمک و یاری کردن به افراد است تا به این شناخت برسند که با انجام آنچه ما از آنها می خواهیم بر کیفیت زندگیشان خواهد افزود. برای ارتقا و افزایش رشد بهینه دانش آموزان، معلمان باید محیطی در کلاس خلق کنند که دانش آموزان به ارضای نیازهای روان شناختیشان یعنی نیاز به عشق و احساس تعلق، نیاز به آزادی، نیاز به قدرت / ارزشمندی و نیاز به تفریح ترغیب کند. به طوری که رفتار ما همواره تلاشی برای دست یابی به این نیازها می باشد [۴]. معلمی که می خواهد کلاس خود را رهبری کند از خود می پرسد چه چیزی ارزش یادگیری دارد و این باعث می شود کانون توجه او از تدریس به یادگیری تغییر کند. بدین ترتیب تلاش می کند از روش های مختلف تدریس و انتخاب آن به آنچه دانش آموزان می توانند از این جلسه کلاس یاد بگیرند تمرکز کند. او سؤالهای کلیدی را برای خود مطرح خواهد کرد مثلاً از دانش

- داشتن سابقه ی طولانی در نظام آموزشی
- ارائه مفاهیم، اطلاعات و حقایق به طور شفاهی از طرف معلم
- یادگیری از طریق گوش دادن و یادداشت برداشتن از طرف دانش آموزان
- ایجاد یک نوع یادگیری و رابطه ی ذهنی بین معلم و فراگیران

از نکات قابل توجه این روش می توان به ایجاد رابطه و جلب توجه، جامع بودن و سازماندهی مطالب و استمرار، انگیزه سازی، بیان نکته به نکته، جمع بندی و خلاصه و استفاده از آموخته های دانش آموزان اشاره کرد. این روش محاسنی از جمله سه مورد زیر را دارد: ارزان و مقرون به صرفه هستند، در کلاس های پرجمعیت مفید هستند و عامل تقویت قوه بیان معلم و مهارت گوش دادن و یادداشت برداری دانش آموزان می باشد. البته از مواردی که باعث می شود این روش بسیار مورد نقد و بررسی متخصصان آموزش قرار گیرد می توان به چهار مورد زیر اشاره کرد:

معلم محور بودن، غیرفعال بودن دانش آموزان، لحاظ نشدن تفاوت های فردی دانش آموزان و اینکه در تقویت خلاقیت و آموزش مهارت های عملی بسیار ناتوان است [۱۰].
روش اکتشافی:

روش تدریس اکتشافی روشی است که در آن معلم شرایط و فرصتی را ایجاد می کند که دانش آموزان با تلاش فردی و گروهی در فرایند یادگیری مشارکت داشته باشند و مفاهیم درسی مورد نظر را یاد بگیرند.

مراحل این روش تدریس به این شرح است:

۱. مشخص کردن مسئله مورد نظر
۲. ارائه راه حل هایی برای حل مسئله یا تحلیل موضوع

تثبیت توسط فعالیت های آزمایشگاهی و علمی و تشریح مسایل و دادن نظریه و ایده پردازی دارند تا ساختار و پایه ی ذهنی دانش آموزان شکل گیرد و تقویت شود و کسب مهارت در زندگی کنند، دانش آموزانی که ایده ها را در ذهن می پروراند و نظریه می دهند و آزمایشات مختلف را انجام می دهند می توانند در زندگی خود تصمیمات معقولانه تر و آگاهانه تری بگیرند. و همچنین در زندگی و حرفه خود موفق تر باشند [۲].

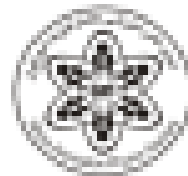
در این مقاله ابتدا پنج روش تدریس به اختصار معرفی می شود و بعد مدل H-4 و دسته بندی آن بیان می شود و در آخر نویسندگان سعی دارند تا مهارت هایی که در روش تدریس ها بر آن تمرکز میشود را مشخص کنند. و اینکه انتخاب روش تدریس چگونه باشد و اینکه دانش آموز برای بهره برداری بهتر از این روش تدریس نیاز به چه مهارت هایی دارد. و در آخر چگونه میتوانیم اثر گذاری این روش های تدریس رو بهتر کنیم [۷].

۲. روش های تدریس

در این بخش پنج روش تدریس متداول در درس فیزیک انتخاب شده است. این روش ها عبارتند از: روش سخنرانی، روش اکتشافی، روش مباحثه، روش پروژه محور و روش بارش فکری. در ادامه این روش ها به اختصار توضیح داده میشوند تا در مقایسه با رشد مهارت ها مورد استفاده قرار بگیرند.

روش تدریس سخنرانی

این روش متداول ترین، پرکاربردترین و کم هزینه ترین روشهای تدریس می باشد. روش سخنرانی یک روش معلم محور است یعنی از صفر تا صد آموزش، نحوه ارائه و شرایط ارائه محتوا، تکالیف و نحوه آزمون همه توسط معلم تعیین می شود. از ویژگی های این روش می توان به موارد زیر اشاره کرد:

ارزشیابی از پیشرفت کار و انطباق بحث ها با هدف اصلی درس. این روش می تواند با خواندن یک متن، گردش علمی، نمایش یک فیلم، نشان دادن تصاویر یا پوستر، دیدار از یک موزه یا کارخانه شروع شود و از جزئیات به سمت نتیجه گیری مطلوب حرکت کنیم. چیدمان و مبلمان آموزشی در این روش بصورت دایره ای است تا دانش آموزان بیشترین ارتباط چشمی را داشته باشند.

روش پروژه ای:

روش تدریس پروژه ای به فراگیران آموزشی این امکان را می دهد تا توانایی مدیریت، برنامه ریزی و جمع آوری افکار را در خود ارتقاء دهند. در این روش فراگیران با توجه به علاقمندی خود موضوعی را انتخاب و به صورت فعال تا به هدف رسیدن موضوع مشارکت می نمایند.

در این روش فراگیران یاد می گیرند که به طور منظم و مرحله به مرحله کاری را انجام دهند. این روش باعث تقویت روحیه همکاری و اعتماد بنفس در فراگیران می شود به این دلیل که رابطه ی آنها با معلم رابطه ی صحیح آموزشی برقرار می شود. و در نهایت این روش تدریس باعث تقویت روحیه همکاری، احساس مسئولیت بیشتر، بالا بردن صبر و تحمل در انجام امور محوله و پذیرفتن عقاید دیگران و مهارت های تکمیلی و اساسی پژوهش در فراگیران می شود [۵].

روش بارش فکری:

یک تکنیک خلاقیت فردی یا گروهی است که در طی آن، با جمع آوری فهرستی از ایده ها که خودبه خود توسط اعضا تولید می شود، و برای رسیدن به یک جمع بندی در مورد یک مسئله تلاش می شود.

چهار قاعده اساسی در طوفان فکری مهم هستند و رعایت این قواعد، منجر به هم افزایی در گروه می شود که در نهایت سبب بروز خلاقیت در اعضای گروه می شود. بر این اساس، محدودیتی

۳. آزمایش راه حل های پیشنهادی

۴. نتیجه گیری و کاربرد نتایج در موقعیت های مختلف

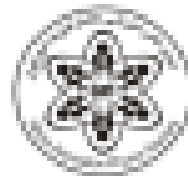
۵. رسیدن به قوانین عملی و قابل تعمیم

این مراحل در قالب اقدامات پیش از آموزش، آموزش، آموزش دادن درس و اقدامات پس از آموزش مطرح می شود. اقدامات پیش از آموزش خود به دو بخش تقسیم می شود: ۱. تعیین قصد یا هدف و ۲. انتخاب یک موقعیت شکل آفرین یا معما برانگیز

در توضیح انتخاب یک موقعیت مشکل آفرین یا معما برانگیز می خوانیم: «منظور از موقعیت معما برانگیز یا مشکل آفرین موقعیتی است که در یادگیرندگان عدم تعادل به وجود می آورد و منجر به برانگیختن کنجکاوی آنان می شود. این کنجکاوی در یادگیرندگان برای پژوهش و یادگیری عامل انگیزشی خواهد بود. بنابراین، معلم در تدریس اکتشافی لازم است از موارد ساده و پیش پا افتاده دوری کند و موقعیت های نسبتاً پیچیده و معما برانگیز را در پیش روی یادگیرندگان بگذارد. آندرز در توضیح موقعیت معما برانگیز می گوید: «موقعیت معما برانگیز موقعیتی است که درباره یک موضوع روابط علت و معلولی را می کاود و درباره آن سؤال هایی از قبیل «چرا؟» و «اگر چنین شود بعد چه خواهد شد؟» را مطرح می کند» [۳].

روش مباحثه:

روش مباحثه در تدریس به سه صورت اجرا می شود: بحث کنترل شده، بحث آزاد و بحث گروهی. روش مباحثه از روش های فعال و قدیمی آموزش می باشد. این روش برای تجزیه و تحلیل مطالب و موضوعات و همچنین بسط و گسترش آنها استفاده می شود. در این روش مهارت ارتباطی زیاد می شود و باعث افزایش قدرت کلام و صحبت کردن مستدل دانش آموزان می شود. این روش دانش آموز محور است و معلم در چهار محور زیر نقش دارد: انتخاب روش و طراحی آموزشی مناسب، بیان شرح وظایف دانش آموزان، هدایت و کنترل بحث ها و

هدف H4 اینست که بتواند از طریق برنامه های آموزش تجربی و رهیافتی مثبت، شهروندی، رهبری، مسئولیت و مهارت های زندگی جوانان را به جوانان پرورش دهد. مدل H4 به طرح های مربوط به شهروندی، زندگی سالم، علم، مهندسی و تکنولوژی توجه می کند

امروزه مدل H4 و برنامه های مرتبط با آن در بیش از ۸۰ کشور در سراسر جهان وجود دارند؛ این سازمان و اداره کنندگان آن در هر کشوری متفاوت است. هر یک از این برنامه ها به طور مستقل اما به کمک تبادلات بین المللی، برنامه های آموزشی جهانی و ارتباطات جهانی اجرا می شوند.

شعار H4 "بهترین را ساختن" است در حالی که آرم آنها «آموزش از طریق عمل کردن» است (که گاهی به صورت: یادگرفتن چگونه انجام دادن از طریق به انجام رساندن، نوشته می شود [۷]).

۴. نتایج بررسی

بررسی این پنج روش تدریس و مقایسه آن با مهارت های زندگی براساس مدل H4 در جدول یک آمده است. در این جدول نشان داده می شود که روش های مختلف در رشد مهارت های خاصی موثرتر هستند و روشی مثل سخنرانی کمترین رشد را به مهارت های زندگی در دانش آموزان دارد. نکته ای که در اینجا لازم به اشاره و توجه است، مهارت های مورد نیاز دانش آموزان برای فراگیری علوم و مخصوصاً علوم نوین و راه یابی به مرزهای دانش است. آنچه در یک مدل آزمایشی براساس H4 تدوین شده است شامل ۵ مرحله ای است که در شکل نشان داده شده است.

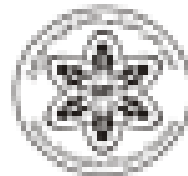
برای مطرح کردن ایده ها وجود نخواهد داشت و طی یک فرایند طبیعی و بدون دخالت بیرونی، جمع به طور پیوسته به ایده های بهتر دست خواهد یافت. این قوانین به شرح زیر می باشند. هرچه تعداد ایده هایی که تولید می شوند بیشتر باشد، احتمال دست یافتن به یک راه حل اساسی و اثربخش بیشتر است. در مواجهه اولیه با یک ایده، به جای انتقاد از آن، به توسعه و بهبود آن فکر توجه می شود، یک جو مناسب برای تولید ایده های غیرمعمول فراهم و همچنین باعث بازشدن فکر افراد می شود. معمولاً استفاده از این متد سبب ایجاد دامنه زیادی از راه حل های باورنکردنی می شود. گاهی ایده های غیرمعمول رویکردهای جدیدی را به مسئله فراهم می دهد و منجر به راه حل های بهتری نسبت به ایده های معمول می شوند. با ترکیب دو ایده خوب، ممکن است تا به ایده ای بهتر دست برسند که از هر دو ایده قبلی کامل تر باشد [۵].

۳. مهارت های زندگی

براساس تعریف سازمان بهداشت جهانی، مهارت های زندگی عبارت است از مهارت های روانی - اجتماعی که به ما کمک می کنند با نیازها و چالش های زندگی روزمره بهتر کنار بیاییم. توانایی انجام رفتار سازگارانه و مثبت به گونه ای که فرد بتواند با چالشها و ضروریات زندگی روزمره خود کنار بیاید. یکی از مدل های رایج افزایش مهارت زندگی مدل H4 است. در ادامه بطور مختصر این مدل معرفی میشود [۶].

مدل H4

در ایالات متحده H4-، بنیاد ملی غذا و کشاورزی و وزارت کشاورزی ایالات متحده (USDA) سازمانی را اداره می کنند که مربوط به امور جوانان است و رسالت آن «به کارگیری جوانان به منظور توسعه و رسیدن به نهایت استعداد جوانان می باشد. نام H4 نمایانگر سر، قلب، دست ها و سلامت در چهار حوزه توسعه فردی مورد توجه این سازمان است. این سازمان در ایالات متحده بیش از ۶/۵ میلیون در ۹۰۰۰۰ هزار کانون، عضو دارد که سن آنها بین ۵ تا ۲۱ سال است.

زندگی در دانش آموزان را نیز لحاظ کرده و همچنین مثل یک چرخه آموزشی مجدد به یادگیری آموزش علوم کمک کند.

در بخش بعدی راهکارهایی برای بهبود و ارتقا هر روش تدریس با نگاهی به رشد مهارت های زندگی اشاره میشود.

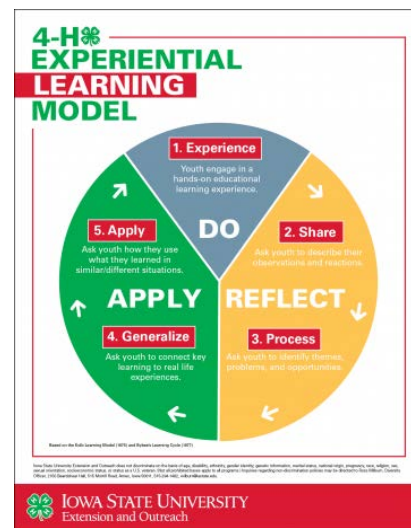
۶. پیشنهادات برای بهبود روش های تدریس

راهکارهای برای بهبود تدریس با استفاده از مهارتهای زندگی:

بیان کردیم که در هر روش تدریس به چه مهارتهایی از مدل ۴H توجه می شود. حالا توجه به راهکارهایی برای ارتقای این روش های تدریس با استفاده از مهارتهای زندگی می تواند یک توصیه کاربردی در کلاس درس باشد. هدف از این بخش به کارگیری مهارتهای مدل ۴H اختصاصا سر برای بهبود روشهای تدریس بیان شده در عمل می باشد.

بهبود سخنرانی:

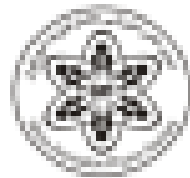
در روش تدریس سخنرانی که از جمله روشهای منفعل تدریس می باشد می توان با استفاده از نکاتی روش را به سمت روش تدریس فعال متمایل کرد تا مزایای این روشها به آن کمک کنند. با دیدگاه استفاده از سر می توان سخنرانی تک نفره معلم را به این صورت اثر بخش تر نمود که معلم در هنگام تدریس سوالاتی هر چند کوچک از مخاطبان بپرسد. می تواند فقط یک دیدگاه مورد قبول را بیان نکند بلکه دیدگاههای مختلف را بیان کند تا تفکر نقادانه دانش آموزان بالاتر برود. به عنوان مثال در تدریس علوم تاریخ علم می تواند دیدگاههای مختلف و مناقشه انگیز مختلفی از یک موضوع را بیان کند و با این کار به دانش آموزان را در محل قضاوت و تصمیم گیری بیشتری قرار می دهیم و در نهایت با تاکید بر نظر مورد توافق دانشمندان از ایجاد ابهام جلوگیری می کنیم و به روش تدریس سخنرانی وفادار می مانیم.

در این مدل آزمایشی پنج مرحله یادگیری در سه بخش انجام دادن، انعکاس دادن و بکارگرفتن نمایان می شود. و هریک از مهارت های دانش آموزش می تواند در موفقیت و گذر از این مراحل موثر باشد [۸].

با توجه به اینکه در گردآوری و تحلیل حاصل نتایج نشان می دهد روش های تدریس فعال در افزایش بسیاری از مهارت های زندگی دانش آموزان موثر هستند اما مهم است که از آن غافل نشویم که افزایش این مهارت ها خود به آمادگی دانش آموزان برای یادگیری علوم و علوم نوین در دنیای پیش روی آنها کمک خواهد کرد. و آنها را برای رویارویی با علوم نوین و درک آنها آماده می سازد. الویت یک آموزشگر علوم، یادگیری علم است. می خواهیم دانش آموزانی داشته باشیم با بتوانند با دنیای علم ارتباط برقرار کنند و از آن شگفت زده بشوند. از کنجکاوی و سعی و تلاش برای درک محیط پیرامون لذت ببرد و علم و شبه علم را از هم تشخیص دهد.

بکارگیری روش های تدریس فعال در کلاس های درس علوم با محدودیت ها و شرایط متعددی به همراه است. الویت آموزش علوم و مفاهیم علمی است اما معتقدیم که آموزش می تواند ارزش گذاری های متعددی داشته باشد و افزایش مهارت های

دانش آموزان یادمی گیرند که به سخنان دیگران توجه کنند، آنها را ثبت کنند، نقل قول کنند و نقد کنند.
بهبود کاوشگری:

این روش به اندازه خوبی بر رشد مهارتهای تفکر توجه دارد ولی شاید در این روش هر دانش آموز به حل مسئله توجه کند و به صورت مستقیم روشهای یادگیری را که به کار می گیرد نشناسد و حتی به یادگیری دیگر دانش آموزان نیز توجه نکند. معلم می تواند با ارائه بازخورهایی به دانش آموزان از قبیل " شما ایگونه استدلال کردید"، " شما این روش را به کار گرفتید"، "دوستان این روش را در پیش گرفت" و ... به این دو مورد یادگیری نیز توجه کند. در مورد مدیریت نیز معلم می تواند از دانش آموزان یک گزارش کار در خواست نماید.

بهبود بارش فکری:

در مورد تفکر شاید یک تناقض برای دانش آموزان پیش آید زیرا در ابتدا باید ذهن خود را آزاد بگذارند تا ایده های مختلف بدهند و یکدیگر را نقد نکنند ولی در مرحله بعد باید ایده ها را نقد کنند. شاید آنها نتوانند به خوبی توجه کنند که نقد نکنند یا نکنند. در اینجا معلم می تواند به بیان دلیل این که در هر مرحله به نوع متفاوتی عمل می شود و هدف چه چیزی می باشد بپردازد و اینگونه بر تعیین هدف تاکید کند و دانش آموزان یادگیرند که کی نقد نکنند و کی نقد کنند. و خوبست که معلم به دانش آموزان یاد بدهد که برای چه اطلاعاتی چه میزان اعتبار منبع لازم است چه زمانی منبعی را نقد کنند و چه موقعی ساده تر بگیرند در این صورت مهارت استفاده خردمندانه از منابع نیز رشد می یابد.

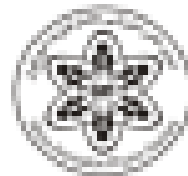
در مورد مهارت تصمیم گیری و تفکر نقادانه نیز در مرحله نقد و ادغام ایده ها می توان از ایده اول خواند تا ایده آخر و در این بین با شروع از هر ایده ابتدا نظر کسانی را که آن ایده را مطرح

در قسمت مدیریت برای ثبت رکوردها و استفاده از منابع توصیه می شود که معلم هم به ذکر مطالب درس بسنده نکند و مطالب خود را مستند به منابع و با اشاره به نشانی و اعتبار آنها ارائه بدهد و هم این که خود به خوبی منابع مورد نظر خود را در کلاس به دانش آموزان نشان بدهد. در قسمت ثبت کوردها خیلی شایع است که دانش آموزان علاقه دارند که سخنان معلم را به طور کامل و بدون تغییر یادداشت نمایند. خوب است که معلم دانش آموزان را ترغیب نماید که از نظرات و یافته های شخصی خود نیز در نگارش جزوه کلاسی استفاده کنند.

بهبود مباحثه:

برای ارتقای این روش به وسیله تفکر معلم باید هوشمندانه از مباحثه و تفاوت آرا استفاده کند و به دانش آموزان فرصت نقد کردن و تصمیم گیری و حل مسئله بدهد. چه بسا مواردی که معلم با بیان دیدگاه خود باعث خاتمه بحث می شود و به دانش آموزان فرصت نقد نمی دهد. به همین دلیل لازم است معلم در مواردی که بحثها یک طرفه می شوند مشارکت نظرات دیگر را هم بطلبد یا خودش دیدگاههای دیگر را مطرح کند و برعکس زمانی که اختلافها زیاد می شود مداخله کند و تعداد آرای متناض با یکدیگر را محدود کند. در هر محدود کردن یا جمع بندی معلم روش و دلیل کار خود را مهم بیان کند تا به روش یادگیری دانش آموزان کمک کند و مهارت یادگیری یادگیری را در دانش آموزان خود رشد دهد.

در قسمت مدیریت لازم است که معلم هدفهای یادگیری را ابتدا بیان کند و از دانش آموزان بخواهد که با توجه به این اهداف در صورتی که بحث از این چارچوبها خارج شد تذکر بدهند. این کار به برنامه ریزی و سازماندهی در آنها نیز کمک می کند. در مورد استفاده خردمندانه از منابع و ثبت رکوردها معلم می تواند از مخاطبان بخواهد که در استدلالها و نقد کردن به سخنان اعضای کلاس توجه کنند و در سخنان خود از آن مطالب با ارائه نقل قول استفاده هدفمند بنمایند. در این صورت

ایمیل نویسنده مسئول: m51shahsavari@yahoo.com

شماره تماس نویسنده مسئول: 09122413139

مراجع

[1] Hodson, Derek. "A critical look at practical work in school science." *School Science Review* 71.256 (1990): 33-40

[2] Hodson, Derek. "Re-thinking old ways: Towards a more critical approach to practical work in school science." (1993): 85-142.

[۳] نیره شاه محمدی و دکتر پریسا ایران نژاد، روش تدریس اکتشافی، ماهنامه رشد آموزش ابتدایی، شماره ۸ (پی در پی ۱۴۱)، اردیبهشت ۱۳۹۳

[۴] صاحبی، علی. تئوری انتخاب در مدرسه، انتشارات سایه سخن، تهران، ۱۳۹۷.

[۵] امانی تهرانی، محمود. الگوی تدریس بارش فکری، انتشارات آموزش علوم، تهران، ۱۳۸۵.

[6] https://fa.wikipedia.org/wiki/%D9%85%D9%87%D8%A7%D8%B1%D8%AA%E2%80%8C%D9%87%D8%A7%DB%8C_%D8%B2%D9%86%D8%AF%DA%AF%DB%8C

[7] <https://en.wikipedia.org/wiki/4-H>

[8] <https://www.uaex.edu/4h-youth/about/impact/life-skills.aspx>

[9] <https://www.extension.iastate.edu/4h/services/pyd>

[10] <https://www.tebyan.net/>

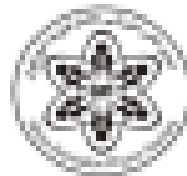
نکرده اند پرسید که به نظر شما هدف از این ایده چه بوده سپس از خود شخصی که ایده متعلق به اوست درخواست کرد که در مورد ایده خود بیشتر توضیح بدهد. رد این صورتدانش آموزان یاد می گیرند که به یک موضوع از جنبه های مختلف توجه کنند و بعضی از پیش داوری های خود را نیز خواهند شناخت و نهایتا می تواند بهتر تصمیم بگیرند.

بهبود پروژه:

در این روش میزان مداخله معلم مهم است معلم باید فرصتهای تمرین مهارتهای یادگیری یادگیری و تصمیم گیری و حل مسئله و تفکر نقاد را به دانش آموزان بدهد و این کار با برنامه ریزی اولیه و مداخله حین کار صورت می گیرد. گاهی لازم است در هنگام انجام پروژه معلم پروژه دیگری نیز تعریف کند تا یادگیری دانش آموز کاملتر گردد گاهی نیز معلم باید قسمتی از راه حل پروژه را در اختیار فراگیر قرار دهد تا آن بخش سریعتر سپری گردد. یکی از آفتهای این روش تدریس اتلاف وقت دانش آموز و خسته شدن او روی مواردی است که با هوشمندی و مداخله معلم می شد از آن جلوگیری شود.

مورد دیگر این است که معلم فقط خود به نقد فعالیت دانش آموز نپردازد بلکه با نظرخواهی از او و طرح پرسشهای هدفمند دانش آموز را در جریان نقد کردن خودش از خودش قرار دهد. سپس این دانش آموز باشد که تصمیم می گیرد گام بعدی پژوهش او چه باشد و یک برنامه ریزی و سازماندهی از مسیر پروژه خود ارائه دهد.

نویسنده مسئول اینجانب معصومه شاهسواری از طرف نویسندگان این مقاله متعهد می شوم که تمامی مطالب این مقاله حاصل پژوهش نویسندگان است. همچنین تمامی اصول اخلاق علمی را رعایت نموده ایم و هر جا از مقالات یا محصول پژوهش سایر نویسندگان استفاده شده است، به نام نویسندگان، عنوان کتاب یا مقاله آنها در مراجع اشاره شده است.

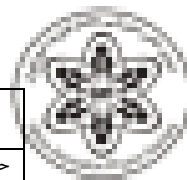

روش تدریس						مهارت
بارش فکری	پروژه	مباحثه	اکتشافی	سخنرانی		
				*	۱- پرورش روابط	مراقبت caring
					۲- درد و دل	
					۳- همدلی	
					۴- نگرانی برای دیگران	
*	*	*			۱- پذیرش تفاوت ها	ارتباط relating
*	*	*			۲- مهارت حل تعارض	
*	*				۳- مهارت اجتماعی	
*	*	*	*		۴- همکاری	
*	*	*	*		۵- ارتباط اجتماعی	
*				*	۱- تاب آوری	مدیریت managing
*		*			۲- نگهداری سوابق	
		*			۳- تخصیص منابع	
*	*	*		*	۴- برنامه ریزی / سازماندهی	
*	*	*	*	*	۵- هدف گذاری	
	*		*		۱- یادگیری تجربی	فکری thinking
*		*			۲- تفکر انتقادی	
*	*		*		۳- توانایی حل مسئله	
*	*		*		۴- تصمیم گیری	

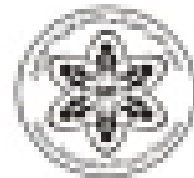

وزارت آموزش و پرورش
سازمان آموزش و پرورش شهرستان

چهارمین همایش ملی
ارتقای کیفیت آموزش
با رویکرد مهارت های زندگی
۳۰ آبان ۱۳۹۸

۵-فرایادگیری	*	*	*	*	
۱-امنیت شخصی		*	*	*	حیات living
۲-جلوگیری از بیماری					
۳-مدیریت استرس	*	*	*	*	
۴-سبک زندگی سالم					
۱-نظم شخصی	*	*	*	*	وجود being
۲-مدیریت احساس	*	*	*	*	
۳-سرشت	*	*	*	*	
۴-مسئولیت شخصی	*	*	*	*	
۵-عزت نفس	*	*	*	*	
۱-انگیزش	*	*	*	*	کاری working
۲-کار گروهی	*	*	*	*	
۳-مهارت های شاخص	*	*	*	*	
۱-هم بخشی گروهی	*	*	*	*	بخشش giving
۲-مسئولیت اجتماعی	*	*	*	*	
۳-رهبری	*	*	*	*	
فعالیت داوطلبانه	*	*	*	*	

نقش شکل گیری نظام مدرسه در شکل گیری مهارت های زندگی

محمد برزویی^۱ ، معصومه حسن زاده^۲ و شیدا بدیرزاده^۳

- (۱) دبیر دبیرستان های استان چهارمحال و بختیاری
- (۲) دانشجوی دکترای فلسفه تعلیم و تربیت دانشگاه آزاد اسلامی واحد سارس
- (۳) دبیر عربی منطقه ۱۹ تهران
- (۴) مدرس دانشگاه فرهنگیان شهید باهنر و شهید مفتاح تهران
- (۵) دبیر شهر مهاجران اراک
- (۶) مدرس دانشگاه آزاد اسلامی مهاجران اراک

چکیده: مدرسه از مهم ترین نهادهای اجتماعی، تربیتی و آموزشی و اصلی ترین رکن تعلیم و تربیت است که به منظور تربیت صحیح دانش آموزان در ابعاد دینی، اخلاقی، علمی، آموزشی، اجتماعی و کشف استعدادها و هدایت رشد متوازن روحی و معنوی و جسمانی آنان براساس اهداف مصوب دوره های تحصیلی و برابر ضوابط و دستورالعمل های وزارت آموزش و پرورش تأسیس و اداره می شود. انتقال ارزش های اساسی جامعه در کانون اصلی توجه نظام آموزشی قرار دارد، به گونه ای که مدرسه دانش آموزان را متعهد می سازد ارزش های جامعه را درونی سازند مهارت های زندگی جهت رشد بهتر مهارت آموزی و معیشت خود، رفته رفته از اهداف مهم آموزش و پرورش تلقی می شود. نکته قابل بحث این است که دانش اکتسابی از تجارب عملی، پایتاز از معلومات به دست آمده از اجرای برنامه های آموزشی است. امروزه همگام با توسعه زندگی مدنی و صنعتی شدن روز افزون کشورهای در حال توسعه، تعلیم و تربیت کودکان، از وظایف اساسی نهادهای تعلیم و تربیت رسمی به حساب می آید. مطالعه حاضر یک مطالعه کتابخانه ای است که با هدف بررسی شکل گیری مهارت های زندگی براساس تاثیر نظام مدرسه در سال تحصیلی ۹۸-۹۹ انجام شده است.

کلمات کلیدی: مدرسه ، دانش آموزان، مهارت آموزی، مهارت های زندگی.

وگرنه هر یک از ویژگی های مذکور به تنهایی نمی تواند فردی را به معلمی حرفه ای تبدیل کند. در واقع، آنچه که معلم حرفه ای را از سایر معلمان متمایز می کند، استفاده ی مناسب و به جا از روش های مطلوب تدریس است. هرچند نبود هر یک از دو عامل دانش و تجربه ی کافی مشکلاتی برای معلم به وجود می آورد، نداشتن روش مناسب، سبب از بین رفتن دو متغیر دیگر می شود. برای تبیین مطلب، مثالی ذکر می کنیم .

۱. مقدمه

معلم حرفه ای ، کسی است که دانش و تجربه ی کافی دارد و روش تدریس نیز می داند ؛ یعنی اینکه می داند چه روش ها و فنونی را در کجا و چگونه به کار گیرد تا کلاس کارآمد و اثر بخشی داشته باشد . معلمانی که هر سه ویژگی دانش ، تجربه و روش را توأمان دارا باشند ، معلم حرفه ای قلمداد می شوند

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

در اینجا لازم است به نقش مربی^۱ و مرشد^۲ نیز اشاره کنیم زیرا فقط معلمی برای امروزه کافی نیست [۱]. در واقع مربی یعنی کسی که همراه آموزنده قدم به قدم هست تا فرایند یادگیری کامل شود. اگر بخواهیم کلاس های موثر تری برای ایجاد مهارت زندگی داشته باشیم به نظر می رسد یک بازنگری در انتقال مفاهیم، باز نگری در نقش معلمان نسبت به تربیت دانش آموزان داشته باشیم.

۳. ضرورت آموزش مهارت آموزی در مدارس

در عصر انقلاب اسلامی انتظارات زیادی از آموزش و پرورش مطرح می باشد. تعمیق ارزش ها و هنجارهای اسلامی و اصلاح دانش و بینش و رفتار دانش آموزان و همچنین تعلیم مهارت های فردی و اجتماعی و تسهیل روند جامعه پذیری آنان و آموختن علوم و معارف دینی و ترویج سبک زندگی ایرانی و اسلامی به نسل نو و آموزش اصول مردم سالاری دینی و قانون گرایی و انتقال موارث علمی و ادبی و فرهنگی به آینده سازان و آموختن مهارت های فنی و حرفه ای کارآمد و پرورش قوه خلاقیت و نوآوری و تقویت روح کاوشگری و تحقیق و تعقل و تفکر در کودکان و نوجوانان و تحکیم هویت اسلامی و ایرانی دانش آموزان در ردیف توقعات بر حق از نظام تعلیم و تربیت اسلامی قرار دارند. مهارت آموزی، مهارت های شخصی و اجتماعی است که کودکان و نوجوانان باید آنان را یاد بگیرند تا بتوانند در مورد خود و انسان های دیگر و کل اجتماع به طور موثر و شایسته و مطمئن عمل نمایند. انتقاد مهم به تعلیم و تربیت رسمی این است که به برخی مهارت های حرفه ای و ابزاری و تنها بر بعد شناختی (سواد) تمرکز کرده است و به دیگر ابعاد فکری و روانی و اجتماعی توجهی ندارد.

معلمی را تصور کنید که دانش و تجربه ی کافی در رشته ی مورد تدریس خود دارد و می داند دانش آموزان پس از پایان تدریس باید چه چیزهایی دست یابند ، چه مهارت هایی را کسب کنند و به چه نگرش هایی برسند، به طور کلی اگر اهداف درس را به خوبی بشناسند، اما روش های رسیدن به آن را نداند، آیا امکان حصول به آن اهداف میسر است؟ آیا او می تواند دانش آموزان را راضی از کلاس بیرون بفرستد؟ در این جاست که تفاوت یک فرد حرفه ای یا غیر حرفه ای کاملاً آشکار می شود . معلم حرفه ای می داند که چگونه و با چه روش هایی تدریس خود را آغاز کرده ، ادامه دهد و آن را به اتمام رساند ، و مطالب را کی و چگونه عرضه کند ، تا دانش آموزان را به حداکثر فعالیت وادارد و آن ها را قدم به قدم به اهداف تدریس نزدیک کند. معلم حرفه ای می تواند به دانش آموزان مهارت های زندگی آموزش دهد.

۲. مهارت آموزی

برای اصطلاح مهارت آموزی، تعاریف متعددی بیان شده است. یکی از عمومی ترین تعاریف این چنین است: مهارت آموزی یعنی ایجاد روابط بین فردی مناسب و موثر، انجام مسئولیت های اجتماعی، تصمیم گیری صحیح، حل تعارضات و کشمکش های بدون توسل به اعمالی که به خود یا دیگران صدمه می زنند، برنامه آموزش مهارت آموزی بر این اصل استوار است که کودکان و نوجوانان حق دارند توانمند شوند و نیازمند آنند که بتوانند از خود و علاقه هایشان در موقعیت های سخت زندگی دفاع کنند. این نوع برنامه ها در پیشگیری از مخاطرات سلامت نگاهی کلی دارند و به آموزش محدود تنها یک مهارت بسنده نمی کنند.

¹ coach² mentor

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

اسلامی و ایرانی دانش آموزان در ردیف توقعات بر حق از نظام تعلیم و تربیت اسلامی قرار دارند. مهارت آموزی، مهارت های شخصی و اجتماعی است که کودکان و نوجوانان باید آنان را یاد بگیرند تا بتوانند در مورد خود و انسان های دیگر و کل اجتماع به طور موثر و شایسته و مطمئن عمل نمایند. انتقاد مهم به تعلیم و تربیت رسمی این است که به برخی مهارت های حرفه ای و ابزاری و تنها بر بعد شناختی (سواد) تمرکز کرده است و به دیگر ابعاد فکری و روانی و اجتماعی توجهی ندارد. از دیگر سو محققان نشان داده اند که مهارت آموزی می تواند به طور نظامدار و از طریق موقعیت های یادگیری غیررسمی یاد گرفته و تقویت شود. مدرسه علاوه بر کارکردهای رسمی آموزش خواندن و نوشتن، باید در زمینه های آموزش مهارت آموزی به دانش آموزان نیز ایفای نقش کند.

امروزه ضرورت یاری افراد، جهت رشد بهتر مهارت آموزی و معیشت خود، رفته رفته از اهداف مهم آموزش و پرورش تلقی می شود. نکته قابل بحث این است که دانش اکتسابی از تجارب عملی، پایاتر از معلومات به دست آمده از اجرای برنامه های آموزشی است. امروزه همگام با توسعه زندگی مدنی و صنعتی شدن روز افزون کشورهای در حال توسعه، تعلیم و تربیت کودکان، از وظایف اساسی نهادهای تعلیم و تربیت رسمی به حساب می آید. اما تاکید بیش از حد بر ارائه اطلاعات و دانش نظری، دانش آموزان را از یادگیری مهارت های ضروری که در زندگی روزمره به آن نیاز دارند محروم می سازند [۳].

۴. مهارت آموزی که بایستی در مدارس آموزش داده شود

امروزه علیرغم ایجاد تغییرات عمیق فرهنگی و تغییر در شیوه های زندگی، بسیاری از افراد در رویارویی با مسایل زندگی فاقد تواناییهای لازم و اساسی هستند و همین امر آنان را در مواجهه با مسایل و مشکلات زندگی روزمره و مقتضیات آن

از دیگر سو محققان نشان داده اند که مهارت آموزی می تواند به طور نظامدار و از طریق موقعیت های یادگیری غیررسمی یاد گرفته و تقویت شود. مدرسه علاوه بر کارکردهای رسمی آموزش خواندن و نوشتن، باید در زمینه های آموزش مهارت آموزی به دانش آموزان نیز ایفای نقش کند. طی چهار دهه گذشته، رویکردها به تعلیم و تربیت در جهت کاربرد بالقوه و عملی دانش در زمینه های واقعی زندگی بوده است. ضرورت یاری افراد، جهت رشد بهتر مهارت آموزی و معیشت خود، رفته رفته از اهداف مهم آموزش و پرورش تلقی می شود. نکته قابل بحث این است که دانش اکتسابی از تجارب عملی، پایاتر از معلومات به دست آمده از اجرای برنامه های آموزشی است. امروزه همگام با توسعه زندگی مدنی و صنعتی شدن روز افزون کشورهای در حال توسعه، تعلیم و تربیت کودکان، از وظایف اساسی نهادهای تعلیم و تربیت رسمی به حساب می آید. اما تاکید بیش از حد بر ارائه اطلاعات و دانش نظری، دانش آموزان را از یادگیری مهارت های ضروری که در زندگی روزمره به آن نیاز دارند محروم می سازند [۲].

۳. ضرورت آموزش مهارت آموزی در مدارس

در عصر انقلاب اسلامی انتظارات زیادی از آموزش و پرورش مطرح می باشد. تعمیق ارزش ها و هنجارهای اسلامی و اصلاح دانش و بینش و رفتار دانش آموزان و همچنین تعلیم مهارت های فردی و اجتماعی و تسهیل روند جامعه پذیری آنان و آموختن علوم و معارف دینی و ترویج سبک زندگی ایرانی و اسلامی به نسل نو و آموزش اصول مردم سالاری دینی و قانون گرایی و انتقال موارث علمی و ادبی و فرهنگی به آینده سازان و آموختن مهارت های فنی و حرفه ای کارآمد و پرورش قوه خلاقیت و نوآوری و تقویت روح کاوشگری و تحقیق و تعقل و تفکر در کودکان و نوجوانان و تحکیم هویت

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

صحیح، حل تعارض ها و کشمکش ها بدون توسل به اعمالی که به خود یا دیگران صدمه می زنند[۵]. در امر آموزش بهداشت مثل آموزش مهارت آموزی، ضروری است تا عوامل روانی اجتماعی مانند عزت نفس، خودپنداره، شبکه های حمایت اجتماعی و استرس مؤثر بر رفتار کودکان و نوجوانان مورد توجه قرار گیرند. برنامه مهارت آموزی بر این اصل استوار است که کودکان و نوجوانان حق دارند توانمند شوند و نیاز دارند که بتوانند از خودشان و علائق شان در برابر موقعیت های سخت زندگی دفاع کنند.

مهارت آموزی متعدد و متنوع هستند و برنامه آموزش مهارت آموزی نیز نسبت به پیشگیری نگرشی کل گرایانه دارد و تنها یک مهارت مثلاً نه گفتن مورد توجه قرار نمی گیرد. براساس تحقیقات برنامه های مختلفی که براساس آموزش مهارت ها در زمینه ارتقای سلامت کودکان و نوجوانان اجرا شده است مشتمل بر چند مهارت اصلی و اساسی هستند که شامل[۵]:

توانایی تصمیم گیری -

توانایی تفکر نقادانه -

توانایی آگاهی از خود -

توانایی حل مسأله -

-توانایی برقراری رابطه مؤثر

-توانایی همدلی با دیگران

توانایی تفکر خلاق -

توانایی برقراری روابط بین فردی سازگارانه -

-توانایی مقابله با هیجانها و استرسها

۵. نتیجه گیری

انتظار می رود آموزش مهارت زندگی این چنینی در مدارس، فرد را قادر سازد تا دانش، ارزشها و نگرشها را به توانایی های بالفعل تبدیل کند مثل اینکه چه کاری باید بکند و چگونه آن را انجام دهد. مهارت آموزی، توانایی است که فرد را قادر می

آسیب پذیر نموده است. انسانها برای مقابله سازگارانه با استرس ها موقعیت های مختلف و کشمکش های زندگی به کارکردهایی نیاز دارند که آنان را در کسب این توانایی تجهیز نماید. این کارکردها بسیار زیربنایی هستند و در فرآیند تحول، شکل می گیرند. کارکردهایی نظیر شناختها، عواطف و رفتارها که در قالب ساختارهایی مانند عزت نفس، خودکارآمدی، توانایی حل مسئله، مقابله، درک از خود، مهارت های اجتماعی و شبکه های اسناد تجلی می یابند. نیازهای زندگی امروز، تغییرات سریع اجتماعی فرهنگی، تغییر ساختار خانواده، شبکه گسترده و پیچیده ارتباطات انسانی، تنوع، گستردگی و هجوم منابع اطلاعاتی، انسانها را با استرس ها و فشارهایی روبه رو نموده است که مقابله با آنها نیازمند توانمندیهای روانی _ اجتماعی می باشد. افراد فاقد این مهارت ها و توانایی های عاطفی _ روانی و اجتماعی در مواجهه با مسائل و مشکلات آسیب پذیر خواهند بود[۴].

اصطلاح مهارت زندگی در معانی مختلف به کار رفته است مثل:

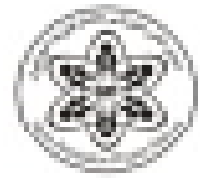
۱- مهارت های مربوط به امرار معاش مانند اینکه چگونه فرد مشغول کاری شود

۲- مهارت های مراقبت از خود مانند مصرف غذاهای سالم، درست مسواک زدن و غیره

۳- مهارتهایی که برای پرداختن به موقعیت های پرخطر زندگی استفاده می شوند مانند توانایی نه گفتن در مقابل فشار جمع جهت استفاده از مواد مخدر.

مهارت آموزی از نظر «وریس ایی الیابس» از دانشگاه راجرز در آمریکا و مؤلف کتاب «تصمیم گیری اجتماعی و رشد مهارت آموزی» عبارتند از:

آموزش مهارت زندگی یعنی ایجاد روابط بین فردی مناسب و مؤثر، انجام مسئولیت های اجتماعی، انجام تصمیم گیری های

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

پایایی دارد، زیرا شکست در یادگیری مطالب درسی، شانس فرد را در موفقیت های آینده محدود می کند و اینگونه کودکان در آینده از جریان اصلی اجتماعی دور می افتند و به عواقبی مانند بیکاری، بی خانمانی و یا سایر علایم اختلال در کارکردهای اجتماعی دچار می شوند. مدرسه فرصت بی همتایی برای بهبود زندگی بسیاری از کودکان و نوجوانان ایجاد می کند. به موازات حرکت ملتها در جهت آموزش همگانی، افزایش نقش مدارس در ارائه خدمات بهداشتی مثل خدمات بهداشت روانی برای پرداختن به عواملی که در تحصیل مداخله می کند، اهمیت یافته است. به جرأت می توان گفت مدارس با حمایت کامل خانواده و اجتماع بهترین محل برای برنامه های جامع بهداشت روانی می باشد زیرا:

تقریباً تمام کودکان و نوجوانان در دوره ای از زندگی خود به مدرسه می روند.

مدارس قوی ترین سازمان اجتماعی و آموزش قابل دسترس برای مداخله است.

مدارس اثر عمیقی بر کودکان، خانواده ها و اجتماع می گذارند. مدرسه همگام با خانواده، نقش تعیین کننده ای در ایجاد یا تخریب عزت نفس کودک در احساس شایستگی آنان دارد. جایگاه آموزش مهارت آموزی در برنامه درسی مدارس است که به صورتهای مختلف ارائه می شوند. این برنامه را می توان به صورت یک درس جدا و همانند سایر دروس در یک کلاس جداگانه، و با همین عنوان تدریس نمود و یا اینکه آن را در برنامه جامع آموزش بهداشت مدارس گنجانند. در صورتی که طراحی برنامه آموزش مهارت آموزی به گونه ای باشد که هم در محتوای دروس مختلف ادغام شود و هم به تنهایی به عنوان یک درس جداگانه منظور شود، توان بالقوه برنامه افزایش می یابد [۶].

۵. پیشنهادات

سازد انگیزه و رفتار سالم داشته باشد و فرصت و میدان انجام چنین رفتارهایی را نیز ایجاد می نماید. در آموزش مهارت آموزی، معلم و شاگرد در یک فرآیند پویای یادگیری شرکت می کنند. در این یادگیری، از شیوه های مختلفی مثل فعالیت در گروههای کوچک یا گروههای دو تایی، بارش فکری، ایفای نقش، بازی و بحث و مناظره استفاده می شود. آموزش به این صورت شروع می شود که آموزگار از کودکان می خواهد نظرها و یا اطلاعات خود را درباره یکی از موقعیت هایی که با مهارت آموزی ارتباط دارد بیان کنند. سپس از آنها می خواهد که در مورد همین موضوع، در گروههای کوچک یا دوتایی به طور مفصل صحبت کنند. دانش آموزان در همین رابطه می توانند سناریویی را به نمایش بگذارند و در موقعیت های دیگر نیز همین مهارت را تمرین نمایند. تمرین این مهارت در موقعیت های واقعی زندگی، جزء اساسی و زنده آموزش مهارت آموزی است. در پایان معلم تکالیفی به کودکان می دهد تا مهارتهای مورد نظر را در موقعیت های واقعی زندگی بیشتر تمرین کنند و با دوستان و خانواده در این باره بیشتر بحث کنند به این ترتیب مهارتها از طریق تمرین یاد گرفته می شوند و آموخته ها به محیط بیرون از کلاس انتقال می یابد. بهداشت و سلامت روان کودکان، موضوعی است که به توجه جدی نیاز دارد. امروزه، با استفاده از برنامه های مختلف مانند آموزش مهارت آموزی، آموزش بهداشت روانی، مداخلات بهداشتی مبنی بر مدرسه و به ضرورت، درمانهای تخصصی می توان به کودکان کمک نمود تا زندگی مفیدتر و رضایتمندانه تری داشته باشند. همه کودکان و نوجوانان در زندگی خود با استرس های شدیدی روبه رو می شوند که بخشی از آنها ناشی از تغییرات رشد بهنجار کودکان می باشد. مانند رشد و تغییرات هورمونی و همچنین تغییراتی که در ارتباط با والدین و اجتماع رخ می دهد. شکست در تحصیل و طرد اجتماعی عواقب و پیامدهای

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

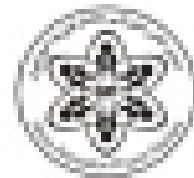
مدرسه سالم قسمت مهمی از جامعه است، اعضای جامعه باید احساس کنند درب مدارس به روی عقاید و مشارکت آنان باز است. مدارس نیز به نوبه خود باید از طریق مشارکت اعضای جامعه در تدریس برنامه های مدارس و همچنین از طریق کمکهای مالی آنان حمایت شوند. این نکته نیز بسیار مهم است که برنامه های بهداشت روان مدارس از سوی آ.پ(آموزش و پرورش) حمایت شوند.

اینجانب محمد برزویی دبیر استان چهارمحال و بختیاری از طرف نویسندگان این مقاله متعهد می شوم که تمامی مطالب این مقاله حاصل پژوهش نویسندگان است. همچنین تمامی اصول اخلاق علمی را رعایت نموده ایم و هر جا از مقالات یا محصول پژوهش سایر نویسندگان استفاده شده است، به نام نویسندگان، عنوان کتاب یا مقاله آنها در مراجع اشاره شده است.

مراجع

- [۱] گلچین زهرا، خوارزمی رحمت الله، «آموزش مهارت آموزی با تاکید بر مدارس ابتدایی»، ۱۳۹۵.
- [۲] نعیم مهدی. اثر بخشی آموزش مهارت آموزی بر سازگاری زناشویی و کاهش خشونت خانگی علیه زنان . ۱. ۱۳۹۵؛ ۳ (۲): ۲۱-۳۲.
- [۳] اسحاقی، سید حسین؛ «آزادی عقیده در اسلام»، مجله رواق اندیشه ی، ش ۲۹. ۱۳۸۳.
- [۴] آن. ورتون، «آموزش مهارت آموزی»، مترجم: مهرداد فیروز بخت، نشر دانژه. ۱۳۹۵.
- [۵] کریس. ال. کلینکه، «مجموعه کامل مهارت آموزی»، مترجم: شهرام محمد خانی، نشر رسانه تخصصی. چاپ ۱۴. ۱۳۹۷.

[6] <https://www.codeproject.com/Articles/29036/Pattern-s-in-Real-Life>

جایگاه مهارت‌های سواد اطلاعاتی و رسانه ای معلمان در پیشبرد اهداف آموزشی مدارس

رضا تاج آبادی^۱، غلامعلی محسن آبادی^۲ و سمیه موحدیان^۳

(۱) کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع رسانی مرکز تحقیقات و آموزش کشاورزی و منابع طبیعی استان مرکزی - تماس ۰۹۱۸۸۶۰۱۹۶۴

(۲) کارشناس ارشد قرآن و علوم حدیث و مدیر هنرستان قائم اراک

(۳) کارشناسی روانشناسی و معلم مدرسه ابتدایی شهرستان تفرش

چکیده: مهارت‌های سواد اطلاعاتی با اثربخشی معلمان و مهارت‌های تدریس، شخصیت حرفه‌ای و مهارت کنترل جو کلاس وجود داشته است. در واقع فراگیری مهارت‌های سواد رسانه ای و اطلاعاتی برای افزایش اثربخشی و کارایی معلمان مدارس و در نتیجه بهبود کارایی نظام آموزشی بسیار ضروری به نظر می رسد. از اینرو آموزش این مهارت‌ها به معلمان، می تواند تاثیرات قابل ملاحظه ای در افزایش تدریس اثربخش آنها داشته باشد. معلم مجهز به مهارت‌های سواد اطلاعاتی و رسانه ای، می تواند این مهارت‌ها را به دانش آموزان خود منتقل نموده و یادگیری مادام العمر تربیت نماید که میتواند در ساختن آینده ای روشن و بهتر برای جامعه، نقش موثری داشته باشند.

کلمات کلیدی: مهارت‌های زندگی، آموزش سواد رسانه ای، آموزش ضمن خدمت معلمان، مدارس، آموزش سواد اطلاعاتی، یادگیری اثربخش در دانش آموزان.

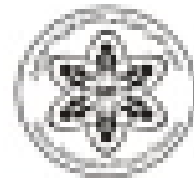
کدمقاله (PACS): در اینجا کد موضوعی مقاله نوشته شود.

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

۱. مقدمه

می کند و آنها را به یادگیرندگان مادام العمر همراه با قدرت استدلال و تفکر انتقادی تبدیل میکند.

یکی از راه های شناخت دانش آموزان در دنیای امروز و نزدیک تر شدن به تفکر آن ها، داشتن سواد اطلاعاتی برای معلمان است. به این معنا که معلمی که دارای سواد اطلاعاتی است بهتر می تواند در محیط کلاس که جزء جامعه ی دیجیتالی است فعالیت کند و همچنین درک بهتری از عواطف و تفکرات دانش آموزان دنیای دیجیتالی خواهد داشت و به نظر می رسد در این شرایط دانش آموزان هم، معلم را به خود نزدیک تر خواهند دید انگیزه ی بیشتری برای یادگیری و فعالیت های آموزشی خواهند داشت. معلمی که دارای سواد اطلاعاتی قوی است می تواند این مهارت را در روش های تدریس خود به کار ببرد و محیط کلاس ترغیبی را جذاب تر و غنی تر سازد. بدیهی است که روش های تدریس مؤثر و مهارت معلمان بر روی انگیزه ی یادگیری دانش آموزان و در نهایت عملکرد تحصیلی دانش آموزان مؤثر خواهد بود. [۳]

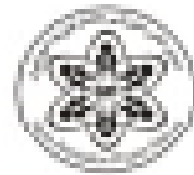
داشتن سواد رسانه ای یکی از مهارت های مورد نیاز برای معلمان و دانش آموزان است. توانمندسازی دانش آموزان برای زیستن در عصر کنونی از وظایف آموزش و پرورش است. این نهاد، وظیفه دارد ضمن پاسخگویی به نیازهای جامعه و مطالبات اجتماعی، رسالت تربیتی خود را به درستی ایفا کند. در اسناد آموزش و پرورش، بر ترویج و تعمیق سواد رسانه ای و زمینه سازی برای بهره برداری مناسب از محیط نوظهور یادگیری تاکید شده است. [۴]

تاثیر غیر قابل انکار نقش معلمان در تعلیم و تربیت دانش آموزان در تمام مراحل زندگی آنان، در کنار تاثیر فناوری های نوین در شیوه های یاددهی - یادگیری و تغییر نقش معلمان در فرآیند آموزش، عواملی هستند که باعث می شوند جای خالی مفهوم سواد رسانه ای و جایگاه آن مد نظر پژوهشگران قرار

سواد رسانه ای و اطلاعاتی به عنوان یک مفهوم جدید مطرح شده از طرف یونسکو، کاربران را قادر می سازد تا در هنگام استفاده از اطلاعات و رسانه ها قضاوت و تفسیر درست داشته باشند و در خلق و تولید اطلاعات حق مؤلف را نیز رعایت کنند. [۱]

سواد رسانه ای و اطلاعاتی، ترکیبی از دانش ها، نگرش ها، مهارت ها و تجربیات مورد نیاز برای دستیابی، تحلیل، ارزیابی، استفاده، تولید و برقراری ارتباط با اطلاعات و دانش به صورت خلاقانه، قانونی و اخلاقی با تاکید بر حقوق انسانها اطلاق شده است. افراد با سواد رسانه ای و اطلاعاتی می توانند انواع مختلف رسانه ها، منابع و مجراهای اطلاعاتی را در زندگی خصوصی، شغلی و عمومی خود به کار برند. آن ها می دانند چه موقع و چه اطلاعاتی نیاز دارند، برای چه، کجا و چگونه می توانند به آن دست پیدا کنند. آن ها درک می کنند چه کسی و چرا اطلاعات را تولید کرده و نیز نقش، مسئولیت و عملکرد رسانه و فراهم کنندگان اطلاعات را درک میکنند. آنها میتوانند اطلاعات، پیام ها، اعتقادات و ارزشهایی که در رسانه و هر تولید کننده دیگر محتوا نقل شده را تحلیل و اطلاعات را ارزش گذاری کنند. [۲]

سواد رسانه ای و اطلاعاتی، شهروندان را به صلاحیت هایی که با آنها می توانند نهایت بهره را از رسانه و اطلاعات بگیرند تجهیز می کند، تا بدین وسیله از حقوق اساسی بشر، همچون آزادی بیان برخوردار گردند. بنابراین داشتن سواد رسانه ای و اطلاعاتی برای تمام افراد جامعه به ویژه دانش آموزان و معلمان، مهارتی لازم و ضروری به نظر می رسد. مهارت های سواد رسانه ای و اطلاعاتی شاید مهمترین ابزاری باشند که دانش آموزان را به منظور ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر تجهیز

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

بسیاری از معلمان ما با ابزار رسانه و کارکرد آن آشنایی ندارند و چه بسا در برخی موارد دانش آموزان در این زمینه بر معلمان پیش می گیرند. به نظر میرسد برای طرح موضوع آموزش در افکار عمومی چاره ای نیست جز آن که معلمان با سواد رسانه ای آشنا شده و اهمیت آن را درک کنند. دیده شدن در جامعه و در عصر ارتباطات نیازمند یک رویکرد جدید و نگاه اقتضائی به موضوع رسانه و افکار عمومی است. الزام منطقی این گزاره فاصله گرفتن از فرهنگ شفاهی، فرهنگ نالیدن و نق زدن و استفاده هوشمندانه، مستمر و فراگیر برای طرح منطقی مطالبات از طری کارکرد رسانه است. [۷]

یکی از مهمترین مولفه های مهم در سیاستگذاریهای رسانهای و ارتباطی که در نیم قرن اخیر توسط کشورهای مختلف جهت تحقیق، تحلیل، آموزش و آگاهی از تأثیرات رسانه ها بر روی انتشار مختلف جامعه به کار رفته، سواد رسانه ای و سسواد اطلاعاتی است.

سواد رسانه ای در واقع یک نوع درک متکی بر مهارت است که میتوان بر اساس آن انواع رسانه ها را از یکدیگر تمیز داد، انواع تولیدات رسانهای را از یکدیگر تفکیک و شناسایی کرد و نحوه کارکرد رسانه ها و معنی سازی در آنها را درک نمود. سواد رسانهای بیندگانی را پرورش می دهد که توانایی گزینش دارند و شکل و محتوای رسانه های جمعی را با نگاهی انتقادی می نگرند.

فکر تدوین سند ملی توسعه آموزش و پرورش در افق چشم انداز بیست ساله (۱۴۰۴-۱۳۸۴) جمهوری اسلامی ایران، به عنوان یکی از مهمترین عوامل مؤثر بر مسیر تحولات نظام آموزش و پرورش کشور از سال ۱۳۸۰ در دستور کار شورای عالی آموزش و پرورش قرار گرفت و عمده ترین دلیل آن، عدم

گیرد. سواد رسانه ای به نوعی مهارت تفکر استدلالی و نقادی را به نحو بارزی که مخاطب بتواند از محتوای رسانه جمعی قضاوت نماید، به عنوان یک مسئله ارتباطی و اجتماعی در عصر حاضر می توان مورد مطالعه قرار داد. با تحصیل سواد رسانه ای مخاطب می آموزد هر آنچه از رسانه ها انتشار می یابد دلیل مطابقت آن با واقعیت نمی شود. [۵]

تحصیل سواد رسانه ای به همراه پیدایش نگاه و تفکر انتقادی در افراد است. بنابر این فرد می آموزد که عمیق و دقیق به ذات برنامه ها و نوشته ها و شنیده ها بیاندیشد و به نقد آنها نیز بپردازد؛ از طرفی به نوعی رویارویی پیچیده با خروجی رسانه ها نیز دست یابد. نقش معلمان در این عرصه شاید این است که تلاش کند راهی را بیابد تا دریابد چگونه می توان دانش آموزان را در درک نقش های چندگانه فرهنگی و اجتماعی رسانه های جمعی در جامعه و میزان تأثیرگذاری رسانه ها یاری رساند، بدون آن که مستقیماً آنان را در مسیری مشخص انداخت. گرچه زیبایی شناسی رسانه ها ممکن است به خوبی با برنامه های درسی سنتی منطبق باشد، اما همچنین جنبه های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی وسیع تر رسانه ها نیز باید مورد کنکاش قرار گیرند. این که آیا این امر به فعال گرایی مصرف کنندگان منتهی می شود یا خیر به یک اندازه به مشارکت کنندگان و آموزگار بستگی دارد و این در صورتی است که ترکیبی مناسب از کشفیات آزاد و ارزشیابی بی طرفانه ایجاد شده باشد. [۵]

۲. بیان مساله

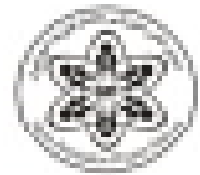
سواد رسانه ای به معنی توانایی دسترسی به رسانه و استفاده از رسانه ها، تحلیل و ارزیابی و برقراری ارتباط با پیام های رسانه ای در اشکال مختلف و تفکر انتقادی می باشد. [۶]

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

نبوده و به تبع آن قدرت تحلیل پیامها و اثرات مثبت و منفی آن را ندارند.

۳. پیشینه تحقیق

مقدس زاده و یمین فیروز و علیمحمدی (۱۳۹۵) هدف این پژوهش شان، را تعیین و شناسایی رابطه بین مهارت های سواد اطلاعاتی معلمان مقطع ابتدایی شهرستان ساری با اثربخشی آنها بیان کرده اند. نتایج به دست آمده نشان داد که میزان مهارت های سواد اطلاعاتی معلمان و همچنین اثربخشی آنها بالاتر از حد متوسط بوده است. همچنین بین مهارت های سواد اطلاعاتی با اثربخشی معلمان و ابعاد سه گانه آن شامل: مهارت های تدریس، شخصیت حرفه ای و مهارت کنترل جو کلاس رابطه مثبت و معناداری وجود داشته است. [۱۰]

مهربان (۱۳۹۵) هدف از این پژوهش خود را، پیشنهاد مدلی برای دوره های آموزش ضمن خدمت معلمان ایران در علم و فناوری نانو، مبتنی بر یافته های حاصل از تحلیل داده های مرتبط با برنامه های آموزش ضمن خدمت علم و فناوری نانو معلمان در ایالات متحده آمریکا، استرالیا، تایوان و امکانات مادی- انسانی موجود در ایران بیان کرده است. روش پژوهش توصیفی- تحلیلی است. نتایج حاصل نشان داده است که مدل آموزش ضمن خدمت اتخاذ شده در نمونه های مورد بررسی، علاوه بر تاثیرپذیری از دانش مورد آموزش، چگونگی فرآیند آموزش، تغییرات نگرشی و ذهنیتی معلم، از امکانات مادی- انسانی، وسعت جامعه معلمان تحت آموزش، بازه زمانی دوره های آموزشی و سیاست های آموزشی نیز متأثر بوده است. همچنین مشخص گردید اگرچه رابطه ای دوسویه بین مدل اتخاذ شده برای آموزش ضمن خدمت و رویکرد های یادگیری برقرار بوده است، ولی در مجموع یادگیری ترکیبی،

موفقیت نسبی آموزش و پرورش در ربع قرن گذشته در تربیت شهروندانی بود که توانایی زندگی در قرن بیست و یکم را داشته باشند. با تغییر شرایط و تبدیل آموزش و پرورش به محور توسعه پایدار، وظیفه تربیت نیروی انسانی ماهر جهت کار و تلاش در بازار پر رقابت جهانی و مأموریت خطیر آماده کردن نسل جوان برای زندگی در این قرن، وزارت آموزش و پرورش را موظف کرد تا با تدوین سند ملی، ضمن پاسخگویی به مشکلات فعلی این نظام، بتواند نیروی انسانی کشور را برای ورود به جامعه اطلاعاتی و تبعات ناشی از آن در چهار بُعد اجتماعی، فرهنگی و سیاسی، اقتصادی آماده کند. [۸]

اگر به بررسی و نظری به مواجهه کودکان، نوجوانان و جوانان به دنیای مجازی و اجناس متنوع عرضه شده در آن بیندازیم، به خوبی به این نکته پی می بریم که امروز دانش آموزان از دانش نسبتاً قابل قبولی نسبت به بسیاری از والدین و معلمان خود در استفاده از رسانه های اجتماعی برخوردارند و به دلیل جذابیت بسیار این رسانه و تحریک حس کنجکاوی دانش آموزان، این افراد سعی می کنند تا به روش های استفاده درست و با سرعت آن دست یابند. نکته مهمتر در این خصوص این است که علی رغم یادگیری مهارت ها و فنون استفاده از رسانه های مجازی توسط دانش آموزان، بسیاری از آنها فاقد تجزیه و تحلیل صحیح از پیام های دریافتی هستند و اینجا نقطه حساس و به عباری پاشنه آشیل قشر عظیم دانش آموزان است؛ به شکلی که با دیدن و خواندن پیامی، درگیر احساسات و عواطف مثبت و منفی شده و از آن تأثیر می پذیرند. [۹]

در این مسیر، متأسفانه برخی از معلمان به دانش و سواد رسانه ای به شکل مطلوب مجهز نیستند؛ ضمن اینکه بسیاری نیز حتی به فنون دسترسی به چنین رسانه های نوظهوری مجهز

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

آموزش سواد رسانه ای به دبیران و دانش آموزان که به تفصیل در این پژوهش به آن اشاره شد. به نظر می رسد جای خالی این موضوع به عنوان یک واحد درسی در آموزش های ضمن خدمت معلمان و واحدهای دانشگاهی تربیت معلم دیده می شود. همچنین با نگاه عمیق تر به روند گسترش آموزش سواد رسانه ای در دنیا، لزوم تدوین سرفصل های درسی از سطوح پایه تا دانشگاه بیش از پیش ضروری به نظر می رسد. [۵]

شیخ سفلی (۱۳۹۳) هدف از تحقیق خود را بررسی سطح سواد رسانه ای فرهنگیان شهر تهران شاغل در مقطع متوسطه در سال ۱۳۹۲ نسبت به پیام های وسایل ارتباط جمعی بیان کرده است. بررسی های انجام شده نشان می دهد که سطح سواد رسانه ای فرهنگیان شهر تهران، شاغل در مقطع متوسطه در سال ۱۳۹۲ در حد متوسط می باشد. یافته های تحقیق بطور خلاصه عبارتند از اینکه فرهنگیان از تلویزیون بیشتر از سایر رسانه ها استفاده می کنند و فهم نهایی از واقعیت در مورد یک رویداد یا موضوع رسانه ای از طریق تلویزیون صورت می گیرد. افرادی که دارای مدرک کارشناسی ارشد و بالاتر هستند، سواد رسانه ای بالاتری دارند و همچنین فرهنگیان زن نسبت به فرهنگیان مرد از سواد بالاتری برخوردار هستند. [۶]

قیصری (۱۳۹۳) پژوهش خود را با هدف بررسی رابطه ی سواد اطلاعاتی و آموزش ترغیبی معلمان با انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه انجام داده است.

نتایج این تحقیق نشان داد که: الف: می توان انگیزه ی پیشرفت دانش آموزان را حداقل از یکی از دو طریق بالا بردن سواد اطلاعاتی معلمان یا استفاده از آموزش ترغیبی در کلاس درس بهبود بخشید. ب: می توان عملکرد تحصیلی دانش آموزان را حداقل از یکی از دو طریق بالا بردن سواد اطلاعاتی معلمان یا

رویکردی است که هم برای معلمان (در مقابل دو متغیر بسیار مهم زمان و مکان برگزاری دوره ها) و هم برای برنامه ریزان دوره های آموزش ضمن خدمت (در مقابل متغیر توزیع منابع مادی و انسانی) از سیالیت و انعطاف پذیری خوبی برخوردار است. با توجه به نتایج حاصل، در این پژوهش، مدلی دومرحله ای شامل آموزش های مقدماتی و پیشرفته برای دوره های آموزش ضمن خدمت علم و فناوری معلمان ایران پیشنهاد شده است که در این مراحل با توجه به نقش ICT، مدل مبتنی بر دانش به ترتیب مدل های ICT-TPCK و ICTeTD، بوده است که در هر دو مرحله، متناسب با مدل مبتنی بر دانش، یادگیری ترکیبی به عنوان بهترین رویکرد یادگیری اتخاذ شده است. [۱۱]

موسوی انزهایی (۱۳۹۱) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود، نمونه آماری ۴۰۰ نفر از دانش آموزان دختر مقطع دبیرستان در مدارس غیر انتفاعی منطقه ۲ آموزش و پرورش شهر تهران بیان کرده است و پرسشنامه ای برای تاثیر سواد رسانه ای معلمان بر توسعه مدل تفکر انعکاسی دانش آموزان توزیع کرده است. نتایج این پژوهش نشان می دهد: ۱. همانطور که محقق پیش بینی می کرد میزان سواد رسانه ای دبیران می تواند در توسعه مدل آموزش تفکر انعکاسی دانش آموزان نقش موثری داشته باشد. ۲. میزان سواد رسانه ای دبیران می تواند در نگاه انتقادی به رسانه ها دانش آموزان نقش موثری داشته باشد. ۳. میزان سواد رسانه ای دبیران می تواند در نحوه ی مواجهه رسانه ها نقش موثری داشته باشد. ۴. در نهایت با توجه به نتایج بدست آمده بین مدارس هوشمند و غیرهوشمند تفاوت محسوسی به نظر نمی رسد و این امر بیانگر این مطلب است که تاثیر میزان سواد رسانه ای دبیران بر توسعه مدل تفکر انعکاسی در مدارس هوشمند با غیر هوشمند تفاوتی ندارد. با توجه به اهمیت

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

سواد رسانه ای طرح سوالات مناسب پیرامون آنچه وجود دارد و دیده می شود و توجه کردن به آنچه که دیده نمی شود، سواد رسانه ای به استعداد پرسش درباره آنچه که پشت تولیدات رسانه ای قرار می گیرد، می پردازد) انگیزه ها، ارزش ها، مالکیت، سرمایه و آگاه بودن از آنکه چطور این عوامل بر محتوای پیام ها تاثیر می گذارند. [۱۳]

امروزه علاوه بر تربیت شهروندی برای یک جامعه ملی، نیاز آماده سازی شهروندان برای زندگی در جامعه جهانی به صورت یک ضرورت تربیتی درآمده است. آموزش سواد رسانه ای به شهروندان در عصر جهانی شدن، مفهومی کلی است که به مطالعات رسانه ای، فرهنگی، اجتماعی، تاریخی، سیاسی و تکنولوژیکی وابسته است و می توان آن را به آموزش شیوه های بهتر زندگی کردن در عصر اطلاعات و ارتباطات که به طور خاص در یک جامعه و به طور عام در جامعه جهانی می توان اطلاق کرد. سواد رسانه ای به عنوان ابزاری برای حمایت شهروندان از جمله دانش آموزان در برابر آثار منفی رسانه های جمعی است؛ که چارچوبی را جهت دسترسی، تحلیل، ارزیابی و خلق پیام ها به اشکال مختلف از چاپ گرفته تا اینترنت، فراهم می نماید. سواد رسانه ای رویکردی آموزشی در قرن بیست و یکم محسوب می گردد. چرا که سواد رسانه ای درکی را از نقش رسانه در اجتماع شکل می دهد و کسب مهارت های ضروری تحقیق و بیان عقاید شخصی را برای شهروندان در عصر جهانی شدن ضروری می داند. [۱۳]

۵. مفهوم سواد اطلاعاتی

سواد، مفهوم گسترده ای است که وجوه و ابعاد بسیار زیادی دارد و در هر زمان، بنا به شرایط و مقتضیات فرهنگی، اقتصادی و اجتماعی، تعریفهای متفاوتی یافته است. پیچیدگی

استفاده از آموزش ترغیبی در کلاس درس بهبود بخشید.ج: معلمانی که سواد اطلاعاتی بالاتری داشته اند از آموزش ترغیبی بیشتر از معلمانی که سواد اطلاعاتی کمتری داشته اند استفاده می کردند.د: دانش آموزان کلاس هایی که معلمان آن ها سواد اطلاعاتی بالاتری داشته اند انگیز ؟ پیشرفت بالاتری نشان دادند.ن: دانش آموزان کلاس هایی که معلمان آن ها سواد اطلاعاتی بالاتری داشته اند؛ عملکرد تحصیلی بهتری از خود نشان داده اند.و: استفاده از آموزش ترغیبی، انگیزه ی پیشرفت دانش آموزان را بهبود بخشید.ه: استفاده از آموزش ترغیبی، عملکرد تحصیلی دانش آموزان را بهبود بخشید. [۳]

کنفچیان لنگرودی (۱۳۹۴) پژوهش خود را با هدف بررسی رابطه بین فناوری اطلاعات (سواد اطلاعاتی) با عملکرد شغلی معلمان مقطع ابتدایی دخترانه آموزش و پرورش ناحیه ۱ بندرعباس انجام داده است. نتایج حاصل نشان داد: با توجه به میانگین (۴۱.۱۷)، عملکرد شغلی آزمودنی ها در کل در سطح مناسبی قرار دارد. با توجه به میانگین (۴۸.۴۷۶) فن آوری اطلاعات (سواد اطلاعاتی) آزمودنی ها در کل در سطح متوسط قرار دارد و هم چنین بین فن آوری اطلاعات (سواد اطلاعاتی) با عملکرد شغلی معلمان رابطه وجود دارد. [۱۲]

۴. چستی سواد رسانه ای

سواد رسانه ای توانایی بررسی، تجزیه و تحلیل پیام هایی که اطلاع دهنده و سرگرم کننده هستند و هر روز به ما عرضه می شوند. سواد رسانه ای توانایی استفاده از مهارت های تفکر انتقادی و رابطه آن با تمام رسانه هاست - از ویدئو کلیپ ها و محیط های شبکه ای گرفته تا مکان های تولیدی در فیلم ها و نمایش های معنوی در تابلوها.

نیاز را فراهم می‌سازد. سواد اطلاعاتی با استفاده از تواناییها و قابلیت‌های فردی، اساس یادگیری مداوم را پایه‌گذاری می‌کند؛ از فناوری بهره می‌جوید، ولی در نهایت مستقل از آن عمل می‌کند. [۱۵]

۶. بررسی سند تحول نظام آموزش و پرورش منطبق

با ترویج سواد رسانه ای

سند ملی تحول نظام آموزش و پرورش که برای دست یابی به اهداف چشم انداز ۱۴۰۴ تدوین شده است دارای هشت هدف کلان و ۱۳۰ راهکار عملیاتی برای ایجاد تحولی بنیادین در نظام آموزش و پرورش است. حال به یکی از راهکارهای آن که در جهت ارتقای کیفیت فرایند تعلیم و تربیت است که میتواند هم سو با اهداف سواد رسانه ای باشد اشاره می‌شود:

۱- توسعه ضریب نفوذ شبکه ملی اطلاعات و ارتباطات (اینترنت) در مدارس با الویت پر کردن شکاف دیجیتالی بین مناطق آموزشی و ایجاد سازو کار مناسب برای بهره‌برداری بهینه و هوشمندانه توسط مربیان و دانش‌آموزان در چارچوب نظام معیار اسلامی.

۲- تولید و به کارگیری محتوای الکترونیک متناسب با نیاز دانش‌آموزان و مدارس با مشارکت بخش دولتی و غیردولتی و الکترونیکی کردن محتوای کتابهای درسی بر اساس برنامه درس ملی (با تاکید بر ظرفیت چند رسانه‌ای) تا پایان برنامه پنجم توسعه کشور.

۳- اصلاح و به روز آوری روشهای تعلیم و تربیت با تاکید بر روشهای فعال، گروهی، خال با توجه به نقش الگویی معلمان.

روز افزون حاکم بر محیطهای مجازی، افراد را با گستره وسیعی از اطلاعات و گزینشهای متنوع در مطالعات علمی روبه رو کرده است. اطلاعات از طرق مختلف قابل دستیابی است و بدون عبور از صافیهای خاص، به افراد منتقل می‌شود و ناگزیر به دنبال خود سؤالیهای را در باب موثق بودن، کیفیت و صحت داده‌ها به همراه می‌آورد.

بر این اساس، افراد باید قادر باشند اطلاعات چاپی و الکترونیکی را ارزیابی، تجزیه و تحلیل و تولید کنند. در حقیقت، فراوانی اطلاعات به تنهایی موجب افزایش سطح آگاهی شهروندان نمی‌شود، بلکه کسب اطلاعات مستلزم به دست آوردن توانمندیها و قابلیت‌های ضروری برای بهره‌برداری از این اطلاعات است. [۱۴]

اگرچه سواد اطلاعاتی با مهارتهای فناوری اطلاعات مرتبط است، تبعات بیشتری را برای افراد نظام آموزشی و جامعه به دنبال دارد. برای روشن‌تر شدن مفهوم سواد اطلاعاتی، باید تفاوت میان سواد اطلاعاتی با مفاهیمی مانند دانش رایانه‌ای و مهارتهای فنی دیگر در بهره‌برداری از اطلاعات، مورد بحث قرار گیرد. سواد رایانه‌ای، منوط به فراگیری روشهای عمومی و متداول در بهره‌گیری از نرم‌افزارها و سخت‌افزارهای ویژه است، اما مفهوم فناوری اطلاعات بر شناخت مفاهیم زیربنایی فناوری در رفع مشکلات همراه با تفکری موشکافانه در بهره‌برداری از آن تأکید دارد. سواد اطلاعاتی، بر مواردی همچون محتوا، ارتباطات، تجزیه و تحلیل، کاوش اطلاعات و سرانجام ارزیابی آن تأکید می‌ورزد. [۱۵]

در واقع، سواد اطلاعاتی مجموعه‌ای از توانمندیهاست که افراد را قادر می‌سازد دریابند چه موقع به اطلاعات نیاز دارند و نیز توانایی مکان‌یابی، ارزیابی و به کارگیری مؤثر اطلاعات مورد

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

۴- گسترش بهره برداری از ظرفیت آموزشهای غیر حضوری و مجازی در برنامه های آموزشی و تربیتی ویژه معلمان، دانش آموزان و خانواده های ایرانی در خارج از کشور بر اساس نظام معیار اسلامی با رعایت اصول تربیتی از طریق شبکه ملی مطالعات و ارتباطات . [۱۶]

۷. فرایند کسب مهارتهای سواد اطلاعاتی و یادگیری مادام العمر در دانش آموزان

در باره سواد اطلاعاتی دو مطلب تأثیرگذار وجود دارد: یادگیری مادام العمر و تفکر انتقادی. این دو به حدی جامع اند که خود موضوع پژوهشهای متعددی قرار گرفته اند. سواد اطلاعاتی به عنوان یکی از اجزای یادگیری مادام العمر مطرح است و اساساً سواد اطلاعاتی، پیش نیاز یادگیری مادام العمر است. همچنین تفکر انتقادی یکی از مجموعه مهارتهایی است که فرد با سواد اطلاعاتی از آن برخوردار است. [۱۷]

یادگیری مادام العمر نوعی از یادگیری است که تمام فعالیتهای یادگیری سرتاسر زندگی را با هدف بهبود دانش، مهارت، و شایستگی ها در یک چشم انداز فردی، مدنی، اجتماعی، یا شغلی دربرمی گیرد.

در این راستا وزارت آموزش و پرورش و آموزش عالی سیاست هایی را اتخاذ نمایند تا معلمان و اساتید به کاربرد فناوری اطلاعات و ارتباطات در آموزش علاقه مند شوند که سوای مشوق های مادی و معنوی دبیران و اساتید، وزارت خانه ها نیز در جهت تغییر در محتوا محور بودن کتاب ها گام هایی بردارند تا زمینه را برای ظهور و استفاده فناوری مهیا سازند. انقلاب اطلاعاتی و فناوری به عنوان انقلاب صنعتی موجب پدید آمدن دوران جدید عصر اطلاعات و ارتباطات و

به تبع آن جامعه اطلاعاتی شده است که فناوری اطلاعاتی و ارتباطی مهمترین رکن بقا و قوام آن است، از این رو آموزش مهارت ها و فناوری های اطلاعاتی و ارتباطی و چگونگی استفاده از آنها، از ضرورت های حیاتی حضور در این عرصه و در این برهه از زمان محسوب می شود که این وسیله موجب جهش موثر تر امر یادگیری و فرایند تدریس می شود. امروزه سواد فناورانه یا سواد اطلاعاتی یکی از ضرورت های جامعه و محیط آموزشی و آکادمیک می باشد و بر محیط یادگیری و اثربخشی آموزش در مدارس نقش بسزایی را ایفا می نماید و می توان با کارگاه ها و سمینارها و دوره های مختلف میزان سواد اطلاعاتی را در معلمان و دانش آموزان به سمت بالایی ارتقا بخشید. [۱۸]

هدف غایی هر برنامه سواد اطلاعاتی، نه تنها آموزش، بلکه تبدیل آموزش گیرنده به یک یادگیری فعال و تقویت مهارت های یادگیری مادام العمر در او است. و یادگیری سواد اطلاعاتی به صورت مادام العمر، دانش آموز را در چرخه ای از تجربیات و عمل قدرت مند می سازد.

۸. آموزش سواد رسانه ای و تاثیر با ارزش آن در دانش آموزان

آموزش سواد رسانه ای غالباً در جهت توسعه تواناییهای تفکر انتقادی دانش آموزان بیان شده و اساساً با توسعه آگاهی انتقادی در ارتباط است. بهره مندی از تفکر انتقادی، به دانش آموزان این توانایی را میدهد که خود را از ارزشها و طرز تفکری که رسانه قصد تحمیل آنها را دارند، رها نموده و به جای تسلیم پذیری در برابر پیامهای رسانه ای، به سمت گزینشگری و به جای مقهور لذایذ بصری و پاسخهای احساسی بودن به سمت عقلانی و شکاک بودن در تعاملات خود با رسانه هایش روند.

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

اطلاعاتی مفهومی نسبتاً جدید است که از سوی یونسکو پیشنهاد شده است.

اگر عوامل مؤثر در فرایند یاددهی و یادگیری را به دودسته ی عمده ی فنی و روانی عاطفی تقسیم کنیم. استفاده ی مؤثر از آموزش ترغیبی در کلاس درس ضامن سلامت روانی و عاطفی دانش آموزان خواهد شد. در میان مهارت های معلمان، یکی از عوامل فنی که می تواند بر روش تدریس معلم تأثیر بگذارد و همچنین باعث نزدیکی روانی و یا حتی گاه ترغیب دانش آموزان و نزدیکی فکری معلم به دانش آموزان می شود سواد اطلاعاتی و سواد رسانه ای معلم است. سواد اطلاعاتی و سواد رسانه ای معلمان سبب ترغیب دانش آموزان و جذاب تر شدن کلاس درس خواهد شد. چراکه امروزه یکی از عوامل مهم در دنیای آموزش، بهره مندی معلمان از سواد اطلاعاتی است. متأسفانه معلمان یا دانش آموزان تعبیر صحیحی از سواد اطلاعاتی ندارند و سواد اطلاعاتی را معادل استفاده از تخته های هوشمند و موارد این چنینی می دانند. یا حتی سواد اطلاعاتی را مهم نمی دانند. اما سواد اطلاعاتی مفهومی بسیار وسیع تر از تصور عامه است. [۳]

به نظر می رسد معلمی که همگام با آموزش ترغیبی از سواد اطلاعاتی خود بهره ببرد بتواند بر روی انگیزش عملکرد تحصیلی دانش آموزان تأثیر مثبت داشته باشد. اهمیت تجهیز همه افراد به دانش و سواد رسانه ای به عنوان یکی از شمول باسوادی، واقعیت انکار ناپذیری است و والدین دانش آموزان نیز باید به این توانایی دست یابند، اما این ضرورت در خصوص معلمان به عنوان هدایت گران میلیون ها دانش آموز بیشتر احساس می شود و غفلت از آن و عدم آموزش معلمان و انتقال درست مفاهیم مربوط از طریق آنها، عواقب نامطلوبی برای نوجوانان و جوانان به دنبال دارد.

این نوع شیوه تحلیلی، به دانش آموزان این امکان را میدهد که در تعاملات خود با رسانه ها احساس قدرت بیشتری کنند. به گفته لن مسترمن معیار و محک هر برنامه آموزش سواد رسانه ای، استفاده از تفکر انتقادی در برخورد با رسانه ها به گونه ای است که دانش آموزان بتوانند اطلاعات دریافتی از رسانه های مختلف را رمزگشایی کرده و توانایی داوری مستقل خود درباره محتوای رسانه ها را ارتقاء بخشند. [۱۹]

بنابراین به دلیل اهمیت موضوع، ضرورت دارد تا برنامه آموزش و یادگیری دانش آموزان را در جهت ارتقای سواد رسانه ای آنها در اولویت نظام آموزشی در کشور قرار داد چرا که یکی از اهداف اصلی آموزش سواد رسانه ای ایجاد مهارت های لازم برای برقراری ارتباط آگاهانه، متفکرانه با نگاهی تحلیل گر و و به موجب آن کاهش آثار منفی رسانه ها بر روی کودکان و نوجوانان است. بنابر این پرداختن به این موضوع در عصر رسانه ها با انواع پیام های تولیدی قابل دسترس، به نظر میرسد از اهمیت و ضرورت فوق العاده ای برخوردار است.

۹. نتیجه گیری

با گسترش فناوریهای جدید اطلاعاتی و ارتباطاتی امکانات و افقهای جدیدی برای توسعه جوامع در حوزه های مختلف فراهم شده است، اما برای استفاده از قابلیت این فناوری ها، مجموعه های جدید از صلاحیت ها مانند مهارت، دانش و نگرش نسبت به آن فناوری مورد نیاز است. یونسکو چنین قابلیت را تحت عنوان سواد رسانه ای و اطلاعاتی مطرح کرده است. این قابلیت کاربران را در هنگام استفاده از اطلاعات و رسانه ها قادر می سازد تا قضاوت و تفسیر درست داشته باشند و ضمن اینکه خود تولید کننده و مصرف کننده اطلاعات هستند حقوق دیگر انسانها به ویژه حق مولف را رعایت کنند. سواد رسانه ای و

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

راهکارهای توسعه دانش رسانه ای و سواد اطلاعاتی در بین معلمان به صورت عملی عبارتند از:

- ارائه درس سواد اطلاعاتی و تفکر انتقادی به عنوان یکی از پیش نیازهای اساسی تحقیق و پژوهش برای همه رشته ها از جمله تربیت معلم یک ضرورت اساسی است. تصمیم گیریهای لازم باید توسط سیاستگذاران عالی اتخاذ گردد.

- در مورد دانش رسانه ای در قالب واحد درسی مجزا و یا به صورت محتوایی ترکیبی با دروس عمومی برای دانشجو معلمان در مقطع کارشناسی و حتی در مقاطع پیش از آن و برای معلمان در حال اشتغال و مشغول تدریس به صورت برنامه ای جامع و حرفه ای تعریف و اجرایی و عملیاتی شود.

- برای دستیابی به دانش رسانه ای یادگیری با رویکرد انفعالی (یادگیری کلاسی) کافی نیست. استفاده از رویکرد فعال به وسیله فکر کردن و یادگیری فعالانه در آموزش فرد بسیار مهم است. اما به واسطه سیستم اجتماعی فعلی، فعال سازی و مستقل شدن در اولویت شرار ندارد. البته در این فرایند معلمانی که با رویکرد انفعالی در کلاس تدریس می کنند نیز بی تأثیر نیستند و لذا باید آنها را نیز به سوی یادگیری فعال سوق داد. در نتیجه در رابطه با رویکرد یادگیری فعال در آموزش سواد رسانه ای در کلاسهای درس، اشدادات زیادی صورت نگرفته است. که بایستی هرچه سریعتر بازبینیهای لازم عملی شود. [۷]

- برنامه آموزش سواد رسانه ای به معلمان کشور مبتنی بر پژوهشهای شناخته شده، معتبر و متناسب با شرایط زمانی و مکانی جامعه باشد. و نتایج آموزش سواد رسانه ای در طول زمان با استفاده از آزمودنی ها قابل آزمون و ارزشیابی باشد.

علی رغم یادگیری مهارت ها و فنون استفاده از رسانه های مجازی توسط دانش آموزان، بسیاری از آنها فاقد تجزیه و تحلیل صحیح از پیام های دریافتی هستند و اینجا نقطه حساس و به عباری پاشنه آشیل قشر عظیم دانش آموزان است؛ به شکلی که با دیدن و خواندن پیامی، درگیر احساسات و عواطف مثبت و منفی شده و از آن تأثیر می پذیرند. در این مسیر، متأسفانه برخی از معلمان به دانش و سواد رسانه ای به شکل مطلوب مجهز نیستند؛ ضمن اینکه بسیاری نیز حتی به فنون دسترسی به چنین رسانه های نوظهوری مجهز نبوده و به تبع آن قدرت تحلیل پیام ها و اثرات مثبت و منفی آن را ندارند. [۹]

در این میان، عوامل مختلفی دخیل هستند که می توان به برخی از آنها اشاره کرد:

- عدم الزام همه معلمان مقاطع تحصیلی به گذراندن دوره های آموزشی سواد رسانه ای

- نپرداختن به سواد رسانه ای در پایه های پایین تر تحصیلی متناسب با سن و درک دانش آموزان

- عدم برگزاری دوره های آموزشی و آشنایی والدین با دانش سواد رسانه ای و مهارت های تجزیه و تحلیل پیام های رسانه ای را نام برد.

- عدم تربیت دبیران مرتبط با سواد رسانه ای به اندازه کافی و استفاده از دبیران دروس غیر مرتبط از جمله موارد قابل توجه درخصوص ضعیف بودن دانش رسانه ای معلمان و دانش آموزان است.

۱۰. پیشنهادات :

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

- با برگزاری جلسات نقد و بررسی رسانه های مختلف و همچنین از طریق دعوت از اساتید علوم ارتباطات برای ارائه سمینار در مورد نقش رسانه ها در توسعه اهداف آموزشی- پژوهشی دانشجویان تربیت معلم، در جهت تقویت مهارت های سواد رسانه ای اقدام شود.

- شناسایی تفاوت بین اشکال مختلف رسانه و آگاهی و شناخت کافی از انواع رسانه ها و تأثیرات آنها توسط معلمان .

- گنجاندن سواداطلاعاتی برای آموزش مادامالعمر در تصمیم گیری و سیاستگذاری آموزش و پرورش و سیاستگذاری برای آن در سیاستهای کلان آموزش و پرورش.

- توجه به سواد اطلاعاتی به عنوان عنصر کلیدی به منظور توسعه توانمندیهای عمومی که برای اعتبارگذاری به همه برنامه های مهارت آموزی و آموزشی نیاز است.

- تعیین خط مشی به کارگیری استانداردها در برنامه درسی ملی و ساماندهی کتابخانه ها و نیروی انسانی مرتبط توسط سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

- تعامل انجمن کتابداری و اطلاع رسانی با انجمن برنامه ریزی درسی برای تعیین برنامه درسی مرتبط با هدفهای سواد اطلاعاتی .

- تعامل با انجمنها و سازمانهای بین المللی مرتبط با سواد اطلاعاتی در حوزه آموزش و پرورش.

- برگزاری نشست موضوعی و منطقه ای برای سواد اطلاعاتی به منظور پشتیبانی از راهبردهای یادگیری مادامالعمر و سواد اطلاعاتی با بخشهای خاص.

- بحث آموزش دانش رسانه ای در واقع چراغ سبزی است به معلمان علاشمند و توانا در تدریس مطالعات رسانه، و تقویت کننده و عاملی در جهت دفاع از آموزش سواد رسانه های محسوب می گردد برای اولین بار طی سالهای اخیر، معلمان جدیدی در حال ورود به سیستم آموزشی هستند این معلمان جوان برای انتقال آموزش رسانه ای به کلاس درس و پیاده سازی آن، بسیار کارآمد و مناسب هستند . چرا که آنها به دانش آموزان و فرهنگ عامه نزدیک ترند هستند و به عنوان نسل دیجیتال یا نزدیک به آن کمتر تحت تسخیر تکنولوژی و تأثیرات آن بر رویکردشان نسبت به آموزش و [۷]

- برای پیشگیری از این خطرات اعتیاد به اینترنت بود که طرح راه اندازی شبکه های اجتماعی ویژه دانش آموزان در معاونت پرورشی مطرح شد، اما باز هم کارشناسان معتقدند که برای راه اندازی چنین شبکه ای باید محتوای آن از سوی مسوولان آموزش و پرورش تدوین شود و از سوی دیگر فرهنگ استفاده از شبکه های اجتماعی در سطحی گسترده توسط معلمان به دانش آموزان و والدین آموزش داده شود . که این امر مستلزم افزایش دانش رسانه ای معلمان است. [۷]

- برگزاری کلاس های آموزشی کوتاه مدت، برگزاری همایشهای تخصصی، نشستها، تهیه و تنظیم کتاب های درسی و غیر درسی، تهیه بروشور، مجله و ... درباره سواد رسانه ای .

- طراحی دوره های آموزشی سواد اطلاعاتی و ارائه آن به عنوان یکی از پیش نیازهای اساسی تحقیق و پژوهش در کلیه رشته های تربیت معلم .

- پایه گذاری طرحهای آموزشی سواد رسانه ای از سوی دولت و اختصاص بودجه به آن با همکاری دانشگاهیان و متخصصان مربوطه .

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

[۵] موسوی انزهایی ، سیده مهديه . بررسی تاثیر میزان سواد رسانه ای معلمان بر گسترش مدل تفکر انعکاسی دانش آموزان (مطالعه موردی دانش آموزان دختر مقطع دبیرستان منطقه آب شهر تهران ، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم انسانی ، استاد راهنما: سیدعلی رحمانزاده ؛ استاد مشاور: اسماعیل کاووسی، دانشکده علوم انسانی، (۱۳۹۱).

[۶] شیخ سفلی ، زهرا . سطح سواد رسانه ای فرهنگیان شهر تهران مطالعه سواد رسانه ای معلمان دوره متوسطه شهر تهران در سال ۱۳۹۲ ، کارشناسی ارشد رشته علوم انسانی ، استاد راهنما: علی اصغر کیا ، استاد مشاور: صدیقه بران ، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده علوم اجتماعی، (۱۳۹۳) .

[۷] الماسی، بهنام؛ رسولزاده، میکائیل و سعیده رحمان پور . آسیب شناسی ارزیابی و تدریس واحد درسی تفکر و سواد رسانه ای در سال اول (دهم) دوره دوم متوسطه آموزش و پرورش، مقالات منتخب همایش ملی سواد رسانه ای و مسئولیت اجتماعی سال ۱۳۹۵ ، به اهتمام سیدمرتضی موسویان ، محمداصادق افراسیابی ؛ با مقدمه سیدرضا صالحی امیری ، تهران :انتشارات پشتیبان، (۱۳۹۶).

[۸] باب الحوائجی ،فهیمه ؛ عینی ، اکرم . تحلیل محتوای میزان بکارگیری استانداردهای سواد اطلاعاتی در دو ساحت تربیت سند ملی چشم انداز بیست ساله آموزش و پرورش ، دوره ۱۲، شماره ۴۸ ، (۱۳۸۸).

[۹] ترتیفی زاده ، محمد رضا . ضرورت سواد رسانه ای و معلمان که از دانش آموزان جا مانده اند ، خبرگزاری فارس ، <https://www.farsnews.com/news/13961023000600> (۱۳۹۶)

[۱۰] مقدس زاده ، حسن ؛ یمین فیروز ، موسی و خدیجه علی محمدی . بررسی رابطه مهارت های سواد اطلاعاتی با اثربخشی معلمان: مطالعه موردی معلمان مقطع ابتدایی شهرستان ساری ، پژوهشنامه کتابداری و اطلاع رسانی، سال ششم، شماره ۶ (۱)، (۱۳۹۵) .

[۱۱] مهربان ، زهرا . یادگیری ترکیبی، رویکردی منعطفانه برای طراحی مدل آموزش ضمن خدمت معلمان ایران در حوزه علم و فناوری نانو ، فصلنامه نوآوری های آموزشی، شماره ۵۹، (۱۳۹۵) ، ص ۵۷-۸۴ .

[۱۲] کنفچیان لنگرودی ، میترا . بررسی رابطه بین فناوری اطلاعات (سواد اطلاعاتی) با عملکرد شغلی معلمان مقطع ابتدایی دخترانه آموزش و

نویسنده مسئول (فونت ۱۴ B Lutos) :.....: اینجانب از طرف نویسندگان این مقاله متعهد می شوم که تمامی مطالب این مقاله حاصل پژوهش نویسندگان است. همچنین تمامی اصول اخلاق علمی را رعایت نموده ایم و هر جا از مقالات یا محصولات پژوهش سایر نویسندگان استفاده شده است، به نام نویسندگان، عنوان کتاب یا مقاله آنها در مراجع اشاره شده است. (فونت ۱۲ B Lutos)

ایمیل نویسنده مسئول: tajabadireza@yahoo.com

شماره تماس نویسنده مسئول: 09188601964

مراجع :

[۱] اشرفی ریزی، حسن ؛ حسن زاده، دلارام وزهرا کاظم پور. میزان سواد رسانه ای و اطلاعاتی در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اصفهان بر اساس شاخص های سواد رسانه ای و اطلاعاتی یونسکو ، نشریه مدیریت اطلاعات سلامت ، دوره ۱۱، شماره ۴ ؛ (شماره پیاپی ۳۸)، (۱۳۹۳): ص ۴۲۴-۴۳۴ .

[۲] اسمعیل پونکی، الهام ؛ اسمعیلی گیوی ، محمدرضا و فاطمه فهیم نیا . سواد رسانه ای و سواد اطلاعاتی و تأثیر آن ها بر قابلیت های کارآفرینی ، فصلنامه تعامل انسان و اطلاعات، جلد ۲، شماره ۴ ، (۱۳۹۵)، ص ۶۵.

[۳] فیضری، الهام . بررسی رابطه ی سواد اطلاعاتی و آموزش ترغیبی معلمان با انگیزش پیشرفت و عملکرد تحصیلی دانش آموزان مقطع متوسطه ، کارشناسی ارشد رشته علوم تربیتی - تکنولوژی آموزشی ، استاد راهنما: خدیجه علی آبادی استاد مشاور: حسن اسدزاده دهرائی ، دانشگاه علامه طباطبائی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، (۱۳۹۳) ، ص ۴.

[۴] تقی زاده ، عباس و شیوا طاهری . مطالعه ضرورتها و نیازمندیهای آموزش بومی سواد رسانه ای ، پنجمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پایه پیشرفت؛ بیست ونهم و سی ام اردیبهشت ماه (۱۳۹۵) ، ص ۱.

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

موسویان ، محمدصادق افراسیابی ؛ با مقدمه سیدرضا صالحی امیری ، تهران :انتشارات پشتیبان ، (۱۳۹۶) ، ص ۸۸۱ .

[۱۷] زاهدی نوقابی، مهدی .دانش آموزان در قرن ۲۱؛ یادگیری مادام العمر و نقش سواد اطلاعاتی ، فصلنامه کتاب مهر ، شماره ۸ ، (۱۳۹۲) ، ص ۱۴۶ .

[۱۸] حیدری ورزیه، علیرضا و سعید مظلومیان. تاثیر سواد اطلاعاتی و فناوری بر یادگیری مادام العمر و اثربخشی مدارس، کنفرانس ملی دستاوردهای نوین جهان در تعلیم و تربیت، روانشناسی، حقوق و مطالعات فرهنگی - اجتماعی، خوی، دانشگاه آزاد اسلامی زرقان -آموزش عالی علامه خویی وابسته به وزارت علوم تحقیقات و فناوری، (۱۳۹۷).

[۱۹] نصیری ، بهاره ؛ بختیاری، آمنه و هادی حسینی .آموزش سواد رسانه ای به دانش آموزان پایه ششم با رویکردی بر تفکر انتقادی ، فصلنامه پژوهش در نظامهای آموزشی، دوره ۱۲، ویژه نامه، (۱۳۹۷) ، ص ۸۲۱ و ۸۳۷-۸۱۹ .

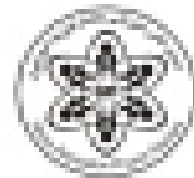
پرورش ناحیه ۱ بندرعباس ، کارشناسی ارشد رشته علوم انسانی ؛ استاد راهنما: محمدنور رحمانی ، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بندرعباس، دانشکده مدیریت و حسابداری ، (۱۳۹۴) .

[۱۳] نصیری، بهاره ؛ بخشی ، بهاره؛ هاشمی ، سید محمود . اهمیت آموزش سواد رسانه ای در قرن بیست و یکم ، نشریه مطالعات رسانه ای ، دوره ۷ ، شماره ۱۸ ، (۱۳۹۱)، ص ۱۴۹-۱۵۱ .

[۱۴] نوروزی چاکلی، عبدالرضا . سیاست های سواد اطلاعاتی در جوامع اطلاعاتی، در مجموعه مقالات آموزش استفاده کنندگان و توسعه سواد اطلاعاتی در کتابخانه و مراکز اطلاع رسانی و موزه ها ۱ و ۲ خرداد، مشهد: سازمان کتابخانه ها، موزه ها و مرکز اسناد آستان رضوی، (۱۳۸۳) ، ص ۳۵ و ۴۲-۳۱ .

[۱۵] میرزاصفی ، اعظم ؛ رجایی پور ، سعید و عبدالرسول جمشیدیان . رابطه بین سواد اطلاعاتی و قابلیت های کارآفرینی دانشجویان دوره های تحصیلات تکمیلی اصفهان ، فصلنامه کتابداری و اطلاع رسانی آستان قدس رضوی ، دوره ۱۴، شماره ۵۳، (۱۳۹۰).

[۱۶] سپنجی، امیرعبدالرضا و سمیرا بختیار. تحلیل کیفی و مضمونی کتاب " تفکر و سواد رسانه ای " پایه دهم متوسطه ، مقالات منتخب همایش ملی سواد رسانه ای و مسئولیت اجتماعی سال ۱۳۹۵ ، به اهتمام سیدمرتضی

مشارکت پذیری خانواده در تحکیم مهارت های زندگی در نگاه انسان شناسی آموزش و پرورش

علیرضا قبادی^۱

(۱) هیات علمی دانشگاه خوارزمی - دکترای جامعه شناسی

چکیده: آموزش و پرورش نهادی است که مستقیماً هدف و وظیفه بار آوردن و پختگی نسل های مختلف انسانی را در جامعه برعهده دارد. خانواده نیز نهاد اجتماعی دیگری است که با انجام وظیفه فرزند پروری به نهاد آموزش و پرورش در راه انجام وظایف خود یاری می رساند. ازجمله وظایف مشترک خانه مدرسه این است که این دو نهاد وظیفه دارند به شیوه های گوناگون ابعاد گوناگون مهارت های زندگی را به دانش آموزان در فضای خانه و مدرسه بیاموزند. این مقاله در سر دارد تا با استفاده از روش کیفی و با بکارگیری تکنیک اتنوگرافی یا مردم نگاری آموزش و پرورش و با عنایت به چارچوب نظری تفسیرگرایی فرهنگی به چگونگی و کم و کیف مورد نیاز برای تحقق این فرآیند آموزشی به پردازد. رویکرد این مقاله انسان شناسی آموزش و پرورش است. برای این حوزه آموزش و پرورش علاوه بر توجه به شخصیت فرهنگ نیز بسیار مهم است این شاخه از آموزش و پرورش ضمن توجه به شخصیت فرهنگی به ابعاد نظری و عملی فرهنگ توجه کرده و سعی می کند با توجه به این نکات امر مشارکت والدین را در امر تعلیم و تربیت به بحث بگذارد.

کلمات کلیدی: مردم نگاری، فرهنگ، شخصیت، مشارکت، تفسیرگرایی، آموزش و پرورش

نماید. و انسانشناسی آموزش و پرورش دائماً ما را با عناصر فرهنگی و اجتماعی موثر بر نهاد آموزش و پرورش همراه می سازد [۱].

۱. مقدمه:

۲. روش:

این مقاله در ارتباط با مهارت های زندگی به جستجوگری می پردازد و قصد آن را دارد تا درباره چگونگی مشارکت والدین در تحکیم مهارت های زندگی سخن بگوید. در این راه از روش پژوهش کیفی استفاده کرده و برای جمع آوری اطلاعات از تکنیک اتنوگرافی یا مردم نگاری [۲] آموزشی بهره می جوید. اتنوگرافی آموزشی مطالعه کل گرایانه فرایند آموزش است و این تکنیک سعی می کند تا به صورتی عمیق گونه های مطالعاتی در فرایند آموزش را مورد توجه قرار می دهد. اتنوگرافی آموزشی مطالعه عمیق برای دستیابی به معنای کنش های مورد نظر می باشد که در این جا کنش مشارکتی والدین مورد توجه و دقت می باشد تا نشان دهد چگونگی و چیرستی این کنش چگونه به نهادی شدن مهارت زندگی البته در مراحل

انسان شناسی آموزش و پرورش از حوزه های مطالعاتی رشته مردم شناسی یا انسان شناسی است. اگرچه انسان شناسی یکپاز جوان ترین شاخه های علوم اجتماعی است، اما در موضوع و روش از بقیه علوم اجتماعی پیشی گرفته است. تا جایی که برخی دیگر از دانش پژوهان، برخی از جنبه های فرهنگ را مطالعه می کنند، انسان شناس تلاش می کند همه جنبه های زندگی را به طور کلی به فرهنگ مرتبط سازد؛ جایی که سایر پژوهشگران بر فرهنگ خاصی از غرب تمرکز می کنند، انسان شناس آنرا به تمام گذشته و حال، به پیش از تمدن و تمدن متمرکز می کند؛ و جایی که آنها به طور خاص در امتداد گذشته سیر می کنند، انسان شناس آنرا به قلمرو تمام تاریخ بشریت می کشاند. و رای همه اینها، انسان شناسی ما را از تنوع فرهنگها و تاثیر شگرف آن بر رفتار و شخصیت انسان عمیقاً آگاه می

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

دارالفنون - ۳۰ آبان ۱۳۹۸

آشنایی با عناصر مورد نیاز به سیاحت نظام آموزش و پرورش در محیط مورد مطالعه اختصاص می یابد.

۳. چارچوب نظری

در این مقاله از نظریه تفسیرگرایی [۳] فرهنگی بهره گیری می شود. تفسیرگرایی فرهنگی به دنبال شکار معنی کنش و یا فضاهای عمومی و خصوصی کنش ساز است لذا به ساخت نظام اجتماعی توجه می کند تا دریابد چه عناصر ساختاری کنش های مورد نظر را شکل می دهند و همچنین در مطالعه خود به این نکته توجه دارد که عنصر ساختی تولید شده چه کارکردهایی تولید می کند و انتظار کنشگران از کارکرد ها چیست و چگونه باید باشد. در واقع مطالعه نظام ساختی و مدل کارکردی عناصر ساختی پژوهشگر را کمک می کند تا با نشانه ها و معانی تولید شده آشنا گردد این معانی همان عناصری هستند که عمده پژوهش های کیفی در جستجوی آن ها می باشند به هر ترتیب این فرایند نظری به تفسیر معنایی کنش های مورد نظر یاری خواهد رساند یعنی اینکه به مطالعه نشانه ها و به دنبال آن معانی موجود در متن کنش خواهد پرداخت [۴].

۴. مشارکت

مشارکت عبارت است از دخالت اختیاری و یا دستوری کنشگران و انجام فعالیت های نظری و عملی برای به هدف رساندن خواسته های مدون گروهی است. مشارکت فعالیتی است که باعث ایجاد و تقویت اعتماد به نفس و خودباوری می گردد این امر موجب می گردد تا خود شناسی های اجتماعی فرهنگی برای کنشگران مهیا گردد [۵]. اصل مهم در مشارکت پذیرش همکاری افراد جامعه با یکدیگر است. هدف مشارکت همفکری، همکاری و تشریک مساعی افراد برای ارتقا بخشیدن به کیفیت زندگی جمعی است مشارکت به معنای دخالت کردن

خردسالی و نوجوانی توجه نماید. اتنوگرافی آموزشی سعی بر آن دارد تا به تفسیر عناصر سازنده آموزش و پرورش غنا بخشیده و آن را به سامان برساند. بنا به اظهارات دل هاینز (۲۰۱۹) اتنوگرافی آموزشی قصد بحث مفصل در آموزش و پرورش را دارد؛ در واقع مطالعه اتنوگرافی یک مطالعه همه جانبه با پرسش های در هم تنیده است هرچند که بسیاری از مردم شناسان علاقه ای به تعریفی مدون از آن ندارند زیرا آموزش و پرورش را یک نظام کریستالیزه شده به حساب نمی آورند.

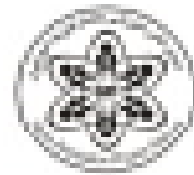
بنابراین نظامی مانند آموزش و پرورش به دلیل ارتباط مستقیم با زندگی مردم و گاهی دخالت در آن لازم است لباس مطالعه ترکیبی فنومن را برتن بپوشاند. اتنوگرافی آموزشی خود دربرگیرنده ماهیتی مشارکتی و مشاهده گر دارد که برای این مشارکت و مشاهده نظام سیستماتیک خود را تنظیم می نماید. با نظام سیستماتیک اتنوگرافی آموزشی مطالعات مشاهده ای خود را در متن آموزش به تفسیر می کشد و در لابه لای چنین تفسیرهایی معانی مورد نظر را به دست می آورد. در واقع مردم نگار آموزشی وقتی وارد میدان پژوهشی آموزش می گردد جای خاصی را برای خود طلب نمی کند بلکه به تمام عرصه های آموزشی سر می زند تا بتواند ریشه های معنی دار و معنی ساز نظام آموزشی را بازشناسد. وقتی در این مقاله به مشارکت والدین می پردازیم طبیعی است که مباحثی چون سیاست گذاری، برنامه ریزی درسی، برنامه ریزی آموزشی، بهداشت و سلامت، تربیت بدنی، اوقات فراغت و مسائل دیگر آموزش و پرورش مورد نگاه مردم نگار آموزشی قرار می گیرد، در واقع مردم نگار محوطه آموزشی مورد مطالعه را اجتماعی می داند که عناصر آن به صورت فرهنگی، سیاسی، اقتصادی، مذهبی و دیگر عناصر شکل می گیرد. نظام مردم نگار به دقت برای

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

دارالفنون - ۳۰ آبان ۱۳۹۸

تعریف در می یابیم که برای انجام رفتارها و کنش های اجتماعی فرزندان ما و یا به تعبیری دیگر دانش آموزان ما لازم است برای انجام هر کنش و متناسب با آن پختگی های لازم دریابند تا بتوانند به انجام آن نیز همت کنند. اکنون بعد از آشنایی با مهارت مفاهیم اساسی لازم برای کسب مهارت را نام می بریم. برای کسب مهارت ما حداقل به سه جزء نیازمندیم یکی از این اجزا گرایش است دیگری دانش و سومین نکته مهارت. با توجه و عنایت به این سه جزء در می یابیم که مهارت به توانایی تبدیل می شود که به وسیله آن ساختن و انتخاب کردن برای رسیدن به هدفی معین ساخته می شود. گرایش مفهومی است که فرد به وسیله آن اکتساب، نگهداری، استفاده و گسترش مهارت ها را می پذیرد. مفهوم دانش نشان می دهد که مهارت امری منظم و متقن است بر مبنای این اصل کنشگر می داند که چه چیزی را بخواهد و چه چیزی را انتخاب کند در واقع با توجه به این اصل کیفیت تصمیم گیری برای دسترسی به هدفی معین محقق می گردد. نکته بعدی مهارت است مهارت عبارت است از به کارگیری گرایش و دانش هنگامی که فرزند یا دانش آموز مهارتی را یاد می گیرد و قوانین مترتب بر آن را در می یابد آنگاه باید بداند و بفهمد که دانش و گرایش خود را چگونه می بایستی به کار بگیرد این همان مفهومی است که در دانش علوم اجتماعی از آن تحت عنوان جامعه پذیری و فرهنگ پذیری یاد می شود. نکته مهم که هم خانه و هم مدرسه می بایستی به آن توجه کنند این است که زندگی کردن محتاج آموزش دیدن و فراگرفتن است که دو نهاد خانه و مدرسه متولی انجام چنین مفاهیمی در فرایند زندگی دانش آموزی می باشند. نکاتی که عرض شد مستقیماً مفهوم مهارت را به عنوان پنداره ای فردی اجتماعی از منظر انسان شناسی آموزش و پرورش مطرح می نماید. در این جا باید دانست و فهمید که این پنداره در قالب دو مفهوم رفتار

و دخالت دادن افراد جامعه برای بهتر فهمیدن عناصر زندگی و ارتقا بهره وری از آنهاست. به لحاظ موضوعی مشارکت رابه گونه هایی مانند مشارکت اقتصادی، سیاسی، روانی، اجتماعی، فرهنگی و آموزشی تقسیم می نمایند. هر چند که به لحاظ ارتباط این مفهوم با همه نهادهای اجتماعی تمامی این ویژگی ها برای مفهوم مشارکت وجود دارد ولی این تقسیم بندی برای بهتر فهمیدن موضوع صورت می پذیرد. در مشارکت واقعی، شرکت دادن رده های گوناگون جامعه در فرآیند توسعه از منابع مهم است.

مشارکت در گیری ذهنی و عاطفی اشخاص در موقعیت های گروهی است که آنان را بر می انگیزد تا برای دستیابی به هدف های گروهی یاری دهند و در مسئولیت کار شریک شوند. مشارکت نوعی کنش است نه رفتار. کنش به معنی تفسیر ذهنی واقعیت بیرونی در چارچوب باورهای اجتماعی فرد یا جامعه است.

می توان گفت کنش همه حالات فکری، احساسی و رفتاری است که جهت گیری آنها بر اساس الگوهای جمعی ساخت یابی شده اند. و مشارکت برای بهتر شدن جریان ساخت دهی بکار می آید.

برای مشارکت های مردمی مراحل گوناگونی وجود دارد برای مثال می توان به (۱) مشارکت های ابتدایی و رسمی (گفت و گو با مردم روستاییان، عشایر، کم سوادان) (۲) رفتار گرایانه و شرطی (مانند مشارکت طلبی است استعمار گران) (۳) مشارکت ابزاری (انسجام گرا) (۴) مشارکت به عنوان یک فرآیند اجتماعی (کنش ارتباطی)

۵. تعریف مفهوم مهارت های زندگی

برای تعریف مهارت های زندگی ابتدا لازم است از تعریف مهارت یاد کنیم "مهارت عبارت است از تسلط، پختگی، صلاحیت و متخصص شدن در یک فعالیت است [۶]. با این

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

دارالفنون - ۳۰ آبان ۱۳۹۸

و کنش چگونه در سنوات بعدی زندگی دانش آموزن نهادی می گردد.

۶. مهارت زندگی

زندگی انسانی از نوزادی تا پیری در فرایندی شناور است که کنشگر آن دائما مهارت های لازم برای مقاطع مختلف زندگی نیازمند است. زندگی چه مهارت هایی را از کنشگران خود می خواهد و آموختن این مهارت ها چه تاثیری بر زندگی انسان می گذارد؟ دو جامعه شناس سنتی انگاره های ذهنی قابل توجهی در این باره دارند؛ اولی پتریومسوروکین است که از دو واژه زمان و مکان اجتماعی یاد می کند و دیگری جورج زیمل (ریتزر، می باشد که مفهوم متقابل بودن زندگی را یادآور می گردد. آن مکان و زمان اجتماعی برای اینکه زمینه های مساعدی برای قرارگیری انسان در خود ایجاد نماید محتاج یادگیری است اما این یادگیری خودبخودی نخواهد بود بلکه نهادی به عنوان آموزش و پرورش و خانواده متولی انجام این یادگیری هستند و پرواضح است که دانش آموز نیز به عنوان کنشگر مخاطب این ماجرا می بایستی به یادگیری این مفاهیم بپردازد گویی صحنه زندگی صحنه نمایشی است که هنرپیشگان آن دارای دو شخصیت درونی و بیرونی اند و در ارائه نمایش زندگی باید یاد بگیرند که چه زمانی شخصیت درونی خود را نمایش بدهند و چه زمانی کنشگر شخصیت بیرونی باشند. در این جا لازم است گفته شود که مهارت های زندگی شامل طیف وسیعی از دانش و مهارت های تعامل بین فردی و اجتماعی است [۶]. که برای تمامی مراحل زندگی امری اساسی است یعنی همانگونه که سوروکین در مورد فضای اجتماعی سخن می گوید این فضا لازم است به همراه مکان اجتماعی دائما مورد توجه و نظر کنشگر برنامه ریز و کنشگر موظف قرار بگیرد. در این جا یک سوال مطرح می شود آیا نوزادان به مهارت زندگی نیازمندند؟ به نظر می رسد

نوزادان نیازی به آموختن مهارت های زندگی ندارند غافل از اینکه نوزادی مرحله ای از زندگی است که کودک با پخته شدن در این مرحله برای قدم های بعدی زندگی خود آماده می گردد شاید بتوان گفت حجم آموختن مهارت های زندگی برای نوزادان اندکی کمتر از دیگر مراحل سنی است اما نمی توان پنداشت که در دوره آغاز تولد مهارتی برای زندگی کردن لازم نیست. البته اندرون این شکل گیری در دامن مشارکتی مادر محقق می گردد. به علاوه در تفکر زیملی افراد جامعه دائما می بایستی برای برقراری تعامل با محیط زیست و با افراد دیگر جامعه در اندیشه باشند. بنابر نظر سوروکین کدام تعامل است [۷]. که برقراری آن نیازی به مهارت نداشته باشد. و آموزش دوران ابتدای زندگی فعالیتی که با تامل مشارکتی مادر فرزند تحقق می یابد. به هرترتیب تصمیم گیری اجتماعی محتاج رشد مهارت های زندگی است مهارت های زندگی یعنی ایجاد روابط بین فردی موثر، انجام مسئولیت های اجتماعی، انجام تصمیم گیری های صحیح، حل تعارض ها و کشمکش ها بدون توسل به اعمالی که به خود و دیگران آسیب برساند [۶ و ۸]. اما سازمان جهانی در سال ۹۴ عنوان می کند که "مهارت های زندگی یعنی توانایی لازم برای رفتار مثبت و سازگارانه که به فرد توانایی رویارویی موثر با چالش های زندگی روزانه را می دهد. به نظر سازمان بهداشت جهانی مهارت زندگی در سه مقوله گنجانده می شود ۱. مهارت زندگی به عنوان مراقبت از خود (مصرف مواد غذایی سالم، درست مکیدن و درست مسواک زدن) ۲. مهارت های زندگی به عنوان مهارت های امرار معاش (اینکه چگونه فرد مشغول انجام کاری شود) ۳. مهارت های زندگی و آن مهارت هایی است که به موقعیت های پرخطر زندگی مربوط می شود درواقع مهارت زندگی یعنی مهارت های خود یاری مهارت زندگی یعنی نشان دادن توانایی های فردی برای حل و فصل مسائل گوناگون.

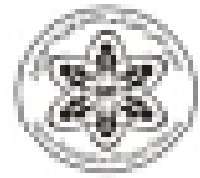
ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

دارالفنون - ۳۰ آبان ۱۳۹۸

متخصصان مطالعات مربوط به مهارت های زندگی معتقدند که مفاهیم ده گانه ای مانند چگونگی موفق شدن، چگونگی رقم زدن سرنوشت خود، سود بردن از کار، توجه به واقعیت، پاداش اعمال در زندگی، شناختن واقعی بودن امر حقیقی، نا متناهی بودن مشکلات زندگی، تعامل در رفتار با یکدیگر، شاخص های شناخت قدرت و لزوم آگاهی برای رسیدن به خواسته ها قوانین مهارت های زندگی هستند که به زبان انسان شناسی آموزش و پرورش چه در سطح فردی چه در سطح جمعی انسان های کنشگر را جامعه پذیر و فرهنگ پذیر می نماید [۹]. کارکرد این جامعه پذیری و فرهنگ پذیری چیست؟ انسان شناسی آموزش و پرورش معتقد است که با آموختن لوازم لازم برای جامعه پذیری و فرهنگ پذیری فرد می آموزد که در هر مرحله از زندگی خود به ایفای چه نقش هایی برای به دست آوردن معانی لازم مبادرت نماید. تا اینجا دانسته شد که دانش آموزان برای جامعه پذیر شدن و فرهنگ پذیر شدن در کنار سفره ای می نشینند که در آن متاع کنش اجتماعی و خوراک فرهنگ جمعی وجود دارد بنابراین دانش آموز در مسیری دلبسته قرار دارد که از طرفی آموزش و پرورش به او سبک زندگی پیش نهاد می دهد و از طرف دیگر خانواده نیز متناسب با اهداف خود عادت واره های فرهنگی و اجتماعی اش را به سفره جامعه پذیری و فرهنگ پذیری دانش آموز می رساند و در این جا دانش آموز با سه رویکرد گوناگون مواجه می شود یا کاملاً از عادت واره های مربوط به خانواده خود پیروی می کند و یا به مهمانی سبک زندگی پیش نهادی مدرسه می روند و اتفاق سوم آنست که دانش آموزان نه مدرسه را می پذیرند نه خانه را؛ بلکه با تحت تاثیر قرار گرفتن ادبیات نوجوانی از یک طرف، سبک زندگی همسالان از سویی دیگر و اظهار نظر های وسایل ارتباط جمعی مثل رادیو، تلویزیون، مطبوعات، ماهواره، فضای مجازی و پادکست ها به ساختن

عادت واره ویژه خود که متناسب با زمان و مکان اجتماعی اوست می پردازد [۱۰]. آموزش و پرورش حداقل به دو گونه است آموزش و پرورش متولی و آموزش و پرورش همیار. آموزش و پرورش متولی آموزش و پرورشی است که از بالا به پایین عمل می کند و هیچ فضای تنفسی برای تصمیم گیری کنشگر باقی نمی گذارد. اما آموزش و پرورش همیار علاوه بر دقت و توجه به یافته های تجربی خود به دانسته ها، خواست ها و ایده آل های کنشگر توجه می نماید بازهم در این جا ملاحظه می شود که دو نهاد خانواده (پدر و مادر) و آموزش و پرورش در چگونگی جامعه پذیری دانش آموز دخیل اند. در مدل اول خانواده با آموزش و پرورش هیچ مشارکتیندارد خانواده تصمیم گیری ها و پیشنهادات خود را دارد و مدرسه هم با نظام دستوری ایده آل های سیاسی و حکومتی خود را به دانش آموزان تحمیل می نماید اما در مدل دوم آموزش و پرورش به دنبال آنست تا والدین را برای تدقیق و موفقیت آمیز بودن برنامه های خود به نظام تعلیم و تربیت نزدیک نماید. در این جا آموزش و پرورش برای والدین نقش قائل می شود و مشارکت کردن با آن ها را ذی قیمت تلقی می نماید. هرچه تقسیم کار در امر تعلیم و تربیت با دقت بیشتری تقسیم گردد احتمال دستیابی به ایده آل های مختلف نظام تعلیم و تربیت و نظام خانواده بیشتر می گردد. وقتی آموزش و پرورش بتواند در برنامه ریزی های آشکار و پنهان خود سلائق خانواده ها را به عنوان کلید های اولیه تعلیم و تربیت در ذهن خود نگهدارد موفقیت او دو چندان می شود یعنی اینکه آموزش و پرورش اگر بتواند نظام های ایده آل خود را با نظام های ایده آل خانواده همسو بگرداند و یا برعکس نظام تربیتی خانواده را شبیه نظام تربیتی مدرسه نماید ضریب موفقیت افزایش می یابد هرچند هنوز یادمان نرفته که نظام ارتباطی و مجازی هنوز فراکنی های جذابی را در اختیار دانش آموز قرار می دهد در

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

دارالفنون - ۳۰ آبان ۱۳۹۸

واقع آموزش و پرورش با استفاده از واژه مشارکت با والدین و خانواده ها یکی از نقاط جامعه پذیری رسمی را آشکار می سازد اما هنوز وضعیت فضاهای مجازی و وسایل ارتباط جمعی به ویژه در بخش خصوصی مبهم و مسئله ساز است. در امر مشارکت خانواده در تحکیم مهارت های زندگی ما با دو مفهوم مدارس دولتی و مدارس خصوصی روبرو هستیم در مدارس دولتی برنامه ریز نظام آموزشی سازمانی حکومتی است که در سر دارد انسانی را تربیت کند که متناسب با ایده آل های او باشد. تقریباً همه مدارس دولتی موظفند طبق آیین نامه های ابلاغی این اصول را رعایت نمایند؛ در این گونه مدارس مدرسه والدین را به میدان مشارکت دعوت می نماید تا والدین مدرسه را حمایت کنند تا این نهاد به اهداف مورد انتظار خود دسترسی یابد که در واقع این مشارکتی استعماری است. والدین روشنفکر کمتر به این دام می افتند و والدین با آگاهی کمتر ساده تر و راحت تر به دور سفره این مهمانی مشارکتی می نشینند و انجام وظیفه می نمایند. اما بخش خصوصی اولاً به خاطر اینکه بخش اعظم هزینه ها را خود تولید و پرداخت می نماید حق آن را دارد تا نوآوری هایی در برنامه ریزی آشکار و پنهان از خود نشان دهد. مدارس بخش خصوصی یا پیرو برنامه های نظام دولتی هستند و یا اینکه در سر می پروراندند که از استقلال در برنامه ریزی بهره مند شوند. دسته اول همان راه مدارس دولتی را کم و بیش پی می گیرند اما دسته دوم نوآوری هایی در کارشان ایجاد می شود. در طلب مشارکت والدین برای برنامه ریزی چنین اتفاق می افتد که والدین این امکان را می یابند که تمهیدات و ایده آل های خود را به مدرسه به قبولانند. این شیوه مشارکت شیوه مشارکت اختیاری است، در این شیوه مشارکت والدین در تهیه برنامه های مورد نیاز مدرسه دخالت می کند و به لحاظ داشتن آزادی مشارکت آن ها به صورت خلاق و اثرگذار نصیب مدرسه می

گردند. نکته قابل توجه این است که همان گونه که گفته شد اشتراک و انطباق در هدف گذاری بین اولیا و مدرسه فرآیند جامعه پذیری دانش آموزان را تحقق می بخشد. مدرسه وقتی والدین را در کنار خود داشته باشد باید بخشی از فضای اختیاراتی خود را در اختیار آنها قرار دهد تا بتواند با عنایت به خلاقیت ها و نوآوری های والدین فرایند توسعه نظام آموزشی خود را غنا بخشند. آموزش و پرورش به عنوان عنصری از عناصر فرهنگ، متعلق به فرآیندی عمومی و شناخته شده به عنوان نهاد "فرهنگ سازی" است، که توسط آن فرد روبه رشد با شیوه زندگی جامعه خود آشنا می شود. برای اینکه میزان تحرک فرهنگ سازی در اثرگذاری بر آموزش و پرورش را متوجه شویم لازم است نگاهی به انسان شناسی شود. یک مثال برای این امر کافی است. ما میدانیم که فرهنگها، در درجه ای از عدم استمرار که بین دوران کودکی و بلوغ ایجاد می کنند تغییر می نمایند. در برخی از فرهنگها رسیدن به بلوغ راحت و بدون شک است؛ در دیگر فرهنگها، مانند خودما، نوجوانان به طور ناگهانی به تغییر سبک زندگی خود با استرس و فشارهای ناشی از آن نیاز دارند. این وضعیت در روابط اجتماعی فرهنگی مسائل مربوط به اهمیت آموزش و پرورش را مطرح می کند. برای کسی که در یک جامعه نیمه مدرن مثل ایران اسلامی رشد می کند، عدم تداوم فرهنگی چقدر اجتناب ناپذیر است؟ چقدر این عدم تداوم می تواند کاهش یابد؟ این عدم تداوم چقدر می تواند تحصیلات مدرسه ای و روش های آموزشی و پرورشی را تحت تاثیر قرار دهد؟

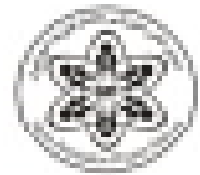
فارغ از همه این موارد آموزش و پرورش فقط یکی از بنگاه های فرهنگ سازی می باشد. سایر موارد به ویژه گروه های همسن، رسانه های جمعی، شبکه های مجازی و خانواده هر کدام سهم و اهدافی در این راستا دارند. بنابر این پدر و مادر و آموزگاران هر کدام به میزان مشخصی می توانند برای فرهنگ

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

دارالفنون - ۳۰ آبان ۱۳۹۸

مراجع

[۱] قبادی، علیرضا. تبیین نقش خانواده، مدرسه و گروه های مرجع در نیازهای اجتماعی و فرهنگی دانش آموزان، خانواده و پژوهش سال نهم، شماره ۹، پاییز ۱۳۹۱.

[۲] Oreilly, Karen. ethnographic Methods, Routledge, London. 2005.

[۳] برندگی، بدری؛ ربانی خوراسگانی، علی. در آمدی بر نظریه های فرهنگ و جامعه شناسی فرهنگی، تهران، انتشارات جامعه شناسان. ۱۳۹۶.

[۴] بوریل، گیبسون و گارت، مورگان. نظریه های کلان جامعه شناختی و تجزیه و تحلیل سازمان، تهران، انتشارات سمت. ۱۳۹۳.

[۵] تری یانددیس، هریس. فرهنگ و رفتار اجتماعی، ترجمه نصرت فتی، تهران، نشر رسانش. ۱۳۷۸.

[۶] دژکام، محمد رضا. مهارت های زندگی، تهران، نشر دنیس. ۱۳۹۲.

[۷] Ritzer, George. Contemporary Sociological Theory, McGraw-hill New York. 1988.

[۸] آیت اللهی، زهرا. مهارت های زندگی خانوادگی در آینه آیات و روایات، تهران، دفتر نشر معارف. ۱۳۸۹.

[۹] روح الامینی، محمود. گرد شهر با چراغ، تهران، انتشارات عطار. ۱۳۸۹.

[۱۰] بیچرانلو، عبدالله. مجموعه مقالات سمینار آینده پژوهی مسائل خانواده، تهران، مرکز تحقیقات استراتژیک، صص ۳۶۰-۳۲۹. ۱۳۸۹.

پذیری و فرهنگ یابی دانش آموزان اثر گذار باشند. یکی از راه حل های این مسئله مشارکت این نهاد با خانواده دانش آموزان در راه به تحقق رساندن اهداف و وظایف است.

۷. نتیجه گیری

مسئله این مطالعه آنجاست که می خواهد بداند با میزان تعریف شده و محدود رفتاری که در کنار سایر نهادها و سازمان ها برای فرهنگ پذیری و جامعه پذیری دانش آموزان سود می برد چگونه می تواند وظایف کارکردی خود را به عمل به رساند. چه نشانه ها و معانی برای تحقق یافتن این فرآیند قابل ملاحظه است.

در واقع باید دانست چنین مطالعاتی چگونه می تواند به وظایف و عملکرد آموزش و پرورش مربوط باشد. این نوع مطالعه آموزش و پرورش را در زمینه شناخت، حل و برنامه ریزی همه جانبه تر برای انجام وظایف یاری می رساند. از آنجا که آموزش و پرورش با زندگی مردم در ارتباط است پرداختن همه جانبه به موضوعات زندگی مردم یعنی خانواده ها و دانش آموزان از اهمیت ویژه ای برخوردار است. مشارکت والدین کلید معنی داری برای نهادهای کردن اهداف یک جانبه مدرسه ای و دو جانبه خانه و مدرسه ای برای آموزش مهارت های زندگی به شمار می آید. مشارکت والدین یک دخالت صمیمی برای نهادهای کردن اهداف آموزش و پرورش بوده و ابزار مناسب و به جایی برای جامعه پذیری و فرهنگ پذیری دانش آموزان به حساب می آید.

علیرضا قبادی: اینجانب از طرف نویسندگان این مقاله متعهد می شوم که تمامی مطالب این مقاله حاصل پژوهش نویسندگان است. همچنین تمامی اصول اخلاق علمی را رعایت نموده ایم و هر جا از مقالات یا محصول پژوهش سایر نویسندگان استفاده شده است، به نام نویسندگان، عنوان کتاب یا مقاله آنها در مراجع اشاره شده است.

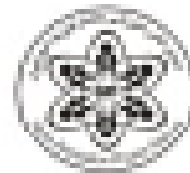
وزارت آموزش و پرورش
سازمان آموزش و پرورش شهرستان

چهارمین همایش ملی

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

دارالفنون - ۳۰ آبان ۱۳۹۸

جمهوری اسلامی ایران
وزارت آموزش و پرورش
آموزش و پرورش تهران

بسم الله الرحمن الرحيم

عنوان تحقیق: روش تدریس موثر بر ایجاد مهارت‌های زندگی در دانش آموزان مقطع ابتدایی

نام و نام خانوادگی محقق: معصومه غلامی

مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد آموزش ریاضی و دانشجوی دکترای آموزش ریاضی

مدرس آموزش و پرورش با سابقه ی بیست و یک سال

مدرسه: شهید شفاعی منطقه ۳ تهران با مدیریت خانم رحیمی

آخرین مدرک تحصیلی: کارشناسی ارشد آموزش ریاضی و دانشجوی دکترای آموزش ریاضی

تلفن همراه: ۰۹۱۲۷۷۵۶۸۴۷

پست الکترونیک:

masoomehgholami۵۷۸@yahoo.com

- بیان مسأله اساسی تحقیق به طور کلی:

تجربه نشان داده است در نظام آموزشی که علم و دانش در کنار مهارت های زندگی تعلیم داده می شود، . توانمندی دانش آموزان به عنوان آینده سازان کشور ارتقاء می یابد. در این میان، آنچه بیش از همه حائز اهمیت است، نحوه آموزش مهارت ها، شناسایی نیازمندی های لازم، توجه به فضا و محیط پیرامون دانش آموزان و نوع بیان مهارت آموز است که بر افزایش یا کاهش علاقه مندی دانش آموزان به مهارت ورزی و گیرایی آن تاثیر می گذارد.

آموزش و پرورش نوین در حال حاضر به سمتی می رود که معلمان به خودی خود مشاور نیز هستند، اما مشاوره های درسی، بهداشت و همچنین مشاوره های روانی نیز مدنظر قرار گرفته است. به عقیده کارشناسان معلمان مدارس در کشورهای پیشرفته در مشاوره هم مهارت دارند و در مورد آموزش مهارت های زندگی به دانش آموزان توانا هستند. مشاوره در مدارس ایران بسیار کم رنگ است و به انتخاب رشته خلاصه می شود. مشاور کسی است که باید ویژگی های دانش آموزان را مورد ارزیابی قرار دهد و با مطالعه و وقت گذاشتن برای هر دانش آموز، نظرات کارشناسی ارائه کند. مدارس ما مشاوران بهداشتی، روانی و اخلاقی ندارند. بی تردید، یکی از عوامل مهمی که در مدرسه می تواند به مشکلات خانوادگی، عاطفی، اجتماعی و... دانش آموز کمک کند وجود مشاور است؛ با این حال بسیاری از مدارس کشور مشاور ندارند و اگر هم دارند تعداد دانش آموزی را که تحت پوشش قرار می دهند، بسیار زیاد است؛ به طوری که مشاور نمی تواند خدمات قابل توجهی به آنان ارائه نماید. البته مشاوران در مدارس زمان مشخصی برای آموزش ندارند و با توجه به اینکه دانش آموزان ساعات حضور در مدارس را در کلاس های درس به سر می برند، مشاوران ناچار به استفاده از ساعات آزاد یا سوخته دانش آموزان هستند

بنابراین نیاز به وجود و ایجاد چنین مهارتهایی در محیط گرانبهای آموزش و پرورش احساس می شود.

-اهمیت و ضرورت انجام تحقیق:

از آنجاییکه بیش از یک دهه است که پژوهش‌های آموزشی در آموزش و پرورش به سمت مهارت‌های زندگی پیش می‌رود. آنچه امروزه روی آن تاکید می‌شود، آن دسته از آموزش‌هایی است که فرد برای زندگی خود به آنها نیاز دارد. برخی ویژگی‌ها که به آن جان‌مایه‌های شهروندی امروزی گفته می‌شود، باید در روند آموزش مورد توجه قرار گیرد تا در فرد نهادینه شود و در آینده با مردم جامعه ارتباط سالم و درستی برقرار کند. محمدرضا نیک‌نژاد در مورد روش تقویت مهارت‌های زندگی در مدارس بیان می‌کند: در آموزش و پرورش نوین، برای تقویت این ویژگی‌ها، روش‌هایی دارند. برای مثال در کلاسی که قصد تقویت دلسوزی را دارد، از داستان، فیلم، تئاتر و... استفاده می‌شود و از دانش‌آموز خواسته می‌شود تا بگوید اگر در این موقعیت باشد چه می‌کند و این کنش‌ها به تدریج آموزش داده می‌شود. او با تاکید بر آموزش و پرورش ژاپن و فنلاند به عنوان نمونه‌های موفق، اظهار می‌کند: آموزش و پرورش در این کشورها، ویژگی‌های فرهنگی را در نظر می‌گیرد و براساس آنها کار می‌کند. لازم به ذکر است هدف اصلی این تحقیق کمک به نونهالان سرزمین مقدس و شهیدپرور ایران آزاد و سربلند است.

-پیشینه تحقیق:

آموزش مهارت‌های زندگی در سال ۱۹۷۹ و با اقدامات دکتر گیلبرت بوتوین آغاز شد. او در آن سال مجموعه آموزش مهارت‌های زندگی برای دانش‌آموزان کلاس هفتم تا نهم را تدوین کرد که با استقبال فراوان متخصصان بهداشت روان مواجه شد. این برنامه آموزشی به نوجوانان یاد می‌داد که چگونه با استفاده از مهارت‌های رفتار جراتمندانه، تصمیم‌گیری و تفکر نقاد در مقابل وسوسه یا پیشنهاد سوءمصرف مواد از سوی همسالانشان مقاومت کنند.

کنار آمدن با فشارهای زندگی، داشتن زندگی هدفمند و انعطاف پذیر برای مواجهه با مشکلات زندگی، برقراری تعامل سازنده با دیگران با بیشترین سود و کمترین ضرر به خود و دیگران، روابط بین فردی بالنده و رشددهنده با کمترین کشمکش و تعارض، خروج از بحران‌های زندگی با مدیریت صحیح و بیشترین مصلحت‌روشی انتخابی و

برآمدن از پس مسئولیت های فردی و اجتماعی در زندگی، همواره بخشی از واقعیت زندگی انسان بوده است که در ادوار مختلف به اشکال گوناگون نمود و بروز داشته است.

سازمان بهداشت جهانی و یونیسف و سازمان های دیگر تعاریف متعددی از مهارت های زندگی دارند. در یک نگاه کلی، مهارت های زندگی یعنی ایجاد روابط بین فردی مناسب و موثر، انجام مسئولیت های اجتماعی، تصمیم گیری صحیح، حل تعارضات و کشمکش ها بدون توسل به اعمالی که به خود یا دیگران صدمه می زند، توانایی انجام رفتارهای سازگارانه و مثبت به گونه ای که فرد بتواند با معضلات و مشکلات زندگی روزمره خود کنار بیاید و توانایی هایی است که باعث ارتقای بهداشت روانی افراد جامعه، غنای روابط انسانی، افزایش سلامت و رفتارهای سلامت در سطح جامعه می شوند.

نزدیک به ۴ دهه است که در سطح دنیا آموزش مهارت های زندگی از کودکی مورد توجه قرار گرفته و این دوره آموزشی در ۲ گروه مهارت های عام شامل خودآگاهی، همدلی، ارتباط موثر، روابط بین فردی موثر، کنترل خشم، مقابله با هیجان های منفی، آموزش حل مساله، تصمیم گیری، تفکر خلاق، تفکر انتقادی و مدیریت زمان از یک سو و مهارت های خاص مانند آموزش مذاکره، آموزش کار گروهی، آموزش پیش و پس از ازدواج، مدیریت بحران، پیشگیری از آسیب های روانی، کاهش سوء مصرف مواد و... است، اما در کشور ما حدود یک دهه است که به این موضوع توجه ویژه ای شده اما نه در سطح کلان کشوری و بیشتر در سطح آموزش به متخصصان امر به صورت کارگاه.

-اهداف مشخص تحقیق:

استفاده از روش های تدریس موثر بر ایجاد مهارت های زندگی در مسیر آموزشی دانش آموزان سرزمین سربلند ایران علی الخصوص در دانش آموزان مقطع ابتدایی در جهت ارتقای کیفیت آموزش

-فواید تحقیق:

کمک به دانش آموزانی که به دلایل مختلف درونی و بیرونی در مهارت‌های زندگی ضعیف عمل می کنند

کمک به بالا بردن اعتماد به نفس و خودباوری در این قبیل دانش آموزان

جلوگیری از آسیب های ناشی از عدم مهارت‌ها در زندگی

قرار دادن دانش آموزان در مسیر صحیح رشد

فواید ناشی از آموزش مهارت‌ها در زندگی در جریان زندگی فردی و اجتماعی

-روش اجرای تحقیق:

این طرح و تحقیق بر اساس مطالعات و تجربه های شخصی در محیط آموزش و پرورش اینجانب صورت گرفته است.

برای اجرای این طرح نیاز به کمک ارگانهای دولتی از قبیل وزارت آموزش و پرورش، حمایت های مالی دولتی و عوامل کمک کننده اجرایی، و در نهایت حمایت و امداد خداوند متعال می باشد.

مقدمه

امروزه در کشور عزیز ما بر امر تدریس و شیوه های تدریس مؤثر کمتر توجه می شود و یکنواختی و استفاده ی بیش از حد از یک روش تدریس امر یادگیری را کند می کند. تدریس هم علم است و هم هنر و معلم باید از علم و هنر آن برخوردار باشد تدریس تنها رابطه ی معلم و شاگرد برای انتقال معلومات خود نیست. تدریس مفاهیم مختلفی در بر می گیرد همانند نگرش ها و گرایش ها و باورها و عادت ها و شیوه های رفتاری و به طور کلی انواع تعبیراتی که می خواهیم در شاگردان ایجاد کنیم و هر کدام از زمینه های فوق مشخصات متفاوت دارند. تدریس باید فعالیتی منظم و مرتب و هدفدار باشد و از پیش طراحی شود و هدفش ایجاد شرایط مطلوب یادگیری باشد و معلم و شاگرد بر هم تأثیر بگذارند. نکته ی مهم در فرآیند تدریس این است که معلم مشخص کند چه باید یاد گرفته شود تا براساس آن محتوای آموزشی و فعالیت های متناسب با درس و فهم شاگردان فراهم گردد. در کنار این موضوع هدف تدریس و انتخاب شیوه مناسب برای ایجاد و شکوفایی مهارت های زندگی در دانش آموزان مورد توجه قرار میگیرد که به اهداف مورد نظر در این تحقیق نزدیک می شود.

تعریف تدریس

تدریس عبارت است از تعامل یا رفتار متقابل معلم و شاگرد، براساس طراحی منظم و هدفدار معلم برای ایجاد تغییر در رفتار شاگردان

ویژگی های خاص برای تدریس:

وجود تعامل با رابطه متقابل بین معلم و شاگرد ۲- هدفدار بودن فعالیت معلم ۳- فعالیتی آگاهانه متناسب با وضع - ۱ شناختی شاگردان ۵- هدفش ایجاد شرایط مطلوب یادگیری است.

دانش آموزان چگونه یاد می گیرند: برای درک موضوع یادگیری دانش آموزان باید بر موارد زیر توجه کرد که به شرح زیر می باشد.

الف) مشارکت فعال: «یادگیری در مدرسه مستلزم توجه، مشاهده و یادسپاری، فهمیدن، تنظیم هدفها و مسئولیت پذیری دانش آموزان است چنین فعالیت شناختی به مشارکت یادگیرنده بستگی دارد

ایجاد محیطی چالش برانگیز توسط معلم، اجازه ندهید دانش آموزان صرفاً شنونده باشند، برای دانش آموزان فرصت فعالیت های عملی نظیر: تجربه، آزمایش، مشاهده مهیا کنید، آنها را برای شرکت در بحث ها ترغیب کنید، به دانش آموزان فرصت دهید تا درباره ی آنچه می آموزند و شیوه ی آن تصمیم بگیرند. بنابراین یادگیری مستلزم مشارکت فعال و سازنده ی یادگیرنده است

ب) مشارکت اجتماعی: یادگیری اساساً یک فعالیت اجتماعی است و مشارکت در محیط اجتماعی زیربنای یادگیری می باشد. و دانش آموزان در محیط اجتماعی و تعامل با دیگران بهتر و بیشتر و جدیدتر می آموزند. در کلاس درس: آنان می توانند دانش آموزان را وارد فعالیت گروهی کنند و خود بر امور نظارت بپردازند، از طریق الگوسازی به دانش آموزان شیوه ی همکاری با یکدیگر را آموزش دهند و امکانات لازم را در اختیارشان قرار دهند، پیوند مدرسه و اجتماع را تقویت کنند

ج) فعالیت معنادار: افراد زمانی بهتر می آموزند که بتوانند در فعالیت هایی شرکت کنند که از نظر فرهنگی مناسبند و برای زندگی واقعی سودمند انگاشته می شوند. در کلاس درس: معلمان می توانند فعالیت های کلاسی را از طریق انجام آنها در بستری عینی معنادار سازند مثلاً: برای یاد دادن مهارت های ارتباطی آنها را وارد بحث کنند یا برای یاد دادن مهارت نگارش آنها را به تهیه روزنامه دیواری ترغیب کنند، مدرسه می تواند با متخصصان محلی در ارتباط باشد و آنها را برای سخنرانی دعوت کند، معلمان تفاوت فرهنگی را مد نظر قرار دهند

د) خود نظم جویی و فکور بودن: خود نظم جویی یعنی توانایی فرد برای پایش یادگیری، درک زمان وقوع خطا و آگاهی از شیوه ی رفع آن یعنی دانش آموز تفکر دارد و قادر به تمیز ظواهر از واقعیت ها می باشد. در کلاس درس: طراحی روش حل مسأله، طراحی آزمایش و خواندن کتاب، ارزشیابی سخنان خود و دیگران، واریسی تفکرشان و پرسش و سؤال هایی از خود درباره ی درک و فهم شان، بدست آوردن آگاهی واقعی از خود در مقام یادگیرنده، آگاه شدن از راهبردهای اثر گذارتر برای کاربرد و زمان استفاده از آن

باید دانش :و) انتقال یادگیری: دانش آموزان نمی توانند آنچه آموخته اند با محیط تطبیق دهند. در کلاس درس آموزان به درک و فهم کافی از درس برسند، بازگو کردن روند استفاده موضوع در زندگی و طبیعت، ربط دادن سازمان دهی مجدد پیش دانسته ها: پیش .«موضوعات متفاوت آموزش و درک و فهم به جای حفظ و یادسپاری

دانسته ها سبب می شود که گاهی ما درک درستی از موضوع مورد مطالعه نداشته باشیم. مثلاً: زمین را صاف می بینیم و آن را مسطح می پنداریم. در کلاس درس: معلم سؤالاتی بپرسد تا از درک آنها آگاهی یابد، ایده های نادرست را به تدریج برطرف و ایده های درست را تقویت کند و این کار را به صورت عینی نشان دهد.

-مهارت هایی که باید آموزش آنها از کودکی به بچه ها شروع شود عبارتند از:

- مهارت تصمیم گیری: در این مهارت افراد می آموزند که تصمیم گیری و اهمیت و مراحل آن چیست و متوجه ۱- می شوند موفقیت در زندگی در گروی تصمیم درست و به موقع است
- مهارت حل مساله: این مهارت عبارت است از تعریف دقیق مشکلی که فرد با آن روبرو است، شناسایی و بررسی ۲- راه حل های موجود و برگزیدن و اجرای راه حل مناسب و ارزیابی فرایند حل مساله؛ به طوری که با انتخاب راه حلی با بیشترین منفعت و کمترین ضرر مادی و معنوی از راه های غیرسالم برای حل مشکلات خویش استفاده نکند و بر مشکلاتش نیفزاید
- مهارت تفکر خلاق: تولید اندیشه و نوعی دیگر دیدن است. فرد در مواجهه با مشکلات در حال کشف راه حل ۳- های نو و بدیع است که کمتر کسی به آن توجه کرده است. در این مهارت افراد فرا می گیرند که با شیوه های متفاوت بیندیشند و از تجربه های متعارف و معمولی خود فراتر روند و راه حل هایی را خلق کنند که خاص و ویژه خودشان است
- مهارت تفکر نقاد: این مهارت عبارت است از توانایی تحلیل عینی اطلاعات موجود با توجه به تجارب شخصی و ۴- بررسی صحت یا سقم چیزی با دلیل و مدرک و استدلال و سپس پذیرفتن یا رد کردن آن

توانایی برقرار کردن ارتباط موثر: این مهارت به معنای ابراز احساسات، نیازها و نقطه نظرهای فردی با گوش ۵-
. دادن فعالانه به مخاطب و ایجاد بیشترین رضایت با کمترین تنش و کشمکش است.

مهارت ایجاد و حفظ روابط بین فردی: مهارتی است برای تعامل مثبت با افراد به خصوص اعضای خانواده در ۶-
. زندگی روزمره، شناسایی مرز روابط با دیگران و ایجاد روابط صمیمانه متعهدانه

خودآگاهی: خودآگاهی به معنی توانایی فرد در شناخت خود و نیز شناسایی خواسته ها، نیازها و احساسات و ۷-
. نقاط ضعف و قدرت است. در این مهارت فرد می آموزد که چه شرایط یا موقعیت هایی برای او عذاب آور هستند

مهارت همدلی: در این مهارت فرد می آموزد که چگونه احساسات افراد دیگر را تحت شرایط مختلف درک ۸-
. کند، تفاوت های فردی را بپذیرد و با پیش داوری و قضاوت با دیگران برخورد نکند

مهارت های مقابله با هیجان ها: شناخت هیجان هایی از قبیل شادی و ترس و حسادت و غم و ... و تاثیر آنها بر ۹-
. رفتار خود و دیگران و فراگیری نحوه اداره آنها و واکنش مناسب در برابر آنها

مهارت مقابله با استرس: در این مهارت فرد می آموزد که چگونه با فشارها و نقش های ناشی از زندگی و ۱۰-
همچنین استرس های دیگر مقابله یا آنها را مدیریت کند تا باعث فرسودگی روانی و جسمانی اش نشود.

-از کجا باید شروع کرد؟

در آموزش مهارت های زندگی، هدف اصلی تغییر رفتار مخرب به سازنده است. این مهارت ها باید از دوران پیش
از دبستان شروع شود و به نوعی در مدرسه و سربازی و دانشگاه و حتی مراحل بعدی زندگی در اجتماع، مداوم
آموزش و بازآموزی انجام بگیرد اما متأسفانه هم به دلیل ناآگاهی والدین از اصول فرزندپروری و هم اهمیت ندادن

به این جنبه بسیار مهم آموزشی از سنین پیش از دبستان، این مهارت ها از کودکی در وجود کودکان نهادینه نمی شود و امکان یادگیری آسان آنها در کودکی از بین می رود

در آموزش و پرورش متاسفانه بیشترین تمرکز بر قسمت آموزش و کسب مهارت های ابزاری و شناختی (سواد) است تا ابعاد دیگر پرورش روانی و اجتماعی مثل آموزش مهارت های زندگی با افزایش دانش تئوری و نیز انجام تکراری و مداوم یک عمل، مهارت و تسلط ما در آن زمینه روز به روز در بیشتر موارد بهینه و مطلوب می شود (مصدق کار نیکو کردن از پر کردن) است. به بیان دیگر، مهارت های زندگی شبیه جعبه ابزار با ابزارهای مختلف مثل انبردست، آچار و... هستند

حال اگر جعبه ابزار یک کودک به جای مجهز بودن به ابزار مختلف فقط شامل چند ابزار محدود و ناکارآمد باشد، در مواجهه با پیچ های زندگی، توان انتخاب زیادی نخواهد داشت و به صورت غریزی و ابتدایی سعی در حل... مشکلات خواهد کرد مانند گریه کردن برای به دست آوردن همه چیز، داد و بیداد کردن و کتک زدن و

-اگر مهارت آموزی را جدی نگیریم...

در دوره کودکی، تعارض ها و کشمکش ها به دلیل عدم بلوغ رشد روانی - شناختی جلوه چندانی ندارد، اما با افزایش سن و هنگام مواجهه با دشواری های ویژه سنین نوجوانی و جوانی، کشمکش های درونی و بیرونی همزمان با رشد جسمانی و روانی انتظار جامعه و خانواده از فرد نوجوان و جوان افزایش می یابد به طوری که می پذیرند به دلیل زندگی اجتماعی، بخشی از تمایلات خود را محدود یا جهت دهی کنند و در چارچوب هنجارهای اجتماعی و گروهی قرار گیرند

در این راستا نوجوانان و جوانانی که شیوه های صحیح رفتار هیجانی و مهارت های لازم را برای تطبیق خود با خانواده و جامعه نیاموخته باشند و ظرفیت های روان شناختی آنها ارتقا نیافته باشد با آسیب های جدی و متعددی روبرو خواهند شد که عواقب آن هم دامنگیر خودشان می شود و هم دیگران و در صورتی که رفتارهای

ضداجتماعی در آنها شکل گیرد و از خود واکنش های منفی بروز دهند یا توان مدیریت این واکنش های منفی را نداشته باشند، باعث آسیب های روان شناختی در شخص و کژروی ها و ناهنجاری هایی در اجتماع خواهد شد.

بنابراین اگر در زمان کودکی برای آموزش مهارت های زندگی انرژی گذاشته نشد، باید خانواده و مدرسه به خصوص در زمان نوجوانی و بلوغ، برای آموزش این مهارت ها و افزایش ظرفیت روان شناختی نوجوان تلاش کنند چون بعد از ۱۸ سالگی که شخصیت فرد و هوش هیجانی اش تقریباً به وضعیت ثبات نسبی رسید، ایجاد و شکل دهی رفتار، مشکل تر و زمان بر خواهد شد. البته حتی اگر دوره نوجوانی هم از دست برود، آموزش در دوران جوانی زمان سربازی یا دانشگاه باید انجام شود.

-آموزش مهارت ها

فواید بسیار زیاد این آموزش به فرد و جامعه بر می گردد، بنابراین آموزش مهارت های زندگی باید به طور مستمر در طول زندگی برای نهادینه کردن دانش تئوری به صورت تجربه زندگی عملی ادامه داشته باشد. متأسفانه در خانواده ها، مدارس، دوران سربازی و حتی در دانشگاه و رسانه ها و اجتماع ما آموزش مهارت های زندگی جدی گرفته نمی شود در صورتی که با گذراندن واحدها و دروسی که به جز پاس کردن و فراموشی آن بعد امتحان به دلیل وجود نداشتن نیاز کاربردی آن در علم یا اجتماع (مدرسه و دانشگاه)، گذراندن زمان زیادی در امور خدماتی بدون ارتقای شخصیت با آموزش مهارت های زندگی (سربازی)، عدم بررسی کارشناسی مرتب در برنامه های رسانه ای و بی توجهی به یکی از مهم ترین ابعاد آموزش فرهنگی (رسانه) فرصتی برای یادگیری فرزندان این مرز و بوم در این خصوص باقی نمی ماند و استرس های زندگی می تواند به جای مدیریت شدن، با سوق دادن فرد به سمت رفتارهای پرخطر، بنیان خانواده و اجتماع را به شدت تحت تاثیر قرار دهد.

-هدف را گم نکنیم

هدف از هر آموزشی تغییر رفتار است، یعنی با آموزش، فرد ممکن است دانش و آگاهی و معلوماتش بالا برود، باورها و نگرش اش به موضوعی تغییر کند ولی الزاماً باعث تغییر رفتارش نشود. یعنی مثلاً بداند مصرف سیگار مضر

است (آگاهی) راهکارهای کاهش و قطع مصرف سیگار را یاد بگیرد (تغییر نگرش) ولی باز سیگار مصرف کند (نداشتن ضمانت اجرایی برای تغییر رفتار) یا فرد می داند رفتارهای پرخاشگرانه ناکارآمد و ویرانگر در بیشتر موارد بد هستند (آگاهی)، راه های کنترل خشم را هم بداند (تغییر نگرش) اما باز در عمل، رفتار پرخاشگرانه ای نشان بدهد (عدم تغییر رفتار)

-راهکار محقق

در ترکیب دو مقوله روش تدریس مناسب در آموزش و نیز آموزش مهارتهای زندگی به دانش آموزان و کودکان میتوان روشهایی را اتخاذ کرد که در جریان آموزش دانش آموزان هر یک از مهارتهای زندگی را تجربه کنند که در اغلب روش های موثر تعامل های گروهی دانش آموزان منجر به رسیدن به اهداف مورد نظر خواهد شد.

ارتباط و تدریس موثر: سه جنبه کلیدی ارتباط عبارتند از: مهارت های گفتاری، مهارت های شنیداری و ارتباط غیر کلامی

آنچه که در مهارت های گفتاری باید بدان بیشتر توجه کنیم انتقال واضح و شفاف اطلاعات است بعضی از راهبردهای خوب برای گفتگوی واضح در کلاس عبارتند از: ۱- استفاده صحیح از کلمات کلیدی و تأکید بر آن و بیان مجدد و بررسی درک مطلب دانش آموزان ۲- استفاده صحیح از قواعد دستوری زبان ۳- صحبت کردن با سرعت مناسب ۴- صریح و روشن بودن در ارتباط ۵- استفاده از برنامه ریزی خوب و مهارت های تفکر منطقی مهارت های شنیداری: برای بهبود مهارت های شنیداری ۱- به کسی که صحبت می کند توجه کاملی داشته باشیم و ۲- تعبیر کنیم. ۳- به صورت شایسته باز خود ارائه دهیم.

پیشنهادهای محقق:

چه باید کرد؟

در راستای تحقق هدف این تحقیق و با توجه به نیاز روز افزون آموزش مهارت‌های زندگی در سنین کودکی اتخاذ روش‌های تدریس مناسب و به روز در تدریس و آموزش پیشنهاد می شود

این روش‌ها که در کشورهای پیشرفته نیز کاربردی نوین دارند در آموزش‌های اکنون کشور ما نیز جای خالی آنها احساس می شود. اتخاذ روش تدریس‌هایی که در آن از تعاملات دانش‌آموزان در گروه‌های هم‌سالان خودشان استفاده می شود، ضرورت استفاده از روش‌های نوین تدریس را به ما می نمایانند.

استفاده از کارهای گروهی در تدریس و استفاده از خود دانش‌آموزان در امر تدریس، واگذاری مسولیت‌های مختلف به گروه‌های دانش‌آموزان در حین آموزش علی‌رغم اینکه کیفیت آموزشی یک تدریس خوب را بالا می برد، این چنین اعمال منجر به تعاملات انسانی در دانش‌آموزان شده و در سیر این روندهای آموزشی دانش‌آموزان رفتارهای اجتماعی خود را بهبود یا تقویت می کنند.

نتیجه گیری:

در تدریس و انتخاب روش مناسب جهت ایجاد و بالا بردن مهارت‌های زندگی در دانش‌آموزان، هنر معلم انتخاب روش مناسب با موضوع مرتبط با درس مورد نظر است که در جریان آموزش معلم به عنوان یک هدایتگر و نظاره گر روند آموزش می باشد

استفاده از چنین روش‌هایی نه تنها به آموزش برتر خواهد انجامید بلکه در ایجاد و رشد مهارت‌های زندگی آینده دانش‌آموزان بسیار موثر خواهد بود.

و من الله التوفیق...

منابع:

<http://www.ion.ir/news/۱۵۲۲۰۷>

<https://eduarticle.me/?p=۳۸۲۸>

<https://www.chetor.com/۸۷/۹D/۸۶/۹D/۸۸/۹DA%AF%D/۸۶/-%DA۳۱۹۶۵>
<https://www.chetor.com/۸۵/۹C%D۸/DB/۸۶/۹D/۹-%DA%A۳B/۸C%D۸/DB/۱B/۸AF%D/۸AA%D/۸%D>

کتاب روانشناسی پرورشی نوین نوشته علی اکبر سیف از دوران

آیا حال مهارت های زندگی در مدارس ما خوب است؟

حمیده هزاره مقدم^۱، فهیمه امیرآزادی^۳، مریم یاری^۵، راحله محمدی^۶

(۱) دبیر فیزیک ناحیه / آموزش و پرورش استان سیستان و بلوچستان.

(۲) رئیس انجمن آموزشی معلمان فیزیک استان سیستان و بلوچستان

(۳) آموزگار کلاس سوم ابتدایی منطقه ۱۱ تهران

(۴) سرگروه علوم استان قم

(۵) دبیر دبیرخانه کشوری کیفیت بخشی به فرآیند آموزش درس علوم تجربی

(۶) دبیر علوم ۲۴ سال سابقه در منطقه ۱۲ تهران

چکیده: یکی از مسایل آموزش غیر مستقیم دو قطبی شدن جامعه است. فاصله بین برخوردار و نابرخوردا خودش مانند یک محیط آموزش دهنده عمل می کند. کشورهایی که جهان دو قطبی آموزش را داشتند، از آثار بد آن در امان نیستند. آیا در ایران، آموزش غیر مستقیم در جامعه ما، منجر به ظهور خرده فرهنگهایی خطرناک می شود؟ ما در این مقاله درصد مطرح کردن چنین پرسش هایی هستیم و علایمی از آن را هشدار می دهیم. کلمات کلیدی: ایستارها، تغییر جامعه، سرعت تحولات آموزش و پرورش، نسل آینده، آموزش غیر مستقیم. کدمقاله (PACS): در اینجا کد موضوعی مقاله نوشته شود.

منفی باشد، در عمل ما در رودخانه جامعه در حال حرکت هستیم و بر این اساس باید به این دیدگاه برسیم که ما به طور غیر انتظاری بدون این که خودمان هم متوجه باشیم در حال گذراندن دوره های گذار از تحولات اجتماعی هستیم. این دوره های گذار، هر چیزی را شامل می شوند. از تغییرات اقتصادی تا تفکر فلسفه آموزش و پرورش در حال تغییر است. در این میان، برای اینکه نگاه خود را در این مقاله محدود کنیم فقط به مدرسه و برنامه درسی دوران اخیر رجوع می کنیم. ما در این مقاله مهارت های زندگی را به مهارت هایی اطلاق می کنیم که فرد را در اجتماع روی پای خودش موفق و مطلوب ایستارهای جامعه نگه می دارد. هر جامعه ای، مهارت ها و ایستارهای زندگی خاص خودش را به عنوان مهارت های زندگی تلقی می کند. در جوامع کنونی جهان، داشتن مهارت تطبیق با تغییرات جامعه یک مهارت زندگی است.

۱. مقدمه

مفاهیم و اشیای اطراف ما از هر لحاظ به سرعت در حال تغییر کردن هستند. سرعت این تغییرات آنقدر بالا رفته است که در کمتر از ۱۰ سال یک نرم افزار (مانند تلگرام) جهانی می شود و یک نظریه اجتماعی (مانند هوش هیجانی) فراگیر می شود. معنای این جمله آن است که اگر بر محتوای یک رسانه یک تفکر بنشیند و سوار باشد، ظرف مدت کمتر از ۱۰ سال تمام نقاط جهان در دسترس، از آن تبعیت می کنند. بسیاری از انقلاب ها، چالش ها، ایستارها، فسادها و حتی موفقیت های کنونی ریشه در کمتر از ۱۰ سال قبل داشته اند. آیا ۱۰ سال قبل سرویس های گوگل، و نرم افزارهایی مانند اسنپ و تپسی اینقدر متداول بودند و اصلاً وجود داشتند؟ آیا شبکه های اجتماعی به این سرعت می توانند جریان اعتراضات مردمی یا راهپیمایی اربعین را فراگیر کنند؟ آیا آموزش های مدارس ما اینقدر درگیر شبکه های اجتماعی است؟ جواب آن مثبت یا

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

۲. اوضاع مدارس قاجار ، قبل انقلاب و بعد انقلاب

اسلامی ایران

مدرسه به عنوان نمادی از تحولات انسان مدرن است. به گواهی تاریخ ، قرنهای پیش از این، انواع سبک مدارس مکتب خانه ای یا کودکانستان های اولیه، برای افراد خاص و طبقات اجتماعی مرفه و شاهزادگان کشوری وجود داشت. آنها به سرویس های انتفاعی توسط معلمان و مربیان جهت مقاصد خاص حکومتی یا گروهی دربارها تربیت می شدند [۱]. رقابت شاهزادگان به ظاهر جهت کسب علم و آگاهی بود ولی در عمل ابزار دست درباریانی بودند که برای مقاصد بعدی شاهان، برنامه می چیدند [۲]. تاریخ ایران لبریز از به قدرت رسیدن شاهزادگان و سیر تکوینی و واپاشی آنهاست. سایر اقشار جامعه به ندرت دسترسی به آموزش های رسمی را داشتند. صنعتگران، کشاورزان و حتی ادیبان به ندرت از آموزش های خوب بهره مند می شدند. اگر خیلی جلو بیاوریم ، در ۲۰۰ سال اخیر امیر کبیر نمادی از جامعه ای است که فرزند آشپز باشی آن قابلیت اداره کشور یافت و تمام آنچه که ما در مورد امیر کبیر و دستاوردهای او می گوئیم و می خوانیم محصول ۳ سال و ۳ ماه فعالیت او در دربار ناصر الدین شاه است. خود ناصر الدین شاه قریب ۵۰ سال بر ایران حکومت کرد و در دوران او تحولات اجتماعی لازمه رخ نداد. در عوض ، چند قرارداد نابجا و بی شرمانه مانند امتیاز رویتر ، تالبوت، امتیاز توتون و تنباکو، بانک استقراضی و مانند آنها رخ داد. دارالفنون امیر کبیر نیز ۱۲۳۰ بدون امیر کبیر ماند و آنچنان که باید نتوانست موثر واقع شود و اولین معلمان جزوه نویس ایران از دارالفنون به وجود آمدند زیرا متون معلمان آن هنوز ترجمه نشده بود. نخستین کتاب درسی فیزیک در ایران در سال ۱۲۷۴ ق مطابق با ۱۲۳۶ شمسی / ۱۸۵۷ میلادی در تهران به صورت چاپ

سنگی به طبع رسید. نویسنده کتاب مسیو اگوست کرشیش نمساوی (اتریشی) استاد فیزیک مدرسه دارالفنون بود. این کتاب را میرزاکی مازندرانی با عنوان جراثقیل و حکمت طبیعی به زبان فارسی ترجمه کرد و در چاپخانه دارالفنون به چاپ رساند [۳].

پس از دوران قاجار ، سلسله پهلوی مدارس نوین را توسعه دادند. سایت خبرگزاری مجلس شورای اسلامی (خانه ملت) در تاریخ ۱۳۹۱/۱/۱۴ به نقل از اوضاع قبل از انقلاب اسلامی ایران را اینگونه توصیف می کند [۴]: " قبل از پیروزی انقلاب، امکانات آموزشی و پرورشی برای مردم همه مناطق کشور به صورت عادلانه مهیا نبود و کتب درسی هیچ تناسبی با نیازهای جامعه و واقعیت های اجتماعی نداشت، در حقیقت ارتباط مناسبی بین کتب درسی و مقاطع تحصیلی وجود نداشت.

موضوع خودباوری، اصالت و هویت دینی و اسلامی نیز در کتاب های درسی دیده نمی شد یعنی به طور مثال در کتاب های دینی، تنها شعارهای شکلی وجود داشت و خبری از محتوا نبود همچنین مردم بسیاری از مناطق مخصوصاً مناطق کمتر برخوردار، کمتر توسعه یافته و روستایی از امکانات و فضاهای آموزشی برخوردار نبودند که باعث می شد فرصت های تحصیلی برای دانش آموزان فراهم نشود؛ این موضوع مخصوصاً موجب بیسوادی یا کم سوادی دانش آموزان دختر می شد. اگر هم در روستاها مدرسه ای وجود داشت، از طریق نیروهای سپاه دانش به دانش آموزان تدریس می شد که تجربه آموزشی کافی نداشتند و در حقیقت تنها دانش آموزان را سرگرم می کردند.

محتوای آموزشی نیز برگرفته از الگوهای سایر کشورها و در حقیقت بیشتر وارداتی بود که نظام تعلیم و تربیت و مقاطع تحصیلی نیز به همان شکل مشخص می شد یعنی با موضوعات مرتبط با واقعیت های فرهنگی کشور و هویت ملی و دینی ما

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، برای تحصیل دانش آموزانی که معلولیت جسمی یا ذهنی داشتند، مدرسه ای به صورت تفکیک شده و مجزا وجود نداشت و فقط در برخی مناطق مثل تهران و مراکز استان ها کم و بیش مدارس مخصوص این دانش آموزان وجود داشت ولی در شهرهای کوچک و مناطق روستایی چنین فضاهایی وجود نداشت و به همین دلیل این دانش آموزان از تحصیل محروم می شدند.

دانش آموزان استثنایی حتی نمی توانستند آداب اولیه را فرا بگیرند، این مشکل از جمله مسائل محسوس و مشهود قبل از پیروزی انقلاب محسوب می شد؛ بعد از وقوع انقلاب اسلامی براساس نیازهایی که وجود داشت، مدارس استثنایی در مناطق مختلف توسعه پیدا کرد که در حال حاضر در همه بخش ها و مناطق براساس نوع عقب ماندگی های ذهنی و معلولیت ها، مدارس تقسیم بندی شده و حتی سرویس هایی برای دانش آموزان استثنایی قرار داده شده است تا اگر در یک منطقه امکان تحصیل برای این دانش آموزان فراهم نباشد، آنها بتوانند در مناطق دیگر ادامه تحصیل دهند."

با گزارش بالا مطمئن می شویم که بحث مهارت های زندگی در دوران قبل انقلاب مطرح نبوده است. در دوران بعد از انقلاب اسلامی ایران تا کنون که ما هستیم، مدارس کشور ما تغییرات زیادی کردند و شاهد بروز استعداد های زیادی در زمینه المپیادها و مسابقات ملی و جهانی بودند. ۸ سال آغازین دهه ۶۰ با جنگ سپری شد و بعد آن دوران بازسازی شروع گردید. از همان ابتدای انقلاب اسلامی تا کنون بخش زیادی از انرژی کودکان ما در مدارس صرف یادگیری دروس سنتی مانند فیزیک، شیمی، ریاضی، ادبیات، دینی و ملی می شود.

در مدارس فنی و حرفه ای نیز کمابیش ماجرا همین است و دروس فنی به همراه سایر دروس برای کسب جایگاه اجتماعی و اقتصادی ارائه می شود. البته در سالهای اخیر بخش های

فاصله زیادی وجود داشت و به همین دلیل دانش آموزان نمی توانستند آنطور که باید و شاید مفاهیم و محتوا را درک کنند.

از نظر پایه تحصیلی هم موضوع به همین صورت بود که باعث می شد بسیاری از دانش آموزان افت تحصیلی شدید یا ترک تحصیل داشته باشند و قادر به ادامه تحصیل نباشند، معمولاً نیز این دانش آموزان تا مقطع ابتدایی و نهایتاً راهنمایی تحصیل می کردند؛ تنها تعدادی از دانش آموزان در مراکز استان ها ادامه تحصیل می دادند که نشان می داد امکانات آموزشی در همه مناطق فراهم نبود.

بسیاری از خانواده های مذهبی به دلیل نوع نگاهی که نسبت به مسئله حجاب و عفاف و فرهنگ اسلامی و دینی وجود داشت، نگران بودند که دخترانشان را به مدرسه بفرستند همچنین بسیاری از معلمان نیز این مسائل را رعایت نمی کردند و حتی برخی از آنها دانش آموزان را مجبور به برداشتن حجاب خود می کردند.

در حقیقت اصلاً فرصت های تحصیلی فراهم نبود و بسیاری از دانش آموزان ادامه تحصیل نمی دادند چرا که دسترسی به مدرسه وجود نداشت، ساکنان بسیاری از روستاها به دلیل نبود امکانات و فضاهای آموزشی به شهرها مهاجرت می کردند تا فرزندانشان را به مدرسه بفرستند همچنین در بعضی از مناطق به دلیل عدم وجود مدرسه، دانش آموزان در چادر یا کپر درس می خواندند.

البته کماکان در برخی مناطق، مدارس فرسوده وجود دارد اما در سال های قبل از انقلاب در بسیاری از مناطق، مدرسه به صورت یک ساختمان که دانش آموزان بتوانند در آن درس بخوانند، اصلاً وجود نداشت همچنین دانش آموزان از امکانات اولیه بهداشتی محروم بودند و مربی بهداشت در مدارس وجود نداشت که باعث می شد سلامت دانش آموزان در خطر باشد.

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

حل کند ، حتما خودش هم می تواند مهارت های زندگی را یاد بگیرد و روی پای خودش موفق و مطلوب ایستارها باشد.

۳. دانش آموزان ایران در طیف چند نوع مدرسه

تحصیل می کنند؟

آقای زرافشان یکی از معاونین وزارت آموزش و پرورش به نقل از سایت واژه نیوز(خبرگزاری فرهنگیان) تعداد مدارس کشور را به لحاظ تنوع سبک مدیریت و نیاز ۱۸ مورد می داند. بنابراین طیف مدارس ایران ۱۸ خطی است. این مدارس شامل مدارس دولتی ، غیر انتفاعی ، تیزهوشان، نمونه دولتی ، هیات امنایی ، تربیت بدنی ، معارف اسلامی ، ایثارگران ، دانش آموزان استثنایی ، بزرگسالان ، نهادهای خاص ، سماء ، شبانه روزی ، راه دور ، ماندگار ، هوشمند و شبانه است. از نظر ایشان این مدارس در واقع تنوع مدرسه نیستند؛ بلکه عمدتاً بسیاری از این مدارس بر اساس نیاز مخاطب ایجاد شده است مانند مدارس استثنایی و استعدادهای درخشان که ما نمی توانیم آنها را منحل کنیم.

"تنوع مدارس به آن معنا نداریم؛ تنوع به معنای ارائه خدمات یا تناسب با نیازهای خاص افراد و برنامه درسی است.

اگرچه در فلسفه ایجاد و عدم تأسیس مدارس مختلف همواره بین افراد و صاحب نظران تعلیم و تربیت کشور در ادوار مختلف، اختلاف نظر وجود داشته است و هریک از طرفین در توجیه موافقت یا مخالفت خود، دلایل و براهین خاص خود را مطرح می کنند، اما آنچه واضح و مبرهن بوده، این است که نباید تنوع مدارس موجب شود که زمره های طبقاتی کردن سطوح آموزشی و جداسازی آموزشی دانش آموزان خانواده های متمکن و ضعیف در اذهان ایجاد شود. چرا که باید بدانیم در قانون اساسی کشور و در بیانات متعدد مسئولان ارشد نظام، به کرات بر تأمین امکانات مطلوب آموزشی برای همه مردم در

زیادی از کادر هنرستان ها و آزمایشگاهها ، فروکاسته شده اند و مسئول انبارها ، استادکار ، مسئول خرید و برخی بخش ها در حالت حذف یا تعطیل مانده است. در سالهای اخیر درس های کارآفرینی و بهداشت محیط و حتی مدیریت خانواده نیز جزو آموزش های مدارس قرار گرفته اند. در هنرستان ها هم دروسی مانند اخلاق حرفه ای و الزامات محیط کار و حتی فناوری های نوین در تلاش هستند از یک کودک کلاس درسی یک فرد مهارت آموخته در زندگی بسازند. بیشتر این درس ها و کتاب ها بر این تفکر صورت گرفته است که الان چه چیزی می تواند پنجره های باز سیستم را پر کند. به ندرت می توان کتابی در آموزش و پرورش یافت که به دلخواه خود دانش آموزان تدریس شود. مثلاً اصول گیم بازی با کلش آف کلنز! معنای این طنز این است که آموزش در ایران دیکته از بالاست و حاکمیت تعیین می کند که مردم چه چیزهایی باید بخوانند تا شهروند تلقی شوند و مدرک آموزشی آنها توسط نهاد حاکمیتی آموزش و پرورش تایید شود. به عنوان مثال بحث آموزش زبان انگلیسی و عربی نمونه دروسی هستند که ماهیت های خود را در سالهای اخیر به سوال کشانده اند. هدف از این درس چیست و آیا موفق بوده اند؟ ریاست جمهوری ایران ، آقای روحانی بارها در ملاقات های خود با مسئولین آموزش و پرورش ، این مساله را گوشزد کرده اند.

بنابراین در یک جمع بندی کلی میتوان به این نتیجه رسید که در هیچ حکومتی به صورت صریح و شفاف برنامه مهارت های زندگی جزو مواد آموزشی ایران نبوده است. مثلاً اگر تراشکاری یاد داده ایم ، فرض کرده ایم که خود فرد مهارت های زندگی اش را خودبخود یاد می گیرد و این امر در جامعه کاملاً بدیهی است. برای دروس ریاضی فیزیک و ادبیات هم ماجرا همین است. کسی که می تواند معادله سه مجهولی را

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

سطوح مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی تأکید شده است" [۵].

نظر به اهمیت دانستن فلسفه ایجاد این مدارس، عیناً از مرجع [۵] شرحی بر این ۱۸ مدرسه می آوریم. این مدارس با * در این شرح معرفی می شوند. این طیف مدارس را سازمانهای مختلفی برای تأمین نیاز خود یا جامعه طراحی کرده اند.

*مدارس دولتی

تحصیل دانش آموزان در مدارس دولتی رایگان است و دانش آموزان در صورت داشتن شرط سنی و محدوده محل سکونت، می توانند در این مدارس تحصیل کنند.

*مدارس غیر دولتی

مدارس غیر دولتی، مدرسی است که از طریق مشارکت مردم، مطابق اهداف، ضوابط، برنامه ها و دستورالعمل های عمومی وزارت آموزش و پرورش تحت نظارت آن وزارتخانه تأسیس و اداره می شود.

این مدارس زیر نظر سازمان مدارس غیردولتی و مشارکت های مردمی فعالیت می کنند و شهریه مدارس بر اساس ضوابط و قوانین از خانواده ها اخذ می شود.

*نمونه دولتی

«نمونه دولتی» به مدرسی اطلاق می شود که دانش آموزان خود را از طریق آزمونی پذیرش می کنند و در سراسر ایران نمایندگی دارد و این مراکز به مراتب جمعیت و سطح علمی، تعداد متفاوتی از دانش آموزان را پذیرش می کند.

این مدارس به منظور تشویق و ترغیب دانش آموزان مستعد، به ویژه دانش آموزان مستعد مناطق محروم و افزایش رشد علمی و تربیتی آنان تأسیس شده اند.

اولویت در تأسیس مدارس نمونه با مناطق محروم کشور است؛ معلمان و مربیان این مدارس از میان افراد متعهد و باتجربه ای

که از سطح علمی و آموزشی بالایی برخوردارند، انتخاب می شوند.

دانش آموزان این مدارس از بین فارغ التحصیلان مستعد پایه های ششم ابتدایی برای ادامه تحصیل در دوره متوسطه اول و پایه نهم برای ادامه تحصیل در دوره متوسطه دوم و بر اساس معدل کل امتحان نهایی و نمره آزمون ورودی انتخاب می شوند.

*مدارس شاهد

مدارس شاهد در سال ۱۳۶۵ با دستور امام خمینی (ره) به رئیس بنیاد شهید و امور ایثارگران ایجاد شد.

اولویت اول ثبت نام در مدارس شاهد، فرزندان شهدا هستند البته اولویت های دیگر ثبت نام در این مدارس شامل فرزندان آزادگان، جانبازان بالای ۷۰ درصد و به ترتیب جانبازان با درصدهای پایین تر، فرزندان رزمندگان، نوادگان شهدا و بستگان درجه یک و ۲ شهداست.

*مدارس استعدادهای درخشان

ورود به مدارس استعدادهای درخشان یا تیزهوشان که در دو مقطع متوسطه اول و دوم فعالیت می کنند، براساس آزمون است که هر سال توسط سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان برگزار می شود؛ در حقیقت دانش آموزان تیزهوش در این مدارس تحصیل می کنند.

*مراکز شبانه روزی

مدارس شبانه روزی، مدرسی هستند که در مرکز استان ها و روستاها برای دانش آموزان محروم ایجاد شده اند؛ در واقع مراکز شبانه روزی که خوابگاه نیز در کنار آن تعبیه شده است، برای دانش آموزان روستایی و عشایری است که امکان رفت و آمد روزانه از محل زندگی شان در روستا به مرکز استان را ندارند.

*مدارس هیأت امنایی

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

مدارس علوم و معارف اسلامی هر سال از بین فارغ التحصیلان پایه نهم با آزمون علمی و گزینش، ثبت نام به عمل می آورند و پس از طی دوره متوسطه، دیپلم رشته علوم و معارف اسلامی که به تأیید وزارت آموزش و پرورش می رسد به آنان اعطاء می کند.

***مدارس قرآنی**

مدرسه قرآنی به مدرسه ای اطلاق می شود که در آن دانش آموزان مستعد و علاقه مند، علاوه بر برنامه رسمی و ساعات مقرر در جداول درسی دوره ها و رشته های مختلف تحصیلی، حداکثر ۶ ساعت آموزشی در هفته (حداقل ۲ ساعت در ابتدایی و ۳ ساعت در راهنمایی و متوسطه)، معارف، شایستگی ها و مهارت های تکمیلی قرآنی را فرا می گیرند؛ به فارغ التحصیلان این دسته از مدارس گواهینامه قرآنی اعطا خواهد شد.

***مدارس ایثارگران**

این مدارس به همسران، فرزندان، اعضای خانواده های شهدا، جانبازان، آزادگان و بسیجیان فعال اختصاص دارد و در رشته های مختلف دوره دبیرستان فعالیت می کنند و معمولاً در شیفیت عصر فعال هستند.

***مدارس فرهنگ**

در سال ۱۳۸۱ تعداد ۴ باب مدرسه دولتی تحت عنوان «دبیرستان فرهنگ» به منظور بهبود شرایط اجرای رشته ادبیات و علوم انسانی در شهر تهران به صورت آزمایشی تاسیس شد، پس از گذشت سه سال از فعالیت این مدارس در سال ۱۳۸۳ همزمان با دولت هشتم شورای عالی آموزش و پرورش با ارزیابی و تأیید کار آمدمی آموزشی، پژوهشی و پرورشی آنها در مقایسه با سایر مدارس مجری رشته ادبیات و علوم انسانی، آیین نامه تأسیس دبیرستان فرهنگ را تصویب و به سراسر کشور ابلاغ کرد. (مصوب جلسه ۷۱۴ شورای عالی آموزش و

هدف از ایجاد مدارس هیأت امنایی، مشارکت علمی، فکری، عاطفی، فرهنگی و اقتصادی اولیاء در اداره مدرسه است. شورای عالی آموزش و پرورش در اردیبهشت ماه ۱۳۸۸ آیین نامه توسعه مشارکت های مردمی به شیوه مدیریت هیأت امنایی در مدارس را تصویب کرد.

اعضای هیأت امنای مدارس شامل «مدیر مدرسه»، «یک نفر از معاونان آموزشی مدرسه»، «یکی از کارکنان آموزشی»، «رئیس انجمن اولیاء و مربیان»، «یک نفر از اولیای دانش آموزان»، «دو نفر از صاحب نظران حوزه و دانشگاه»، «یک نفر خیر یا معتمد محل»، «یک نفر از اعضای شورایاری محله یا مؤسسات فرهنگی و ورزشی» و «یک نفر از اعضای هیأت مدیره مراکز تولیدی و خدماتی است.

این مدارس دولتی هستند و منابع مالی و اعتبارات دولتی دریافت می کنند، اما این مدارس می توانند از کمک های داوطلبانه مردم، کمک شورای آموزش و پرورش شهرستان یا از طریق دریافت وجوه فوق برنامه و کمک خیرین بهره مند شوند؛ همچنین این مدارس زیر نظر آموزش و پرورش و با نظارت تام آن اداره می شوند.

***مدارس علوم و معارف اسلامی**

راه اندازی دبیرستان های علوم و معارف اسلامی برای اولین بار بعد از پیروزی انقلاب اسلامی حسب نیازهایی که در جامعه اسلامی احساس می شد، از سوی مدرسه عالی شهید مطهری (ره) طراحی و راه اندازی شد.

رشته علوم و معارف اسلامی یکی از چهار رشته نظری آموزش و پرورش است که تحت عنوان دبیرستان های علوم و معارف اسلامی فعالیت می کنند؛ هدف از راه اندازی دبیرستان علوم و معارف اسلامی (صدرا)، تربیت فرهیختگان دینی و نشر فرهنگ متعالی اسلام ناب محمدی (ص) است.

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

برخوردارای این واحد آموزشی از امتیازاتی نظیر مؤسسانی دارای شخصیتی معنوی و شاخص یا سابقه فعالیت چهره‌های برجسته و ممتاز در واحد آموزشی و داشتن فارغ التحصیلان برجسته علمی، فرهنگی و اجتماعی، داشتن فعالیت موفق آموزشی، علمی، عملی و فرهنگی در سال‌های اخیر، موفقیت دانش‌آموختگان این مدارس در مسابقات عملی و علمی، از جمله ویژگی‌های این مدارس هستند.

*مدارس بزرگسالان و شبانه

در این مدارس دانش‌آموزانی که بنا به دلایلی ترک تحصیل کرده‌اند و یا دانش‌آموزانی که از نظر سنی شرایط ثبت نام در مدارس روزانه را ندارند، تحصیل می‌کنند.

*مدارس سماء

این مدارس، نوعی از مدارس غیر دولتی هستند که با حمایت مادی و معنوی دانشگاه آزاد اسلامی فعالیت می‌کنند.

*مدارس ورزش

مدارس ورزش، مدارس دولتی و خاص رشته تربیت بدنی هستند که دانش‌آموزان دارای استعدادهای برتر ورزشی را به خود جلب کرده و به پرورش آنها مبادرت می‌کنند.

*مدارس وابسته به نهادها و افراد خاص

مدارسی هستند که توسط ارگان‌ها و سازمان‌های دولتی و غیردولتی و نیز افراد خاص با هدف توسعه فعالیت‌های آموزشی در قالب برنامه‌ها و امکانات خاص ایجاد شده و مقررات خاصی در آن اعمال می‌شود البته برنامه آموزشی آنها تحت نظر آموزش و پرورش است.

در گزارشی که مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی در خرداد ۱۳۸۳ منتشر کرده است به این موضوع اشاره کرده است که بودجه آموزش و پرورش ایران، پس از سایر بودجه‌های کشور تنظیم می‌شود و تازه در مورد همین بخش هم با یکدیگر توافق نظر ندارند! [۶].

پرورش در تاریخ ۱۶ اسفند سال ۱۳۸۳) و از آن تاریخ تا کنون ۱۶ باب دبیرستان دولتی فرهنگ (۴ مدرسه نمونه دولتی و ۱۲ مدرسه هیات امنایی) در شهر تهران دایر شده که سه هزار و ۴۹۸ دانش‌آموز را تحت پوشش دارد.

*مدارس از راه دور

سال ۱۳۸۳ مراکز آموزش از راه دور تأسیس و پس از آن به مدرسه تبدیل شد و در این مدارس، افراد معلول، متأهل و بزرگسال و افرادی که شرایط سنی حضور در مدرسه عادی را از دست داده‌اند، تحصیل می‌کنند و اولویت پذیرش با بازماندگان از تحصیل است؛ شیوه آموزش در این مدارس، نیمه حضوری و غیر حضوری است.

*مدارس دانش‌آموزان استثنایی

در مدارس استثنایی، ۷ گروه شامل دانش‌آموزان کم‌توان ذهنی، دانش‌آموزان آسیب دیده شنوایی، دانش‌آموزان آسیب دیده بینایی، دانش‌آموزان دارای مشکلات ویژه یادگیری، دانش‌آموزان دارای مشکلات رفتاری و هیجانی، دانش‌آموزان معلول جسمی - حرکتی و دانش‌آموزان چند معلولیتی، خدمات دریافت می‌کنند.

اهداف آموزش و پرورش استثنایی همان اهداف آموزش و پرورش عادی است، اما هدف اصلی آن به شکل خاص فراهم ساختن گستره‌ای از حمایت‌ها و خدمات انفرادی برای کمک به آموزش و پرورش دانش‌آموزان استثنایی به طریقی است که تفاوت‌ها و نیازهای آنها مد نظر قرار گیرد به گونه‌ای که بتوانند از برنامه درسی عمومی استفاده کنند.

*مدارس ماندگار

مدرسه‌ای است که باید بیش از ۵۰ سال قدمت داشته باشد و دارای اعتبار و پیشینه درخشان علمی، فرهنگی و تاریخی در سطح ملی و بین‌المللی باشد.

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

طبق آن مشخص شد که فقر و محرومیت ریشه حمایت از این گروه نیست [۷].

بدون هیچ گونه استثنایی، شبه نظامیان خارجی عضو داعش در کشورهای مبدا خود که اروپا، آفریقا و یا هر نقطه دیگری از خاورمیانه است، سالها تحصیل کرده و آموزش دیده اند. این اطلاعات نشان می دهد که "فقر عامل افراط گرایی خشونت آمیز نیست".

در پایگاه اطلاعاتی که از داعش فاش شده است، تنها ۱۷ درصد از ۳۳۱ عضو خارجی نام برده شده داعش تحصیلات خود را تکمیل نکرده اند و در مقابل، یک چهارم تحصیلات دانشگاهی داشتند. تنها نیروهایی که از شرق اروپا بودند، در رده متوسط قرار گرفتند.

در گزارش بانک جهانی آمده است: اعضای خارجی داعش از خاورمیانه، شمال آفریقا و جنوب و شرق آسیا به صورت چشمگیری تحصیل کرده تر از موارد رایج در منطقه خودشان بودند.

اطلاعات شخصی ۳۸۰۳ تن از عناصر داعش فاش کرد که داعش نیروهای غربی خود را از بین افراد فقیر یا بی سواد انتخاب نمی کند بلکه باید بیش از حد انتظار تحصیلات علمی داشته باشند.

دو مساله ای که در این تحقیق مورد توجه قرار گرفت، سطح تحصیلات افراط گراها و مساله دوم نحوه پیوستن آنها به داعش و دستیابی به انواع پست ها در این تشکیلات است. یعنی یک داعشی جدید باید فرم پر کند و زندگی نامه اش را به طور کامل شرح دهد.

تهیه کنندگان این تحقیق گفتند که افراد در این فرم ها باید شهر محل اقامت، تابعیت، سطح تحصیلات و مهارت های قبلی در زمینه افراطی گری و توجه به شریعت را توضیح دهند.

شاید بتوان اینهمه تنوع و تکثر و طبقاتی کردن جامعه را در همین ساختار مشاهده کرد که سازمانهای پر قدرت مالی کشور، توانسته اند برای خود مدارس دلخواه بسازند و بالطبع، شروط دلخواه خود را هم خواهند ساخت. در این میان جای خالی مدرسی که برنامه رسمی آنها مهارت های زندگی را بیاموزند کاملاً واضح است! آیا تاکنون در ایران کسی غیر از فیزیک و شیمی و المپیاد و سبک تلاوت قرآن، دنبال یاد گرفتن مهارت های زندگی نبوده است؟

۴. داعش مثالی تلخ از کلکسیون نخبگان آموزشی

سنتی مدارس ۷۰ کشور جهان

در روزهای اخیر بحث به هلاکت رسیدن سر کرده داعش ابوبکر بغدادی در رسانه های جهانی مطرح شد. اما چیزی که جالب می نمود، کارنامه ی موفق او بود. نه تنها او بلکه غالب افراد سپاه داعش را افراد ممتاز و متخصص علوم دانشگاه های مختلف جهان خواهیم یافت. حتی جمعیت زیادی از افراد ممتاز و متخصص علوم دانشگاه های مختلف جهان را عضو داعش خواهیم یافت. بیشتر متن ها و آمارهای این قسمت از مراجع [۷] و [۸] است. طبق بررسی جدید بانک جهانی و بر خلاف باور عموم، اعضای خارجی گروه شبه نظامی داعش نسبت به اعضای محلی داعش افرادی کاملاً تحصیل کرده هستند. در بررسی جدید بانک جهانی با عنوان "اقتصاد و شمول اجتماعی برای جلوگیری از افراط گرایی خشونت آمیز" همچنین تاکید شده است که کسانی که پیشنهاد می دهند عامل انتحاری شوند در گروه افراد تحصیل کرده جزو رده متوسط قرار می گیرند.

هدف این تحقیق، شناسایی مشخصه های اجتماعی - اقتصادی برای توضیح علت جذب نیرو در گروه تروریستی داعش بود و

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

این اسناد همچنین نشان می‌دهد عناصر تروریستی سطح تحصیلات متفاوتی دارند. اما، می‌توان گفت این افراد نسبت به هموطنان خود، به طور متوسط از سطح تحصیلات بالاتری برخوردارند. بیش از ۱۰۰۰ نفر از آن‌ها دبیرستان را با موفقیت پشت سر گذاشته و بیش از ۱۰۰۰ نفر از آن‌ها نیز تحصیلات دانشگاهی داشته‌اند. تنها ۱۰ درصد از این افراد پیش از آنکه جذب داعش شوند، برای گروه‌های تروریستی دیگر از قبیل القاعده و النصرة در سوریه، افغانستان و لیبی می‌جنگیده‌اند. بدون هیچ گونه استثنایی، شبه‌نظامیان خارجی عضو داعش در کشورهای مبدا خود که اروپا، آفریقا و یا هر نقطه دیگری از خاورمیانه است، سال‌ها تحصیل کرده و آموزش دیده‌اند. این اطلاعات نشان می‌دهد که "فقر عامل افراط‌گرایی خشونت‌آمیز نیست".

در پایگاه اطلاعاتی که از داعش فاش شده است، تنها ۱۷ درصد از ۳۳۱ عضو خارجی نام برده شده داعش تحصیلات خود را تکمیل نکرده‌اند و در مقابل، یک چهارم تحصیلات دانشگاهی داشتند. تنها نیروهایی که از شرق اروپا بودند، در رده متوسط قرار گرفتند.

در گزارش بانک جهانی آمده است: اعضای خارجی داعش از خاورمیانه، شمال آفریقا و جنوب و شرق آسیا به صورت چشمگیری تحصیل کرده‌تر از موارد رایج در منطقه خودشان بودند.

اطلاعات شخصی ۳۸۰۳ تن از عناصر داعش فاش کرد که داعش نیروهای غربی خود را از بین افراد فقیر یا بی‌سواد انتخاب نمی‌کند بلکه باید بیش از حد انتظار تحصیلات علمی داشته باشند.

دو مساله‌ای که در این تحقیق مورد توجه قرار گرفت، سطح تحصیلات افراط‌گراها و مساله دوم نحوه پیوستن آن‌ها به داعش و دستیابی به انواع پست‌ها در این تشکیلات است. یعنی یک

در این بررسی آمده است که یکی از مسائل روشن شده در این تحقیق این است که داعش افراد بی‌سواد را جذب نمی‌کند و بیشترین جذب بین سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۴ بوده که سطح تحصیلات‌شان در حد دبیرستان و بخش اعظم آن‌ها حتی تحصیلات دانشگاهی داشته‌اند. حتی جمعیت زیادی از انگلستان و کشورهای بلژیک فرانسه و آمریکا به این گروهک پیوسته‌اند، در جنگ‌ها و حملات آن حضور یابند. به نقل از هفته‌نامه آمریکایی «نیوزویک» به تازگی اسنادی از داعش بدست آمده که حاوی اطلاعات دقیق و جامعی از قبیل ملیت، تحصیلات و سن افرادی است که اخیراً جذب این گروه تروریستی شده‌اند. این اسناد که بوسیله یکی از عناصر فراری داعش در اختیار چندین خبرگزاری قرار داده شده است، نشان می‌دهد افرادی که در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ به تروریست‌های داعش در سوریه ملحق شده‌اند، اهل ۷۰ کشور مختلف جهان هستند. این اسناد حاوی ۱۱ هزار فایل اطلاعات شخصی عناصر تروریستی است [۸].

حدود ۱۵ هزار نفر در سال‌های ۲۰۱۳ و ۲۰۱۴ به گروه تروریستی داعش پیوسته‌اند. سن متوسط افرادی که جذب داعش شده‌اند، ۲۶ و ۲۷ سال است. با این وجود، افرادی در سنین ۱۲ تا ۷۰ سال نیز در میان تروئیست‌ها وجود دارند. ۴۰۰ نفر از عناصر تروریستی زیر ۱۸ سال سن دارند. عربستان با ۵۷۹ تروریستی که به تازگی جذب داعش شده‌اند، همچنان در صدر فهرست کشورهای صادرکننده تروریست به این گروه قرار دارد. تونس (۵۵۹)، مراکش (۲۴۰)، ترکیه (۲۱۲)، مصر (۱۵۱) و روسیه (۱۴۱) در رده‌های بعدی قرار دارند.

در قاره اروپا نیز فرانسه با ۴۹ تروریست حاضر در خاک سوریه پیش‌تاز است. آلمان و انگلیس به ترتیب با ۳۸ و ۲۶ تروریست در رده‌های بعدی قرار دارند.

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

داعشی جدید باید فرم پر کند و زندگی نامه اش را به طور کامل شرح دهد.

تهیه کنندگان این تحقیق گفتند که افراد در این فرم ها باید شهر محل اقامت، تابعیت، سطح تحصیلات و مهارت های قبلی در زمینه افراطی گری و توجه به شریعت را توضیح دهند.

در این بررسی آمده است که یکی از مسائل روشن شده در این تحقیق این است که داعش افراد بی سواد را جذب نمی کند و بیشترین جذب بین سال های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۴ بوده که سطح تحصیلات شان در حد دبیرستان و بخش اعظم آنها حتی تحصیلات دانشگاهی داشته اند [۷] و [۸].

مستقل از بحث های سیاسی حضور داعش در منطقه خاورمیانه که ابزاری جهت کنترل قیمت نفت و گران کردن آن است، باید دلایلی باشد که جوامع خاورمیانه و حتی مدارس کشورهای پیشرفته، کودکان و جوانان داعش دوست تولید می کنند! مبنای این مهارت های غیرمستقیم در تامین نیروهای داعش چیست؟ داعش چه الگویی به جوانان کشورهای جهان می دهد که آنها علاقمند و شیفته عملیات خود انفجاری می شوند؟ چه اندیشه ای در قالب مهارت های زندگی به این افراد داده می شود که زندگی دیگران را در کنار زندگی خود نابود می کنند تا به بهشت برین و لذت های ابدی برسند؟ آموزش های غیر مستقیم مدارس داعش چیست؟ چرا نخبگان آموزشی در داعش جذب می شوند؟ آیا نخبگان آموزش کشور ما، در دام داعش خواهند افتاد؟ چه نوع آموزشی ما را به سمت داعش می برد؟ آیا سبک زندگی کنونی و حجم بیکاری افراد باسواد با ظهور شبه نظامیانی که قصد ترور و خشونت در جامعه را دارند ارتباط دارد؟

۵. تجربه های کشورهای دیگر در آموزش طبقاتی

ما در کشورمان از حدود ۴۰ سال پیش تمامی ابزارهای آموزش را در خدمت مدرسه تعریف کرده ایم و در ساختار جامعه نیز

مساجد و تکایا و حتی فرهنگسراها نیز اقدام به آموزش علوم سنتی می کنند. همگی می پندارند که اگر دانش آموزان فطرت درسی باشکوهی از خود نشان دهند نمادهای نخبگی بروز پیدا کرده است و باقی کار فقط رشد و توسعه ی خارج از رحمی (انکیباتوری) آن در جامعه است.

در سالهای اخیر برخی مدارس، برای جلب اولیاء یا بازرسین عملکردی، اتاق دبیران و مدیران را به انواع نمودارهای درصد قبولی زینت می دهند تا به مراجعه کنندگان بقبولانند که از نظر حیثیت آموزش در کارشان خبره و استادند و مولای درز کارشان نمی رود. اما در همین دوران در سایر کشورها جهان تحولات فراوانی رخ داده است. در سال ۱۹۷۱ دانشگاه آزاد بریتانیا به صورت تلویزیونی و آموزش از راه دور بنیان گذاشته شد و تحولات فراوانی یافت و هم اکنون دانشجویان با مدارج معتبر و سطح بالایی می توانند ضمن کار کردن درس بخوانند و لزومی به حضور رسمی نیست. بنابراین وقت فرد آزاد می شود تا به چیزهایی مطابق بینش خود پردازد. شاید وجود پنجره های باز در این سبک آموزش در آن کشورها مفید باشد زیرا بازار کار و اوقات فراغت و اشتغال را توسعه می دهد. در سالهای اخیر اینترنت را نیز به ابزار خود افزوده است. دانشگاه فونیکس ایالات متحده آمریکا در سال ۱۹۸۹ تأسیس شد [۹]. قریب ۶۸۰۰۰ دانشجویی که در این دانشگاه اینترنتی و ۵۰ مرکز آموزشی در سراسر شهرهای آمریکای شمالی درس می خوانند در بیش از ۱۲۰ رشته تحصیلی بدون محدودیت موقعیت جغرافیایی فعالیت می کنند. همه چیز از کتابخانه تا تکالیف استاد به صورت برنامه ریزی شده و طبق جدول، ارزیابی شده و نمره درس منظور می شود. این دانشگاه دانشجویانی می پذیرد که بیش از ۲۳ سال و شاغل در جایی باشند. یکی از ایرادات منتقدین به چنین آموزش هایی این است که این افراد عملاً در جامعه چه چیزی دارند می آموزند؟

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

اقداماتی برای بهبود وضعیت رخ داد مثلاً به روش های تدریس بهتر و رهبری نیرومند مدیران مدارس، کاهش غیبت از مدرسه، پرداخت براساس عملکرد به معلمان و برنامه شروع به کار آموزش معلمان GCSE^۳ پرداخت.

در انگلستان و ایرلند یک زبان خارجی تدریس می شود در حالی که لوگزامبورگ، هلند و فنلاند دو زبان خارجی آموزش داده می شود. در اتحادیه اروپا از اهداف اصل آموزش و پرورش آموختن ۳ زبان اروپایی برای همه کودکان و نوجوانان

است. در سال ۱۹۹۸ مطالعه ای از سوی OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) روی ۲۹ کشور توسعه یافته صورت

گرفت و ادعا شد که ۴۰ درصد جوانان بریتانیایی ۱۹ تا ۲۴ ساله نتوانسته اند حداقل مدارک تحصیلی لازم را بدست بیاورند [۱۱]. این امر در شرایطی که بین سال های ۱۹۷۰ تا ۱۹۹۷ ثبت نام در دوره های کارشناسی دانشگاه های بریتانیا برای مردان ۸۳ درصد و برای زنان ۴۰ درصد رشد داشته است (HMSO 2000) [۱۲].

ایوان ایلچ اتریسی، که یکی از منتقدان بارز فرهنگ غربی و نهادهای مدرن نظیر آموزش و پرورش، پزشکی، کار، مصرف انرژی، حمل و نقل و توسعه اقتصادی بود، در سال ۱۹۷۳ برنامه رسمی آموزش و پرورش جهان را به چالش کشید و آن را سازمانی زندان گونه توصیف کرد. این سازمان وظیفه دارد کودکان و نوجوانان را از سطح خیابان و مشاغل واقعی جامعه در مدارس جمع کند و به یک نظم اجتماعی اجباری عادت دهد. او اسم این برنامه درسی را برنامه "درسی پنهان" نام نهاد و این برنامه به کودکان می آموزد که نقش و وظیفه آنها در زندگی این است که جای خود در جامعه را پیدا کنند و ساکت همانجا بنشینند [۱۳]. ایلچ

و آیا با گرفتن مدرک تحصیلی دانشگاهی مثل فونیکس دلیلی برای آموختن مادام العمر دارند؟ آیا آموزش مهارتی به تنهایی جامعه را از نظر نظریه و انتزاع پوشش خواهد داد؟ اگر به دهه های ۱۹۷۰ رجوع کنیم کمبود نیروی متخصص در صنایع مختلف جهان مطرح بود. از مدارس انتظار می رفت نیروی کارگر فنی و حرفه ای متناسب با نیاز اقتصاد کشور تولید کنند. در ادامه بحث از جامعه اروپا، به جامعه انگلستان که آمار مستندی دارد اشاره می کنیم.

در انگلستان حدود ۲۳۰۰ مدرسه شهریه ای ۶ درصد جمعیت را آموزش می دهند. این مدارس مسئولان حکومتی را تربیت می کنند. مثلاً درآمارها مشخص شده که ۸۴ درصد قاضی ها، ۷۰ درصد مدیران بانک ها و ۴۹ درصد مقامات ارشد دولتی در مدارس شهریه ای HMC^۲ درس خوانده اند [۱۰].

این مدارس اجباری به تبعیت از برنامه ملی ندارند و می توانند هر چه که بخواهند تدریس کنند. بنابراین به تدریج کودکان خانواده های نا برخوردار از مزایای رفاهی و سطح بالای این مدارس محروم تر می شوند و حتی در ثبت نام آنها عوامل شخصی و معاینات پزشکی نیز وارد می شوند که آیا کودک مورد نظر برای مدرسه مسأله ساز است یا نه.

تصور می شد اگر مدارس متنوع شوند قدرت انتخاب والدین بیشتر می شود ولی در عمل والدین جایی متناسب با استعداد فرزند خود نیافتند و معطل ماندند. خانم تاجر در ۱۹۸۰ تلاش کرد فرصت های این مدارس را بین سایر مردم تقسیم کند ولی نتیجه نهایی آن شد که مدارس ایرلند شمالی با اثبات صحت نشانی منزل خود، فرزندان شان را وارد این مدارس خاص کردند و بیش از ۲۰ درصد دانش آموزان ممتاز متعلق به ۱۸ درصد از مدارس خاص بودند. با آمدن دولت تونی بلر

^۳the General Certificate of Secondary Education (GCSE)^۲HeadMasters' conference

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

گیم پر شود. گیم های استراتژیک مثل Pacific Battelstations sheep , Call of duty IIww به کودکانی که فقیر یا در طبقه متوسط هستند یاد می دهد چگونه نیروها و انرژی های خود را به صورت استراتژیک و برنامه ریزی شده صرف غلبه بر دشمن فرضی کنند و او را از پا در بیاورند و امکانات او را بدست آورند. تازه در صورتی که در گیم، دل رحم نیز باشید دشمن مقابل بی رحمانه شما را گیم آوور می کند! دور از انتظار نیست که وقتی این کودک آوای چیزی مثل داعش را بشنود برای رسیدن به همان گیم واقعی جذب چنین ساختارهایی شود.

در جایگاه مثبت می توان به کودکان و نوجوانانی اشاره کرد که مهارت های موسیقی نوازی، فیلم سازی، علوم و فنون ربات سازی و بسیاری از مهارت های تجاری را از بستر همین دنیای رایانه و شبکه اینترنت می آموزند و به محض آنکه یک موقعیت استخدامی در جامعه برای آنها رخ دهد به سمت آن حرکت می کنند. زندگینامه استیو جابز و بنیانگذار شرکت اپل که خود کودکی نامشروع و رها شده در پارک در سن ۱۳ سالگی بود و روزانه قریب ۶۰ کیلومتر را برای خوردن غذای نذری کلیسا راه می رفت نمادی از این گونه افراد است.

چه کودکان ما ساختار داعشی را جستجو کنند و چه به سمت کارآفرینی اپل بروند، در هر دو صورت این وظیفه جامعه است که از دو قطبی گری دارا و ندار بگریزد و مهارت های غیر مستقیمی را در آموزش وارد کند که جایگزین های عملی تر و کنترل شده تری برای خطای کودکان ما باشد. بنابراین شکاف آموزشی و طبقاتی شدن جامعه می تواند زمینه ساز نیاز به محصولات جدیدی شود. محصولاتی مانند کنکور ، داعش ، گیم ، ساخت تکنولوژی و فناوری همگی بر اثر همین نظام

دنبال جامعه بدون مدرسه است. او معتقد است منابع درس خواندن باید آزاد و نه اجباری باشند و کودکان واقعا باید در جامعه تربیت شوند نه به اجبار حکومت ها در کلاس ها . تا مدتها نظریه ایلچ اتویایی بنظر می رسید. با رشد اینترنت و تشکیل کلاس های اینترنتی و بر بستر وب ، دوباره تفکرات ایلچ باب شد. داعش بخش زیادی از آموزش های خودش را در بستر فیسبوک انجام داد. دانشگاه MIT کرسی های آموزشی رایگان فراوانی را برای عقب ماندگان از تحصیل دانشگاه ارایه کرده است. در ایران نیز ، سایت هایی مانند مکتب خانه توسط دانشگاه شریف آموزش علوم بر وب را دنبال می کنند. حتی خود آموزش و پرورش ایران ، دوره های ضمن خدمت معلمان را در سامانه LTMS کرده است. بنظر می رسد با نگاه به تفکر ایلچ در سالهای آینده فلسفه آموزش و پرورش برای زندگی نزدیکتری به جامعه باید تعریف شوند.

۴. شکاف های آموزشی مبنای آموزش غیر مستقیم است

با نظری اجمالی دیدیم که سیاستگذاری های حکومتی و مالی و حتی نیاز مردم ، نقش های متنوعی را در برنامه ملی آموزش کشورها ایجاد کرده اند و نمی توان از شکاف آموزشی این کشورها صحبت نکرد. علیرغم ادعای سیاستمداران ، در عمل این شکاف های آموزشی وجود دارد و خودش بستر ساز وجود اختلاف طبقاتی اجتماعی ، و منجر به ظهور پتانسیل های جبران کننده و حتی انتقام گیرنده ای مانند داعش خواهد شد. بسته به این که یادگیرنده تحت تأثیر چه بحرانهایی باشد یا می تواند از آنها به نحوی مطلوب کمک بگیرد و تغییر طبقه اجتماعی بدهد و یا باید در جهت رسیدن به طبقه بهره مند و مورد علاقه اش تلاش کند و حتی بجنگد. مثلاً ظهور رایانه ها و انواع گیم های اینترنتی باعث شد بخشی از این شکاف با

بازی به ضرر شما تمام شد! Game over

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

افزایش تحصیلات ، انتقال به ازدواج به میزان قابل توجهی تأخیر می یابد[۱۴].

نه تنها عطف به پژوهش بالا ، بلکه با وضع بیکاری اقتصادی تحصیلکرده های مدارس و دانشگاه ها ، بنظر می رسد که آموزش های کشور ما نیز علیرغم تنوع در نوع مدرسه و حتی داشتن اساسنامه سند تحول بنیادین و انواع و اقسام کتاب ها و درس های رنگارنگ ، هنوز بلندگوی حاکمیتی و طبقاتی هستند و یادگیرندگان با بیکاری خود به ما نشان می دهند که هنوز نتوانسته اند جایی در جامعه برای خود پیدا کنند و ممکن است در آینده زمینه ساز بحران هایی هم باشند.

۴. نتیجه گیری

سهم دانش آموزان ما در برنامه درسی پنهان و آشکار چیست و کجاست؟ آیا خانواده ها و اولیای مدرسه حق ندارند از نهاد حاکمیتی مطالبه گری کنند و بپرسند ، بعد از طی ۱۲ تا ۲۰ سال آموزش در مدرسه و دانشگاهها ، چه محصولی تولید می شود؟ آیا دولت ها در این زمینه پاسخگو بوده اند؟ آیا فرصت های آموزش مهارت های زندگی در جامعه ما خوب تقسیم شده است؟ کی و کجا برنامه رسمی آموزش در کشور ما به صورت واضح و روشن ، مهارت های زندگی کردن را دنبال کرده است؟ آیا در آموزش های غیرمستقیم جامعه ما شکاف های طبقاتی و شکاف های آموزشی وجود دارند؟ آیا تنوع و تکرار انواع سبک های مدرسه داری و مافیاهای آنها ، محصولات مفیدی برای جامعه ما تولید کرده اند؟ آیا مهارت هایی که در زندگی آموزش می دهیم به داعش ختم می شود یا کارآفرینی اپل؟

وقتی ما در برنامه آموزشی کشورمان در طول ۲۰۰ سال اخیر هیچ چشم انداز مناسبی جهت آموزش مهارت های زندگی نمی بینیم ، حق داریم که نگران شویم شاید برای امثال داعش

طبقاتی تولید شده اند. آیا در کشور ما با وجود ۱۸ نوع سبک مدرسه داری و برنامه آموزشی قبل و بعد انقلاب اسلامی ، نظام طبقاتی وجود دارد؟

در کشور ما ایران، از سال ۲۰۰۰ به این طرف کم کم بحث رقابت در آموزش به صورت جدی وارد آموزش و پرورش شد. مدارس به تدریج مستقل تر شدند و درآمدهای بیشتری می توانستند از طریق شهرداری ها و سایر منابع جذب کنند. انجمن های اولیاء و مربیان نیز به عنوان یکی از بازوهای مالی ، مدام فشار داده می شدند تا قبوض آب و برق و گاز مدارس و حقوق کارکنان فراموش نشود. اما در این میان سئوالی همواره پا بر جا مانده است . وقتی که در جامعه کنونی رابطه مستقیمی بین عرضه و تقاضا نمی بینیم و درصد بالای بیکاران را باسواد ها و فارغ التحصیلان مدارس و دانشگاه ها تشکیل می دهند. با این حساب ، لزوم آموزش های کنونی مدارس در هاله ای از سؤال قرار دارد! وقتی مدارس نمی توانند کودکان و فرزندان و حتی دانشجویان ما را برای زندگی و مهارت های آن آماده کنند دقیقاً چه کار دیگری دارند انجام می دهند؟ در مقاله ای که توسط جواد صالحی و دانیل ایجل از دپارتمان اقتصاد دانشگاه برکلی بر روی جامعه ایران انجام دادند مشخص شده است که زنان و مردان جوان ایران در هنگام انتقال خود به اشتغال و ازدواج با چالشهای جدی روبرو هستند. آنها یافتند که (۱) مدت بیکاری بطور غیرمستقیم با آموزش مردان ، اما نه زنان افزایش می یابد ، (۲) پیشینه والدین بر مردان تأثیر می گذارد اما نه زنان ، و (۳) مشارکت نیروی کار یک مادر قوی ترین پیش بینی مشارکت نیروی کار دختر است. برای انتقال به ازدواج ، درمی یابیم که ثبات شغلی مهمترین عامل تعیین کننده سن ازدواج است ، زیرا هر دو، سال اشتغال و قراردادهای شغلی با کیفیت بالا ، میزان انتقال به ازدواج را تسریع می کنند. در بین زنان متوجه می شویم که با افزایش سابقه تحصیل و

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

نویسنده مسئول (حمیده هزاره مقدم): اینجانب از طرف نویسندگان این مقاله متعهد می شوم که تمامی مطالب این مقاله حاصل پژوهش نویسندگان است. همچنین تمامی اصول اخلاق علمی را رعایت نموده ایم و هر جا از مقالات یا محصولات پژوهش سایر نویسندگان استفاده شده است، به نام نویسندگان، عنوان کتاب یا مقاله آنها در مراجع اشاره شده است.

ایمیل نویسنده مسئول: contact.hezare@gmail.com

شماره تماس نویسنده مسئول: ۰۹۱۵۳۴۳۴۴۰۷

مراجع

[۱] گیدنز؛ آنتونی، جامعه شناسی، نشر نی، ویراست چهارم، (۱۳۸۹)، ۷۰۸. (حسن چاووشیان).

[۲] رفعتی پناه؛ مهدی، بررسی رابطه و تعامل عموهای ناصرالدین شاه با درباریان و شاه و تبیین نحوه به کارگیری آنها از سوی ناصرالدین شاه، پورتال علوم انسانی، تاریخ پژوهی، پاییز و زمستان ۱۳۸۸ شماره ۴۰ و ۴۱.

[۳] معتمدی؛ اسفندیار، تاریخ آموزش، روزنامه صبح ایران، دنیای اقتصاد، کد خبر ۶۲۴۸۲۶، (۱۳۸۹/۷/۶).

[۴] به سایت <http://www.icna.ir/Fa/News/192962> گزارش مروری بر وضعیت آموزش و پرورش قبل از انقلاب اسلامی ایران مراجعه بفرمایید.

[۵] به سایت <http://www.maktabiran.com/news/379/> گزارش ۱۸ نوع مدرسه در ایران مراجعه بفرمایید.

[۶] دفتر مطالعات فرهنگی، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی ایران، آشنایی اجمالی با عملکردها و دستاوردهای آموزش و پرورش پس از پیروزی انقلاب اسلامی، شماره مسلسل ۷۰۰۶، کد موضوعی ۴۱۰، معاونت پژوهشی، (۱۳۸۳).

[۷] به سایت <http://www.eghtesadonline.com> در بخش عمومی کد خبر ۱۵۰۲۳۸ مراجعه بفرمایید.

[۸] به سایت <http://www.yjc.ir/Fa/News/5576266> گزارش اسناد کشف شده از داعش فاش کرد، مراجعه بفرمایید.

در حال تولید خوراک و عضو هستیم !!! چقدر شهروندان آموزش یافته در مدارس ایران می توانند در برابر پیشنهادهای مالی یا عقیدتی بهشت رفتن مقاومت کنند؟ تأکید این مقاله دادن جواب به این سئوالات نیست بلکه ارائه پرسش است تا با بازنگری بر روش های غیرمستقیم آموزش مهارت های زندگی، فرزندان کشورمان را به سوی انتقام از جامعه طبقاتی هدایت نکنیم. بروز سهمیه های دانشگاهی خارج از قاعده، نظام آموزشی کاملاً انتفاعی و پر کردن شکاف آموزشی جامعه با فعالیت هایی که برای افراد نابرخوردار ارزشمند و کلیدی تلقی نمی شود، زمینه ساز بزهکاری ها و ناهنجاری های ناشی از این آموزش ها را تقویت می کند و راه جلوگیری تعریف مهارت های زندگی توسط خود یادگیرندگان است. باید از سبک آموزش از بالا دست برداریم و آموزش از کف خیابان و جامعه را دنبال کنیم. همان نوع آموزشی که در ایام محرم و اربعین در میان مردم می بینیم صحیح است. همان جامعه ای که برای به حاکمیت رسیدن مسئولین و قدرت یافتن نهادها، شهدا و جانبازان زیادی داده است و ایثارگری های فراوانی کرده است، به کودکان و نوجوانان، شیوه درست عزاداری و خدمت به زایران را یاد می دهد. همین جامعه پس می تواند شیوه درست زندگی کردن و موفق بودن در کار و زندگی را نیز یاد دهد. کودکان ما باید برای زندگی در جامعه مهارت بیابند و شاید برخی از مهارت هایی که در مدرسه می آموزند آنها را ناتوان و چلمنگ می سازد. باید به نقطه مقابل برویم و با کاهش آموزش های علوم سستی، بر تقویت مهارت های زندگی در جامعه، آنطور که نیاز فرزندانمان را تامین می کنند، همت گماریم.

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

[۹] گیدنز؛ آنتونی، جامعه شناسی، نشر نی، ویراست چهارم، (۱۳۸۹)،

۷۰۶، (حسن چاووشیان).

[۱۰]. به [۹] در ص ۷۱۳ مراجعه شود.

[۱۱]. به [۹] در ص ۷۱۸ مراجعه شود.

[۱۲]. به [۹] در ص ۷۲۴ مراجعه شود.

[۱۳]. به [۹] در ص ۷۴۰ مراجعه شود.

[۱۴] EgeL; Danial., Saul; Salehi-Isfahani; Djavad.,

Youth Transitions To Employment And Marriage In
IRAN: Evidence From The School To Work Transition
Survey , Department of Economics

University of California at Berkeley., Department of
Economics

Virginia Tech and Brookings Institution , **Middle East
Development Journal**, Vol. 2, No. 1 (2010) 89-1۲۰

تأثیر فضای مجازی در مهارت های زندگی

مریم ملکی

دبیر فیزیک خوزستان / هواز

کارشناسی ارشد

چکیده: یکی از ابزار هایی که دنیای مدرن به جوامع انسانی عرضه کرده است، شبکه های اجتماعی و پیامدهای آن است. شبکه های اجتماعی در واقع خدمات آنلاینی هستند که به افراد اجازه می دهند در یک سیستم مشخص و معین پروفایل شخصیت خود را داشته باشند و خود را به دیگران معرفی کنند و اطلاعاتشان را به اشتراک بگذارند و به عبارتی شبکه های اجتماعی اینترنتی برای افزایش و تقویت تعاملات اجتماعی در فضای مجازی طراحی شده است. در مقاله ی پیش رو تأثیر این فضا را در مهارت های زندگی در حد امکان بررسی خواهیم کرد.

کلمات کلیدی: فضای مجازی - مهارت های زندگی

مهارت های زندگی

اصطلاح مهارت های زندگی^۱ برای اکثر ما آشناست. تعریف مهارت مهارتهای زندگی هم دشوار به نظر نمی رسد. مهارت هایی که به ما برای زندگی بهتر کمک می کنند. با این حال همان طور که می توانید حدس بزنید اجماع و اتفاق نظر قطعی در مورد فهرست مهارت های زندگی و اینکه چه چیزهایی را به عنوان مهارت زندگی می توان در نظر داشت و یادگیری آن را توجیه کرد وجود ندارد.

قبل عنوان کرده است و هنوز هم در طراحی سیستم های آموزشی و نیز برنامه ریزی کلان دولت ها مورد توجه قرار می گیرد و سازمان بهداشت جهانی تعریف مهارت های زندگی را به صورت زیر ارائه می دهد. مهارت های روانی - اجتماعی که به ما کمک می کنند با نیازها و چالش های زندگی روزمره بهتر کنار بیاییم. این سازمان مهارت های زندگی را به شکل زیر فهرست و دسته بندی می کند:

- تصمیم گیری و حل مسئله
- تفکر خلاقانه، تفکر نقادانه
- مهارت های ارتباطی و مهارت مدیریت رابطه

در این میان شاید یکی از معتبر ترین مدل ها، مدلی پنج قسمتی باشد که سازمان بهداشت جهانی حدود دو دهه

¹- Life Skills

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

دارالفنون - ۲۰ آبان ۱۳۹۸

در ضمن مهارت های زندگی به رفتارهای آموخته شده و مقبول جامعه نیز اطلاق می شود رفتارهایی که شخص می تواند به نحوی ارتباط متقابل برقرار سازد که منجر به بروز پاسخ های منفی در جامعه نشود.

به عقیده لی^۲ [۸] کاربرد فن آوری اطلاعات و ارتباطات در دنیای امروز به شدت در روابط اجتماعی تاثیر گذاشته و همراه آسیب ها و اختلالاتی است که باید آسیب شناسی شوند. لی در تحقیق خود نشان داد که فن آوری اطلاعات و ارتباطات و استفاده از تلفن همراه به کاهش مناسبات و روابط اجتماعی منجر می شود.

مهم ترین ابزار های مورد استفاده در فضای مجازی عبارتند از:

اینترنت، بازی های رایانه ای، تلویزیون، ماهواره و تلفن همراه است. از آنجائیکه شبکه ی اینترنت و بازیهای رایانه ای و تلفن همراه بیش از دیگر فن آوری ها از جذابیت برخوردارند، در عین حال بیش از همه بر ابعاد روانشناختی کاربران اثر می گذارد. لذا تحت کنترل در آوردن فضای مجازی به شدت احساس می شود.

² Lee

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

دارالفنون - ۳۰ آبان ۱۳۹۸

پیشنهاد سازمان بهداشت جهانی

قالب فیلم یا داستان نوشته ای منتشر کند و مطلبی که در شبکه های اجتماعی می نویسد و یا برخوردی که با دیگران در فضای فیزیکی و مجازی می کنند، نمونه هایی از رفتار مناسب (متناسب با مهارت های) زندگی را آموزش دهد.

۳- آموزش به افراد آسیب پذیر: همیشه افراد آسیب پذیری وجود دارند که به علت شرایط شان نمی توانند برای یادگیری مهارت زندگی اقدام کنند، یا ممکن است اصلاً ندانند که چنین مهارت هایی برایشان مفید است، چیزیکه این افراد ممکن است توسط دولت ها یا سازمان های مردم نهاد و یا توسط هر یک از ما در برخورد های روزمره ای که با آنها داریم آموزش ببینند

وی می افزاید: امروز جهان طبیعتاً در نقطه ی عاطفی قرار گرفته است و در پشت سرمان دوره های مختلف زندگی را پشت سر گذاشته ایم، اکنون در دوره ی اینترنت و فضای مجازی و سایبری هستیم که نیازمند ساختار سازی و توانمند سازی است.

وی افزود که در گذشته نهاد خانواده و نهاد مکتب خانه را داشتیم که تربیت و مهارت های زندگی را شکل می داد و بعدها نهاد جامعه هم اضافه شد. اما در جامعه ی امروز یک فضای دیگری به این سه نهاد اضافه شده است

بر اساس پیشنهاد این سازمان سه شیوه برای توسعه و بهبود مهارت های زندگی وجود دارد. که هر یک از ما بسته به موقعیت و جایگاه خود و نیز اینکه به صورت فردی یا سازمانی اقدام می کنیم، می توانیم این شیوه ها را برای بهبود جامعه خود به کار گیریم

۱- کارگاه آموزشی:

در این شیوه ممکن است در قالب آموزش های کوتاه مدت، میان مدت بلند مدت مهارت های زندگی را آموزش دهیم.

۲- آموزش در عمل:

در این شیوه قرار نیست آموزش رسمی برقرار باشد بلکه هر کس می کوشد به فضایی که در آن حضور دارد، در

دانش آموزان فضای مجازی و آسیب ها

ارتباط دانش آموز با فضای مجازی می تواند علاوه بر سودمند بودن ضررها و آسیب هایی را (در صورت عدم توجه به استفاده صحیح از آن) به وی تحمیل کند.

مراتی [۲] در این زمینه می گوید: فضای مجازی در یادگیری دانش آموزان اختلال ایجاد کرده است که به مطالعه ی سراسری و کاهش سرانه ی کتاب انجامیده است.

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

دارالفنون - ۳۰ آبان ۱۳۹۸

بنا به بررسی و تحقیق **تاجیک** (با عنوان بررسی تأثیر میزان وابستگی به اینترنت مهارت های زندگی و اجتماعی در دانش آموزان) به این نتیجه رسیده است که این دو با هم ارتباط عکس دارند.

بنا به نظر **کو^۳** و **همکاران [۴]** اینترنت هم مانند فن آوری های دیگر دارای جنبه های مثبت و منفی است و وابستگی به اینترنت و فضای مجازی یکی از جنبه های منفی است که باعث استفاده ی افراطی و آسیب زا از فناوری است و اگر قرار باشد افراد به جای برقراری ارتباط با یکدیگر مدام مشغول کار در فضای مجازی باشند به جای بهره گیری از جنبه های مثبت آن به آن وابسته بشوند مهارت های اجتماعی و زندگی آنان دچار مشکل می شود.

پیشنهاد می شود با برنامه ریزی و اتخاذ تصمیمات و تمهیدات لازم و با آموزش درباره ی میزان و نوع استفاده از اینترنت از وابستگی بیشتر دانش آموزان پیشگیری شود. همچنین با برگزاری کلاس ها و کارگاه های آموزشی مهارت های اجتماعی برای تقویت کیفیت ارتباطات در دنیای واقعی، تدابیر لازم اندیشیده شود. و همچنین با تشکیل جلسات منظم و سازمان یافته با حضور والدین آگاهی های لازم و مناسب به آنها داده شود تا استفاده ی بهینه برای آموزش درست و بجا از شبکه مجازی مهیا گردد.

که سائیری است که ضریب نفوذ آن از نهادهای دیگر بیشتر است.

کاظمی [۳] بیان داشت فضای مجازی می تواند به عنوان یک ظرفیت ارزشمند در اختیار نهاد تعلیم و تربیت قرار بگیرد و به شرطی که استلزامات و زیرساخت ها در تعلیم و تربیت شکل بگیرد در حالیکه الان استفاده از آن تک ساختی و آن هم در حوزه های علم و فن آوری است، اما بدنبال تربیت چند ساختی هستیم که تربیت دینی از جمله ی آنهاست.

امروزه فضای مجازی پیش روی دانش آموزان، شهر بی قانون است که این فضا خطرناک و غیر قابل کنترل است و می تواند آسیب های خیلی جدی به شخصیت دانش آموز وارد کند.

بسیاری از آسیب های وارده بر دانش آموزان ناشی از فقدان مهارت هاست باید سواد رسانه ای و مهارت های دانش آموزان را در برابر تعلیم از فضای مجازی بالا ببریم و در این راستا آموزش مربیان و خانواده ها مهم است. البته حل آسیب های اجتماعی ناشی از فضای مجازی فقط بر عهده ی آموزش و پرورش نیست و همه ی ارگان ها و نهادها به خصوص خانواده ها و والدین در تربیت درست آموزش مهارت ها و جلوگیری از دچار شدن دانش آموزان به آسیب های اجتماعی مسئولیت دارند والدین باید آگاه باشند، دانش آموزی که در فضای مجازی غرق باشد ارتباطش در عالم واقعی ضعیف تر است. در بدترین و منفی ترین شرایط هویت واقعی خود را از دست می دهد.

³ Ko

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

دارالفنون - ۳۰ آبان ۱۳۹۸

یادگیری مهارت های زندگی اجتماعی بهره برد.

طبعاً با کنترل و آموزش صحیح استفاده از فضای مجازی

می توان به عنوان یکی از منابع آموزش خوب برای

منابع و مآخذ

[۲] مرآتی، علیرضا؛ اسلام نیا، مریم (۱۳۹۱) بررسی رابطه

بین وابستگی به اینترنت و مهارت های اجتماعی دانشجویان

مجله ی پژوهش های روانشناسی اجتماعی

[۳] داوود آبادی معصومه؛ (۱۳۸۴) رابطه بین اعتیاد اینترنتی

با سلامت روان ویژگی های شخصیتی کاربران، پایان نامه

کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت مدرس

[۴] تاجیک اسماعیلی، سمیه؛ (۱۳۸۳) بررسی سطح نیازهای

دیران (بر اساس نظریه ی مزلو) و رابطه آنها با مهارت های

انسانی و اجتماعی آنان از دیدگاه مدیران

[۱] علی عسگری، زهرا (۱۳۹۳) بررسی نقش مدارس

هوشمند در یادگیری دانش آموزان از دیدگاه معلمان- پایان

نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اجتماعی و دانشگاه آزاد

تهران منطقی، مرتضی (۱۳۹۲) بررسی روند، تحولی

چگونگی کاربری از تلفن همراه بر دانش آموزان فصلنامه.

فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی سال چهارم-

شماره اول پاییز ۱۳۹۳. ص ۶۳-۱

روش های تدریس موثر بر

مهارت های

زندگی در دوره ی ابتدایی

زهرامیری^۱ مرضیه صادقی^۲

۱. کارشناس علوم تربیتی

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی

چکیده

در این مقاله با بررسی منابع کتابخانه ای و تحلیل آن ها به بررسی روش های تدریس موثر بر مهارت های زندگی پرداخته شد. که سعی بر آن دارد، با استفاده از این روش ها، به سادگی بتوان مهارت های زندگی را در قالب آموزش های مختلف به دانش آموزان ارائه داد. همانطور که فیلسوف بزرگ سده ی هفدهم، جان لاک می گوید: "انسان ها چون لوح پاک و دست نخورده و تهی از دانش زاده می شوند و هیچ دانسته ی درونی و ذاتی ندارند. بلکه هر آنچه می دانند از راه مشاهده (تجربه) به دست می آید."

کلید واژه: مهارت های زندگی، ارتباط موثر، آموزش، مدرسه،

تدریس، دوره ابتدایی

مقدمه

امروزه مقوله ی مهارت های زندگی به عنوانی آشنا تبدیل شده است که در اغلب محافل و مجالس آموزشی از آن سخن به میان می آید. این حضور، با میزان احساس اهمیت زندگی آغاز

می شود. از آن جا که این مهارت ها با زندگی واقعی افراد نسبت درجه یک دارند، لذا سخن از آن ها، در واقع سخن از زندگی است.

منظور از مهارت زندگی این است که افراد نیاز دارند بتوانند از خودشان و علایق شان در برابر موقعیت های سخت زندگی دفاع کنند. افرادی که تحت آموزش مهارت های زندگی قرار گرفته اند نسبت به زندگ و توانایی های خویش آگاه تر هستند و با پذیرش خود و اطمینان به خویشتن مطمئن هستند که با سعی و تلاش می توانند پله های ترقی را پیمایند و به سطح پیشرفت بالاتری برسند (بوا، بورویک و کویننر، ۲۰۰۸).

در حال حاضر، مهارت های زندگی عنوانی برای آن دسته از آموز شهایی است که به افراد یاد می دهد چگونه با چالش های زندگی روزمره مواجه شوند که در این خصوص دو رویکرد اساسی به شیوه غیررسمی در دنیا مطرح است (علاسوند، ۱۳۸۶، ص ۴۳). نخست رویکرد سازمان بهداشت جهانی است که اولین بار این آموزشها را مطرح نمود. سازمان مذکور در اوت ۱۹۹۳ برنامه هایی با عنوان آموزش مهارت های زندگی با همکاری یونسف ارائه کرد. این آموز شها به تدریج به عنوان یک دستورالعمل برای بهبود وضعیت زندگی افراد به فرهنگ کشورها راه یافت. این سازمان بر آموزش ده مهارت تأکید دارد که در پنج عنوان با تنظیم دو تایی به شرح زیر مطرح شده اند:

۱. مهارت های خود آگاهی و همدلی؛

۲. مهارت های ارتباط بین فردی و اجتماعی؛

۳. مهارت های تصمیم گیری و حل مسئله؛

۴. مهارت های تفکر خلاق و تفکر انتقادی؛

۵. مهارت های مقابله با هیجانات و استرس (سازمان بهداشت جهانی، ۱۳۷۷).

رویکرد دوم، رویکرد H ۴ است که هریک از این مهارت ها نیز به دو خرده مهارت اصلی و چندین حوزه مهارت فرعی تقسیم می شوند.

۱. مهارت های قلب شامل دو خرده مهارت «ارتباط برقرار کردن و مراقبت» است.

۲. مهارت های دست شامل دو خرده مهارت «خدمت کردن و کارکردن» است.

۳. مهارت های سلامتی شامل دو خرده مهارت «زندگی کردن و بودن» است.

۴. مهارت مغز شامل دو خرده مهارت «مدیریت و تفکر» می شود (دهستانی، ۱۳۸۷).

در این مقاله تاکید ما بر رویکرد سازمان بهداشت جهانی است.

در آموزش و پرورش نیز مانند سایر نهادها و سازمان ها، آموزش مهارت های زندگی ضروری به نظر می رسد. اگر آموزش و پرورش خواهان تربیت افرادی شاد، توانمند و خلاق در مقابله با چالش های زندگی است، می بایست محتوای مرتبط با این مهارت ها را در دستور کار خود قرار داده و مجریان آموزش آن را با ظرافت و متناسب با شیوهی زندگی و نیز چتر فرهنگی کشور در فرآیند آموزش و پرورش خود پیاده سازند.

بر اساس پیش نویسی که در دفتر تالیف و برنامه ریزی کتب درسی ابتدایی و متوسطه‌ی نظری بر مبنای اسناد بالادستی و سند تحول و برنامه‌ی درسی ملی تهیه کرده، ماموریت عمده‌ی دوره‌ی اول ابتدایی آموزش مهارت های پایه است. روزگاری ماموریت آموزش ابتدایی در کشور ما آموزش خواندن و نوشتن

و ریاضیات به بچه ها بود. با تغییراتی که در جامعه‌ی جهانی، دنیای تکنولوژی و میزان دسترسی بچه ها به اطلاعات، حتی قبل از مدرسه، رخ داده است، دیگر ماموریت دوره‌ی ابتدایی نمی تواند مثل روزگار گذشته باشد. بچه های امروز هم به مهارت هایی برای ورود به دوره های بعدی تحصیلی و هم مهارت هایی برای زندگی موفق و شهروند موفق و موثر بودن نیاز دارند و این مهارت ها باید در دوره‌ی ابتدایی آموزش داده شوند. (رشد آموزش ابتدایی، ۱۳۹۶)

دوره‌ی اول ابتدایی در پی تدارک فرصت های تربیتی برای شناسایی و رشد متوازن و همه جانبه، کسب آداب (اخلاقی، دینی، اجتماعی، فراگیری مهارت ها و راهبرد های پایه‌ی یادگیری است. پرورش خلاقیت، به کارگیری شهود، حواس و تخیل، تقویت شوق یادگیری با تکیه بر بازی های دبستانی و نیز طراحی برنامه هی تلفیقی، از لوازم تدارک فرصت ها در این دوره اند. (رشد آموزش ابتدایی، ۱۳۹۶)

از این رو در این مقاله تلاش شده است تا علاوه بر تعریف هر مهارت روش هایی برای تدریس آن ها ارایه گردد.

انواع مهارت

۱- خودآگاهی

" خودآگاهی " توانایی شناخت خود و آگاهی از خصوصیات ، نقاط ضعف و قدرت ، خواسته ها ، ترس ها و انزجارها ، است . رشد خودآگاهی به فرد کمک می کند تا دریابد تحت استرس قرار دارد یا نه و این معمولاً پیش شرط و شرط ضروری روابط اجتماعی و روابط بین فردی مؤثر و همدلانه است (رادفر، حمیدی، ۱۳۸۷).

۲- همدلی

"همدلی" یعنی این که فرد بتواند زندگی دیگران را حتی زمانی که در آن شرایط قرار ندارد، درک کند. همدلی به فرد کمک می کند تا بتواند انسان های دیگر را حتی وقتی با آنها بسیار متفاوت است بپذیرد و به آنها احترام گذارد. همدلی روابط اجتماعی را بهبود می بخشد و به ایجاد رفتارهای حمایت کننده و پذیرنده، نسبت به انسان های دیگر، منجر می شود. (رادفر، حمیدی، ۱۳۸۷).

همدلی یکی از توانایی های هیجانی مهم است که نشانه ها و نمود های آن از اوایل کودکی آغاز می شود (فشباخ، ۱۹۸۷).

در سال های پیش دبستانی، همدلی محرک مهمی در پدیدآمدن رفتارهای نوع دوستانه به حساب می آید (ایزنبرگ و فابس، ۱۹۹۸). به تدریج با گسترش توانایی های زبانی، بیان احساس های همدلانه در شکل کلامی نمایان می شود. این امر که بیانگر اندیشه ورزانه تر شدن همدلی است پاسخدهی مبتنی بر همدلی را وسعت بخشیده و امکان تجسم افکار و ادراک دیگران را فراهم می سازد (برک، ۲۰۰۱).

۳- مهارت های بین فردی

این توانایی به ایجاد روابط بین فردی مثبت و مؤثر فرد با انسان های دیگر کمک می کند. یکی از این موارد، توانایی ایجاد و ابقای روابط دوستانه است که در سلامت روانی و اجتماعی، روابط گرم خانوادگی به عنوان یک منبع مهم حمایت اجتماعی و قطع روابط اجتماعی ناسالم نقش بسیار مهمی دارد (رادفر، حمیدی، ۱۳۸۷).

۴- مهارت های ارتباطی

این توانایی به فرد کمک می کند تا بتواند کلامی یا غیر کلامی و مناسب با فرهنگ، جامعه و موقعیت خود را بیان نماید. بدین معنی که فرد بتواند نظر ها، عقاید، خواسته ها، نیازها و هیجان های خود را ابراز و به هنگام نیاز بتواند از دیگران

درخواست کمک و راهنمایی نماید. مهارت تقاضای کمک و راهنمایی از دیگران در مواقع ضروری، از عوامل مهم یک رابطه سالم است (رادفر، حمیدی، ۱۳۸۷).

۵- مهارت حل مسئله

این توانایی فرد را قادر می سازد تا به طور مؤثری مسائل زندگی را حل نماید. مسائل مهم زندگی چنانچه حل نشده باقی بمانند، استرس روانی ایجاد می کنند که به فشار جسمانی نیز منجر می گردد (رادفر، حمیدی، ۱۳۸۷).

۶- مهارت تصمیم گیری

این توانایی به فرد کمک می کند تا به نحو مؤثری در مورد مسائل زندگی تصمیم گیری نماید. اگر فردی بتواند فعالانه در مورد اعمالش تصمیم گیری نماید، جوانب مختلف انتخاب ها را بررسی و پیامد هر انتخاب را ارزیابی کند، مسلماً در سطوح بالاتر بهداشت روانی قرار خواهد گرفت (رادفر، حمیدی، ۱۳۸۷).

۷- مهارت مقابله با هیجانات منفی

این توانایی فرد را قادر می سازد تا هیجان ها را در خود و دیگران تشخیص دهد، نحوه تأثیر هیجان ها بر رفتار را بداند و بتواند واکنش مناسبی به هیجان های مختلف نشان دهد. اگر با حالات هیجانی، مثل غم، خشم یا اضطراب درست برخورد نشود، این هیجانات تأثیر منفی بر سلامت جسمی و روانی خواهند گذاشت و برای سلامت پیامدهای منفی به دنبال خواهند داشت (رادفر، حمیدی، ۱۳۸۷).

۸- تکنیک های کنترل استرس

این توانایی شامل شناخت استرس های مختلف زندگی و تأثیر آنها بر فرد است. شناسایی منابع استرس و نحوه تأثیر آن بر انسان، فرد را قادر می سازد تا با اعمال و موضع گیری

های خود فشار و استرس را کاهش دهد(رادفر، حمیدی، ۱۳۸۷).

۹- مهارت تفکر نقادانه

تفکر نقادانه ، توانایی تحلیل اطلاعات و تجارب است .

آموزش این مهارت ، فرد را قادر می سازد تا در برخورد با ارزش ها ، فشار گروه و رسانه های گروهی مقاومت کند و از آسیب های ناشی از آن در امان بماند(رادفر، حمیدی، ۱۳۸۷).

۱۰-مهارت تفکر خلاق

این نوع تفکر هم به حل مسئله و هم به تصمیم گیری های مناسب کمک می کند . با استفاده از این نوع تفکر ، راه حل های مختلف مسئله و پیامدهای هر یک از آنها بررسی می شوند . این مهارت فرد را قادر می سازد تا مسائل را از ورای تجارب مستقیم خود دریابد و حتی زمانی که مشکلی وجود ندارد و تصمیم گیری خاصی مطرح نیست ، با سازگاری و انعطاف بیشتر به زندگی روزمره بپردازد(رادفر، حمیدی، ۱۳۸۷).

انواع روش های تدریس

۱- روش سخنرانی

این روش برای گروهی از دانش آموزان صورت می گیرد و عمدتاً جنبه ی کلامی دارد (سیف، ۱۳۸۶). این روش را معلم می تواند در همه ی درس ها و تمام سلسله مراتب یادگیری کمابیش استفاده کند زیرا معلم مجبور است حداقل بخشی از مطالب را به صورت شفاهی عرضه کند. استفاده از این روش مستلزم آگاهی معلم و دانش آموزان است.

مراحل اجرایی روش سخنرانی

✓ بیان موضوع و هدف

✓ ارائه ی درس

✓ جمع بندی و نتیجه گیری

۲- روش کتاب خوانی

این روش در پایه ی اول توسط معلم اجرا شده ولی از پایه های دوم به بعد بهتر است دانش آموزان آن را اجرا نمایند. در درس های فارسی و قرآن می توان از این روش استفاده کرد.

مراحل اجرایی روش کتابخوانی

✓ تعیین موضوع و هدف

✓ تعیین تعداد صفحه

✓ تعیین زمان مطالعه

✓ مطالعه ی فردی

✓ تکوین مفاهیم

✓ جمع بندی و نتیجه گیری

۳- روش پرسش و پاسخ

این روش به عنوان فنی است که همراه سایر روش های تدریس به کار برده می شود و هدف اصلی آن تشخیص و تحریک تفکر، توانایی، علائق، تقویت قدرت استدلال، اعتماد بنفس، جرات ورزی و تحریک حس کنجکاوی در شاگردان است. (شعبانی، ۱۳۸۶)

مراحل اجرایی:

✓ بیان موضوع

✓ بیان هدف

✓ بیان سوال

✓ فرصت پاسخ دادن به دانش آموزان

✓ نتیجه گیری

۴- روش گردش علمی

روش گردش علمی یا فعالیت خارج از کلاس درس و مدرسه، گامی برای مطالعه‌ی جامعه است که با توجه به اهداف معین آموزشی از طرف معلم و دانش آموز طراحی و تنظیم می شود (همان: ۲۷۰).

انواع گردش علمی

- ✓ کوتاه مدت و سریع
- ✓ یک یا دوساعته
- ✓ علمی روزانه
- ✓ هفتگی و ماهانه

مراحل اجرایی

- ✓ تعیین موضوع
- ✓ تعیین هدف
- ✓ انتخاب محیط مناسب
- ✓ مشاهده‌ی دانش آموزان
- ✓ تطبیق مشاهدات با موضوع ارائه شده
- ✓ ارائه‌ی گزارش
- ✓ ارزشیابی

✓ نمایش و نشان دادن ابزار

✓ ارزشیابی

نقشه‌ی مفهومی

یکی از رویکرد های نوین آموزشی، آموزش از تهیه‌ی طرح درس، محتوا و برنامه‌ی درسی گرفته تا مرحله‌ی اجرا و ارزیابی آن است (سان، ۲۰۰۴).

یک نمایش گرافیکی از روابط میان عناصر گوناگون یک متن است. هنگامی که مفاهیم به این شکل مرتب می شوند یک نقشه‌ی مفهومی حاصل می شود (فتحی، اجارگاه و آقازاده، ۱۳۸۷).

این روش تدریس برگرفته از مفهوم پیش سازمان دهنده‌ی نظریه‌ی یادگیری معنادار آزوبل است. در این روش مطالب کلی و جامع تر در راس قرار گرفته و هرچه پایین تر برویم مطالب جزئی تر می شوند (مارتین، ۱۹۹۴).

مراحل اجرایی

- ✓ استخراج نکات کلیدی درس
- ✓ تشخیص مفاهیم اصلی از فرعی
- ✓ تکمیل نقشه و ارزشیابی آن

روش اعضای تیم

یک روش تدریس فعال آموزشی است که دانش آموزان نقش معلم را ایفا کرده و تدریس توسط اعضای تیم انجام می شود و در پایان، معلم توضیحات ضروری و تکمیلی را برای آنان ارائه می کند.

مراحل اجرایی

- ✓ انتخاب متن
- ✓ تشکیل گروه

روش نمایشی

با استفاده از این روش می توان یک مهارت را به تعداد زیادی از افراد در مدت زمان کوتاه ارائه نمود. برای نمونه عکس، اسلاید، چارت، فیلم، اجرای نمایش توسط دانش آموزان.

مراحل اجرایی

- ✓ آمادگی
- ✓ بیان هدف

✓ آمادگی فردی و گروهی دانش آموزان

✓ تدریس اعضای تیم

✓ آزمون

✓ نمره گذاری پاسخ های فردی

✓ تفسیر نمرات

✓ بیان هدف

✓ سازماندهی آرایش کلاس

✓ ارائه ی مواد آموزشی

✓ نتیجه گیری

✓ ارزشیابی

روش بارش فکری

روش پروژه

این روش در زبان فارسی به بارش مغزی، طوفان مغزی و ذهن انگیزی ترجمه شده است که به تراوشات آنی و خودبه خودی ذهن درباره ی موضوعی ک ورد علاقه و نیاز افراد است و آنان می خواهند درباره ی آن تصمیم گرفته یا برای آن راه حل های مناسبی بیابند (صفوی، ۱۳۸۵: ۱۷۸).

پروژه، فعالیتی است که بر اساس طرحی مشخص و هدف معینی اجرا می شود. یعنی دانش آموزان باید کار خود را در قالب فعالیت ها یا پروژه هایی که زمینه ساز تلاش هدفمند باشند، انتخاب، طراحی و اجرا کنند. این روش توسط کیلپا تریک (۱۹۵۰) پایه گذاری شد.

مراحل اجرایی

در این روش هیچ یک از اعضا اجازه ی انتقاد از ایده ی دیگران را ندارند و بر کمیت ایده ها تاکید می شود. ایده ها بلافاصله باید یادداشت شوند و در معرض دید سایر اعضا قرار گیرند.

✓ تعیین موضوع و هدف

✓ تهیه ی طرح و برنامه ی اجرایی پروژه

✓ اجرای پروژه

✓ ارزشیابی

مراحل اجرایی

روش بحث گروهی

✓ بیان و ارائه ی قوانین

✓ ارائه ی موضوع

✓ ابراز ایده

✓ نمایش و ارزشیابی ایده ها

در این روش یادگیرندگان با همدیگر یا با معلم به گفت و گو می پردازند تا اطلاعات، اندیشه ها و عقاید خود را با هم مبادله کنند یا با کمک هم به حل مسائل بپردازند (سیف، ۱۳۸۶: ۵۲۵). هدف اصلی این روش آماده سازی دانش آموز برای شرکت در یادگیری، تقویت قدرت استدلال، رهبری و اعتماد بنفس دانش آموزان است.

مراحل اجرایی

این روش بیشتر برای آموزش دروس نظری و دروسی که نیاز به حل مسئله دارند به کار گرفته می شود و پاسخ های خلاقانه را می طلبند مفید است. در این روش باید تقسیم کار شده و مواد آموزشی مورد نیاز توزیع شود.

✓ انتخاب موضوع

✓ یافتن زمینه ی مشترک

✓ بیان هدف

مراحل اجرایی

✓ سازماندهی آرایش کلاس

✓ هدایت جریان بحث

✓ ارزشیابی

✓ جمع بندی و نتیجه گیری

مراحل اجرایی

✓ کاوش

✓ توصیف

✓ شرح و بسط

✓ بررسی و ارزشیابی

روش فراشناخت

اصطلاح "شناخت" یعنی آگاهی و دانش در مورد آنچه در اطراف ماست و "فراشناخت" عبارت است از دانش فرد درباره‌ی چگونگی یادگیری خودش. هدف اصلی فراشناخت کمک به دانش آموزان برای اندیشیدن و پرورش مهارت فکر کردن است تا بتوانند با درک مفاهیم و مطالب آموخته شده در موقعیت های جدید از آن ها استفاده کنند. فراشناخت شامل سه نوع دانش است:

۱- دانش مربوط به خود یادگیرنده

۲- دانش مربوط به تکلیف یا موضوع یادگیری

۳- دانش مربوط به راهبردهای یادگیری و چگونگی استفاده‌ی درست از آن ها (سیف، ۱۳۸۶: ۲۸۵).

مراحل اجرایی

✓ آماده سازی، ایجاد انگیزه و ارائه‌ی درس

✓ نظم دهی

✓ ارزشیابی

کاربرد مهارت ها در آموزش در ادامه ی مقاله برای راهنمایی و آشنایی مخاطبین عزیز به صورت پیوست ارائه گردیده است .

روش شناختی

منظور از شناخت، دانستن، یاد گرفتن، فهمیدن و اندیشیدن است. به فرآیندهای درونی- ذهنی و راه هایی که ما به وسیله‌ی آن ها اطلاعات را مورد توجه قرار می دهیم، آن ها را درک کرده و در حافظه‌ی خود به رمز در می آوریم و هروقت نیاز داشته باشیم آن ها را از حافظه فرا می خوانیم (سیف، ۱۳۸۶).

این روش ریشه در آرا و اندیشه های پیازه دارد. وی معتقد است که انسان طی مراحل به سطوح بسیار پیچیده‌ی تفکر دست می یابد.

مراحل اجرایی

✓ رویارویی با موضوع درس

✓ جست و جو

✓ انتقال

روش ساخت گرایی

در روانشناسی منظور از ساخت گرایی نظریه هایی است که فرض می کند دانش، چیزی است که بر معنای واقعیت های موجود و ملموس در درون یادگیرنده ساخته می شود (توبین، ۱۹۹۱).

این مکتب به وسیله‌ی برافورد تیچنر شاگرد وونت بنیان گذاری شد (سیف، ۱۳۸۳: ۳۲۳). روش ساخت گرایی بر اهمیت ساختن دانش از طریق ارتباط دادن تجارب قبلی با آموخته های جدید

جدول ۱- سناریو آموزشی مبحث مساحت در پایه سوم ابتدایی برحسب مهارت های زندگی

سناریو آموزشی	درس: ریاضی	موضوع: مساحت
در این سناریو که بر اساس روش تدریس سخنرانی، بارش فکری، پرسش و پاسخ و نمایشی است سعی بر این شده که مهارتهای: ۱- توانایی برقراری ارتباط مؤثر اجتماعی ۲- برقراری رابطه مؤثر بین فردی ۳- تصمیم گیری ۴- مهارت حل مسئله ۵- مهارت مقابله با هیجان ۶- مهارت مقابله با استرس ۷- تفکر نقادانه ۸- تفکر خلاق ۹- همدلی ۱۰ - خودآگاهی در قسمت های تدریس به کار برده شود.		
سلام بچه ها حالتون خوبه؟ شاد و سرحال هستید؟ خب همه که حاضرین؟ (برقراری ارتباط مؤثر اجتماعی)		
امروز چندم هست؟ نوشتن تاریخ (۱۷ بهمن ماه)		
اول هر کار به نام خدا		
بچه ها لطفا حدیث امروز رو همه باهم بگیرین، لطفا همه سر جای خودشون توی گروه های ریاضی بنشینند. (برقراری ارتباط بین فردی)		
وقتی بچه ها در گروه های خود نشستند تکالیف جلسه قبل را بررسی می کنم. سپس سوالاتی درباره درس قبل (محیط) پرسیده می شود. بعد از اینکه هر دانش آموز پاسخ داد. به سراغ ایجاد انگیزه می روم من از قبل یک متر خیاطی دور گردن خودم انداختم و از بچه ها پرسیده می شود که به نظر شما امروز چه تغییری کردم؟ (تفکر خلاق)		
وقتی بچه ها متوجه متر شدند از آنها می پرسم به نظر شما برای چه این متر را به کلاس آورده ام؟ بعد از اینکه هر دانش آموز پاسخ خود را اعلام کرد علت آوردن متر که (چون ۵ روز تا ۲۲ بهمن مانده است و قرار است کلاس سوم جشن را برگزار کند قرار است که یک رو میزی برای میز کلاس بدوزیم برای انجام این کار باید چه کنیم؟ سپس هر کدام نظرات خود را اعلام می کنند.		
بعد از ایجاد انگیزه به آن ها مستطیل هایی می دهم و از آن ها می خواهم که روی سطح نیمکت و روی سطح مستطیل دست بکشند و آن ها را باهم مقایسه کنند؟ سطح کدام بیشتر است؟		
سپس از آن ها می خواهم صفحه ۷۹ کتاب را باز کنند و درباره تصویر عنوانی هر چه می فهمند بیان کنند. دانش آموزان هر کدام آنچه را که می فهمند را بیان می کنند.		
سپس فعالیت شماره ۲ صفحه ۸۸ را روی تابلو با کمک بچه ها انجام می دهم.		

پس از انجام فعالیت ۲، از قبل مربع و مستطیلی که سطح آن ها باهم برابر است را برای هر دانش آموز با مقوا آماده کرده ام تا ببینند آیا مربع و مستطیل با هم، همسطح هستند یا خیر؟

پس از آن نوبت به انتخاب شکل مناسب برای اندازه گیری سطح می رسد که از قبل سه شکل (مثلث، مربع، شش ضلعی) به تعداد آماده نموده و به هر نفر می دهم تا هر نفر مستطیلی که اول کار به آن ها داده ام را با شکل های داده شده بپوشانند و دانش آموزان در آخر کار می فهمند بهترین شکل برای اندازه گیری سطح مربع است.

در مرحله بعدی به سراغ بهترین واحد اندازه گیری می رویم که روی کاغذ های آ ۳ صفحه های شطرنجی در سایز های ۱۰ سانتی متر، ۵ سانتی متر و ۱ سانتی متر طراحی کردم و یک شکل هم روی کاغذ شفاف کشیدم و از آن ها خواستم که با هر بار قرار دادن شکل روی صفحه های شطرنجی بیان کنند که شکل ما از چند واحد تشکیل شده است؟ (مهارت حل مسئله)

در مرحله آخر از آن ها می خواهم که با دقت بیان کنند که کدام واحد مناسب و دقیق برای اندازه گیری است که آن ها واحد ۱ سانتی متر را انتخاب می کنند سپس این واحد به عنوان بهترین واحد اندازه گیری انتخاب می شود. (مهارت تصمیم گیری)

تا این جا دانش آموزان بهترین شکل و واحد اندازه گیری را خودشان با انجام فعالیت های داده شده استنباط می کنند. مربع و ۱ سانت متر مربع در مرحله بعدی با کشیدن مستطیل که سطح آن را به واحد های ۱ سانتی تقسیم کردیم را روی تابلو کشیده و از دانش آموزان می خواهم به روش های مختلف سطح آن را اندازه بگیرند؟

در این مرحله خودشان نتیجه می گیرند که برای بدست آوردن مساحت مستطیل باید ردیف ها (عرض) را در ستون ها (طول) ضرب کنند تا مساحت بدست بیاید. پس از آن با کمک دانش آموزان اندازه میز را می گیریم و مساحت آن را محاسبه می کنیم.

در مرحله بعد از دانش آموزان می خواهم که در گروه های خود نتیجه گیری و بحث کنند و از هر گروه یک نفر را انتخاب نموده تا آنچه را از درس امروز یاد گرفته بیان کند.

در آخرین مرحله تکالیفی برای منزل به آن ها داده می شود.

نتیجه گیری

با توجه به توضیحاتی که در متن مقاله ارائه شد، سناریویی آموزشی طراحی نموده و در آن مصداق هایی از مهارت های

زندگی که به دانش آموزان آموخته می شود، در آن گنجانیدیم .
با بررسی دیگر سناریو ها، این نتیجه حاصل شد که همه ی
مهارت های زندگی، با استفاده روش های نوین توسط
معلم (آموزگار) تدریس گردد .

نویسنده ی مسئول: اینجانب زهرا امیری از طرف
نویسندگان این مقاله متعهد می شوم که تمامی مطالب این
مقاله حاصل پژوهش نویسندگان است . همچنین تمامی
اصول اخلاق علمی را رعایت نموده ایم و هر جا از مقالات
و محصول پژوهش سایر نویسندگان استفاده شده است، به
نام نویسندگان، عنوان کتاب یا مقاله ی آن ها در مراجع اشاره
شده است .

ایمیل نویسنده مسئول:

a.z.amiri4622628@gmail.com

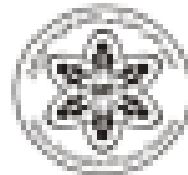
شماره تماس نویسنده مسئول : ۰۹۳۸۱۵۵۰۸۵۵

مراجع:

- ۱- آقازاده، محرم، (۱۳۸۴)، راهنمای روش های نوین
تدریس، تهران، انتشارات آبیژ.
- ۲- دهستانی، منصور. (۱۳۸۷). مهارت های زندگی. تهران:
جیحون .
- ۳- رادفر، شکوفه . حمیدی، فریده. (۱۳۸۷). راهنمای آموزش
مهارت های زندگی (ویژه مدرسین)، تهران: پژوهشکده
مهندسی و علوم پزشکی جانبازان.
- ۴- رشد آموزش ابتدایی ، دوره ی ۲۱، شماره ی ۲، آبان ماه
۱۳۹۶، صفحه ۲۳
- ۵- سازمان بهداشت جهانی. (۱۳۷۷). برنامه آموزش مهارت
های زندگی. (ترجمه ربابه نوری قاسم آبادی و محمد
خانی). تهران: بهزیستی.

- ۶- سیف، علی اکبر، (۱۳۷۶)، روان شناسی پرورشی، تهران،
انتشارات آگاه.
- ۷- سیف، علی اکبر، (۱۳۷۹)، روش های اندازه گیری و
ارزشیابی آموزشی، تهران، نشر دوران.
- ۸- شعبانی، حسن، (۱۳۸۲)، مهارت های آموزشی، تهران،
انتشارات سمت.
- ۹- شعبانی، حسن، (۱۳۸۰)، مهارت های آموزش و
پرورشی، تهران، انتشارات سمت.
- ۱۰- شعبانی، حسن، (۱۳۸۳)، طراحی فعالیت های آموزشی،
تهران، نشر عابد.
- ۱۱- صفوی، امان اله، (۱۳۸۲)، روش ها فنون و الگوهای
تدریس، تهران، انتشارات سمت.
- ۱۲- غلاسوند، فریبا . (1386) . مهارت های زندگی با
رویکرد دینی . تهران :سروش هدایت .

- 13- Bova, C., Burwick, N. T., & Quinones, M. (2008). **Improving women's adjustment to HIV infection: Results of the positive life skills workshop project**, Journal of the Association of Nurses in AIDS Care, 19 (1), 58-65.
- 14- Feshbakh, N. D. (1978). **Studies of empathic behavior in children**, progress in experimental psychology research. New York: Academic Press.
- 15- Eisenberg, N., & Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. In W.
- 16- Damon & N. Eisenberg, Handbook of child psychology: **Social, emotional, and personality development** (Vol. 3, pp. 701-778). New York: Wiley.
- 17- Berk, L. E. (2001). **Development through the lifespan: Study guide**. Boston: Allyn & Bacon.

دست ورزی راهبردی مؤثر برای یادگیری مفاهیم و مهارتها

امیر جانقلی^۱، فاطمه احمدی^۲ و منیره سادات آبیاری^۳

(۱) کارشناسی ارشد آموزش فیزیک، تهران، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.

(۲) دانشیار، دانشکده علوم پایه، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.

(۳) کارشناسی ارشد آموزش فیزیک، تهران، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی.

چکیده: در عصر حاضر اهمیت فعالیت های عملی-آزمایشگاهی، در امر آموزش فیزیک بر کسی پوشیده نیست. اما باید در نظر داشت، اگر فعالیت های عملی و آزمایشگاهی توسط خود دانش آموز انجام نشود و موجب افزایش مهارت هایی چون دست ورزی نگردد، ارزش چندانی ندارد. این پژوهش، به بررسی تأثیر شیوه-ی تدریس دست ورزی بر سطح یادگیری دانش آموزان در مبحث القای الکترومغناطیس می پردازد. جامعه ی آماری این تحقیق کلیه ی دانش آموزان پسر پایه ی یازدهم شهر تهران، در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ است که از این جامعه ۶۵ نفر به عنوان نمونه در دسترس انتخاب گردید. نتایج تحقیق نشان می دهد که روش تدریس دست ورزی علاوه بر ارتقاء سطوح یادگیری بلوم موجب پیشرفت تحصیلی دانش آموزان نیز می شود.

کلمات کلیدی: فعالیت های عملی-آزمایشگاهی، آموزش فیزیک، روش دست ورزی، یادگیری.

کدمقاله (PACS): در اینجا کد موضوعی مقاله نوشته شود.

۱. مقدمه

در اوایل قرن بیستم علمای تعلیم و تربیت متوجه شدند که برای بالا بردن کیفیت آموزش، بهتر است وسایل کمک آموزشی نیز به روش تدریس اضافه شود. اگر برای مفاهیم انتزاعی علوم از مدل های عینی، آزمایش های ساده و فعالیت های دست ورزی کمک گرفته شود، می توان این درس را به صورت صحیح و متناسب با روحیه ی دانش آموزان به آنها آموزش داد [۳]. در روند یک فعالیت عملی و دست ورزی است که دانش آموزان نسبت به پدیده های مختلف کنجکاو و علاقه مند می شوند و در نهایت، تفسیر نتایج حاصل از آن فعالیت موجب تقویت حس پژوهش و تحقیق در آنها می شود [۴]. فعالیت های آزمایشگاهی و دست ورزی به سبب اینکه موجب تعامل فراگیر با محیط می شود، مطالب انتزاعی را عینی و ملموس کرده و به عرصه ی تجربه در دنیای واقعی می آورد. یعنی باعث می شود دانش آموزان به جای آنکه مطالب و مفاهیم را به صورت طوطی وار حفظ کنند، آنها را درک کرده و در جایگاه مناسبی در ساخت شناختی خود قرار دهند، به این وسیله رابطه ی صحیحی بین

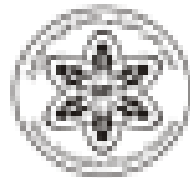
همه ی ما فیزیک را بکار می بریم و در اغلب فعالیت های روزمره با آن مواجه هستیم. اکنون دیگر فیزیک به عنوان یک موضوع درسی برای انتقال مفاهیم و تعاریف محدود مطرح نیست؛ بلکه بنا به ماهیت و نقش ارزنده ای که در آموزش عمومی افراد جامعه ایفا می کند، مسئول توسعه و تعمیم مفاهیم فیزیک، ایجاد انگیزه، پرورش تفکر انتقادی، تقویت توان استدلال و خلاقیت و بکارگیری آموخته ها و ایجاد ارتباط بین آنها در دانش آموزان است [۱]. بدیهی است که این توانمندی افراد جامعه از راه تکرار و تمرین کلیشه ای، کسالت آور و با محتوا و روش های کهنه حاصل نمی شود، بلکه از طریق روش های بدیع و جذاب و در کلاس های پویا ایجاد می شود. اینک دانش آموز بیش از هر چیز به یادگرفتن و چگونگی یادگیری و یادگیرنده ی مستقل شدن نیازمند است [۲]. اما چگونه می توان به این مهم دست یافت؟

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

مفاهیم و تجارب جدید برقرار سازند و به اصطلاح به درک مفهومی و معنادار نایل آیند[۵].

براندوین و شواب اظهار داشته‌اند که یکی از خصیصه‌های عام تدریس آزمایشگاهی این است که مرز ساختگی بین کلاس و آزمایشگاه و ذهن و عمل را از میان برمی‌دارد[۱]. متخصصان تعلیم و تربیت عقیده دارند که آموزش علوم هنگامی مؤثر و کارآمد است که دانش‌آموزان با کسب تجربه‌های دست اول از فعالیت‌های ساده و درگیر شدن در پژوهش و حل مسئله، به علم ورزی بپردازند. یکی از مهمترین اهداف فعالیت‌های دست‌ورزی آشنا ساختن دانش‌آموزان با ماهیت و روند پژوهش علمی است که مشتمل بر مشاهده، جمع‌آوری و سازماندهی اطلاعات و نتیجه‌گیری منطقی از آنها است. به این وسیله فعالیت‌های دست‌ورزی نه تنها نقش مؤثری در یادگیری عمیق و پایدار مفاهیم دارد، بلکه موجب ایجاد انگیزه در دانش‌آموز می‌گردد و آنها را با مراحل اکتشاف علم و روش علمی آشنا ساخته و کمک می‌کند تا دانش‌آموزان مطالب را از نو کشف و تجربه کنند. [۶].

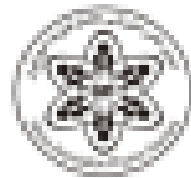
روش آزمایشگاهی بر اصول یادگیری اکتشافی استوار است، به این معنی که چیزی به طور مستقیم آموزش داده نمی‌شود بلکه شرایطی فراهم می‌شود که دانش‌آموز خود از طریق آزمایش به پژوهش پرداخته و جواب مسئله را کشف کند. به عبارت دیگر روش آزمایشگاهی فعالیتی است که در جریان آن دانش‌آموزان عملاً با بکاربردن وسایل و تجهیزات و موادی خاص، درباره‌ی مفهوم مورد نظر تجربه کسب کنند و معلم باید جهت کلی فعالیت را مشخص کرده؛ اطلاعات و راهنمایی‌های لازم را در اختیار آنها قرار دهد. نقش معلم در این روش هدایت دانش‌آموزان و نظارت بر کار آنها است[۷]. با کمال تأسف بسیاری از مدارس و معلمان به دلایل مختلف توجه چندانی به روش‌های عملی-آزمایشگاهی ندارند. اکثر مدارس آزمایشگاه

ندارند و اگر دارند تجهیزات لازم را ندارند. اما در تمام مدارس و خانه‌ها وسایل ساده و ارزان قیمت یافت می‌شود و معلمان می‌توانند با این وسایل ساده، فعالیتی را طراحی کنند و یا با کمک دانش‌آموزان دست‌سازهای بسازند و در روند تدریس خود از آن استفاده کنند. [۸].

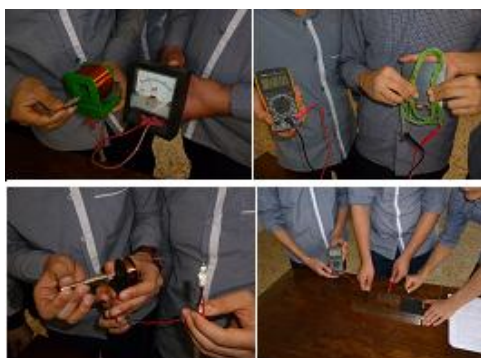
باید توجه داشت که آزمایش‌های نمایشی حین تدریس به دلایل گوناگون کافی نیستند. مثلاً به طور آشکارا دیده شده که دانش‌آموزان در فعالیت‌ها و آزمایش‌هایی که به صورت نمایشی توسط معلم انجام می‌شود، احساس کسالت و وازدگی دارند و نسبت به انجام آن بی‌تفاوت هستند. اغلب اوقات دانش‌آموزان خوشحال‌تر می‌شوند که آزمایش ناموفق باشد تا اینکه منطبق بر پیشگویی مسلم باشد. به ندرت دیده می‌شود که در مورد نتیجه‌ی آزمایش بحث کنند و اگر معلم ضمن برخورد به عدم موفقیت، بگوید که دفعه‌ی بعد از نو آزمایش را انجام می‌دهد و بعد فراموش کند، کمتر اتفاق می‌افتد که او را یاد آور شوند[۹]. بنابراین برای به حداکثر رساندن نقش یادگیری باید در نظر گرفته شود که این آزمایش‌های ساده توسط خود دانش‌آموزان انجام شود و معلم در روند یادگیری فقط نقش هدایت‌گر را ایفا کند. به همین منظور پژوهش حاضر به بررسی این مسائل می‌پردازد که آیا آموزش مبحث القای الکترومغناطیس با روش دست‌ورزی در مقایسه با رویکرد متداول موجب پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود؟ و آیا این شیوه‌ی تدریس بر سطوح یادگیری دانش‌آموزان در مبحث مورد نظر مؤثر است؟

۲. روش تحقیق:

این پژوهش به منظور بررسی تأثیر روش تدریس دست‌ورزی بر پیشرفت تحصیلی و سطوح یادگیری بلوم انجام گرفته است. تحقیق به صورت نیمه آزمایشی است، که در آن از طرح دو گروهی ناهمسان با پیش‌آزمون و پس‌آزمون استفاده شده است

مبحث القای الکترومغناطیسی؛ از گروه‌ها پیش آزمون به عمل آمد تا مبنای سنجش پیشرفت تحصیلی فراگیران گروه‌های آزمایش و کنترل فراهم شود. سپس فراگیران گروه آزمایش طبق برنامه‌ی درسی یادگیری از طریق دست‌ورزی و فراگیران گروه کنترل طبق برنامه‌ی درسی متداول آموزش دیدند. شش جلسه‌ی آموزشی برای این مبحث به هر دو گروه اختصاص داده شد. در گروه آزمایش روند کار به این صورت بود که در جلسه‌ی اول، ابتدا وسایل مورد نیاز در طول دوره تدریس به روش دست‌ورزی، به کلاس آورده شد و به دانش‌آموزان معرفی گردید. این وسایل عبارت بودند از: سیم لوله با تعداد دوره‌های متفاوت، سیم‌های رابط، منبع تغذیه‌ی متناوب، هسته‌ی آهنی صاف و یو شکل، لامپ نئون، باتری ۱/۵ ولتی، رئوستا، گالوانومتر، تعدادی آهنربا، سیم نرم، یک قطعه سیم فلزی و مولتی متر. سپس اعضای گروه آزمایش به تیم‌های ۴ نفره تقسیم شدند. برای جلسه‌ی اول دو آزمایش در نظر گرفته شد. اولین آزمایش تولید نیروی محرکه القایی بود که با هدف بررسی اثر تغییر میدان مغناطیسی خارجی در تولید نیروی محرکه‌ی القایی صورت گرفت و آزمایش دوم که با هدف بررسی اثرات تغییر مساحت مدار در تولید نیروی محرکه القایی انجام شد و به این ترتیب جلسه‌ی اول پایان یافت.

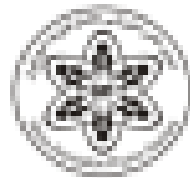
شکل ۱: انجام آزمایش‌های تولید نیروی محرکه القایی

و مشتمل بر دو گروه آزمایش و کنترل می‌باشد [۱۰]. جامعه‌ی آماری این تحقیق کلیه‌ی دانش‌آموزان پسر پایه‌ی یازدهم رشته-ی ریاضی و فیزیک شهر تهران هستند که در سال ۹۷-۱۳۹۶ مشغول به تحصیل بوده‌اند. برای انتخاب آزمودنی‌ها دو کلاس شامل ۶۵ دانش‌آموز از مدرسه‌ای واقع در منطقه‌ی ۱۹؛ به صورت نمونه‌ی در دسترس انتخاب گردید. از این نمونه، ۳۲ نفر به عنوان گروه آزمایش و ۳۳ نفر در گروه کنترل قرار گرفتند.

۱-۲- ابزار جمع آوری داده‌ها: به منظور مطالعه بر روی سوال تحقیق و سنجش توانایی شناختی و میزان تسلط نمونه‌ها بر محتوای آموزش داده شده از آزمون پیشرفت تحصیلی محقق ساخته استفاده گردید. این آزمون شامل ۲۰ سوال از انواع جور کردنی، کوتاه پاسخ و تشریحی؛ و منتخب از کتاب فیزیک هالیدی، کتاب درک مفهومی فیزیک لوییز ایشتن و مجموعه سوالات امتحان‌های هماهنگ کشوری می‌باشد. همچنین سعی شد که آزمون طراحی شده تمام سطوح طبقه-بندی بلوم را پوشش دهد.

۲-۲- روایی و پایایی ابزار جمع آوری داده: برای سنجش روایی و یا اعتبار سوالات، نظرات اساتید و خبرگان دانشگاهی رشته‌ی فیزیک و تعدادی از دبیران مجرب فیزیک جمع‌آوری، ارزیابی و اعمال گردید تا در نهایت روایی سوالات، مورد تأیید واقع شد. برای سنجش پایایی آزمون از روش آلفای کرونباخ استفاده گردید. میزان ضریب آلفای کرونباخ برای آزمون پیشرفت تحصیلی با استفاده از نرم‌افزار SPSS مقدار ۰/۷۴۹ بدست آمد و چون این مقدار بیش از ۰/۷ است، نتیجه می‌گیریم ابزار محقق ساخته از پایایی لازم جهت سنجش موضوع مورد بررسی برخوردار است [۱۱].

۳-۲- اجرای پژوهش: در نهایت، پس از تعیین اهداف و انجام اقدامات نظری مربوط به پژوهش، پیش از شروع تدریس

شکل ۳: انجام آزمایشهای مبدل فزاینده و مبدل کاهنده

برای جلسه ی ششم، قبل از اینکه کلاس آغاز شود؛ ۱۰ آزمایشی را که در کلاس توسط هر گروه اجرا شده بود به طور جداگانه در سالن اجتماع مدرسه چیده و از هر تیم خواستیم تا به سراغ یک آزمایش بروند و پس از پایان هر آزمایش با تیم های دیگر جابجا شوند.

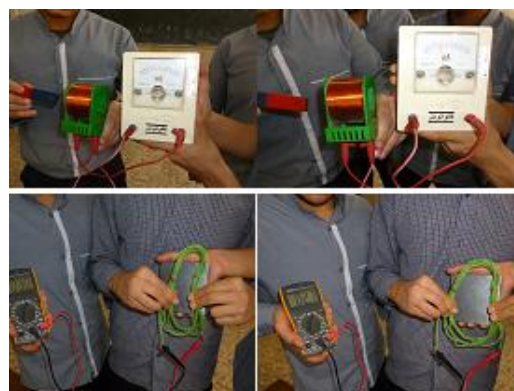
نهایتاً بعد از اجرای این شش جلسه ی آموزشی از هر دو گروه آزمایش و کنترل به صورت همزمان پس آزمون به عمل آمد. نتایج حاصل از پیش آزمون و پس آزمون با استفاده از آزمون تی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

۳. نتایج و بحث:

در بخش آماره های توصیفی، آزمودنی ها و متغیرهای مورد مطالعه، از طریق آماره های توصیفی مانند توزیع فراوانی، میانگین، انحراف معیار، جدول و نمودارها مورد بررسی قرار گرفت و در بخش آمار استنباطی به منظور بررسی تفاوت معنادار در میانگین نمرات کلی و نمرات برحسب حیطه ی یادگیری در پیش آزمون و پس آزمون دو گروه (آزمایش و کنترل) از آزمون تی دو گروه مستقل استفاده شد.

۳.۱. یافته های توصیفی: آزمودنی ها در این تحقیق شامل ۶۵ دانش آموز پسر پایه ی یازدهم هستند که در گروه های آزمایش و کنترل قرار دارند. اطلاعات توصیفی آزمودنی های شرکت کننده در پیش آزمون و پس آزمون، نمرات کل دانش آموزان در هر آزمون است که در جدول (۱) و نمودار (۱) آمده است.

در جلسه ی دوم آزمایش نیرو محرکه القایی انجام شد، اما این بار به منظور بررسی اثر چرخش میدان یا حلقه، بر تولید نیرو محرکه ی القایی. بعد از انجام این فعالیت ها توسط خود دانش آموزان، مفهوم شار مغناطیسی برای دانش آموزان مطرح شد و برای توضیحات به آزمایش هایی که انجام داده بودند، اشاره شد. در جلسه ی سوم سه آزمایش برای قانون لنز انجام شد که به ترتیب به بررسی جهت جریان القا شده در سیم پیچ در اثر دور و نزدیک کردن آهنربا، تغییر مساحت سیم پیچ و چرخش سیم پیچ مورد بررسی قرار گرفت. پس از انجام این فعالیت ها قانون لنز با استفاده از مشاهدات خود دانش آموزان، به آنها تدریس شد.

شکل ۲: انجام آزمایش های مربوط به قانون لنز

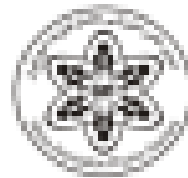
در جلسه ی چهارم آزمایش خود القایی و همین طور آزمایش القایی متقابل برای مشاهده و درک اثر خود القایی و نحوه ی تأثیر تغییر جریان یک مدار در مدار دیگر اجرا شد. در جلسه ی پنجم؛ آزمایش های مولد فزاینده و کاهنده انجام شد تا دانش آموزان چگونگی افزایش و کاهش ولتاژ را در مدارها ببینند. پس از انجام این فعالیت های دست ورزی، جریان متناوب برای دانش آموزان توضیح داده شد. سپس از دانش آموزان خواسته شد تا طرز کار مولدهای آبی، بادی و حرارتی را تشریح کنند و در ادامه به تدریس مبدل ها پرداخته شد و از دانش آموزان خواسته شد تا کاربرد آنها را ذکر کنند.

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

وسیله نوع حوزه‌ی عملکرد اعم از آمار پارامتری و ناپارامتری مشخص شود. برای بررسی نرمال بودن داده‌ها از آزمون کلموگروف اسمیرنوف استفاده می‌کنیم. طبق جدول (۲) سطح معنی‌داری توزیع نمرات کمتر از ۰/۰۵ است، لذا فرض نرمال بودن داده‌ها رد می‌شود.

جدول ۲. نتایج آزمون کولموگروف اسمیرنوف در مورد پیش فرض نرمال بودن توزیع نمرات

کولموگروف اسمیرنوف			نرمال بودن توزیع نمرات
آماره	تعداد	معنی داری	
پیش آزمون	۶۵	۰/۵۹۳	
پس آزمون	۶۵	۰/۸۱۶	

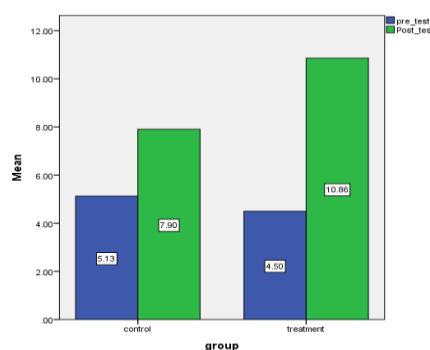
بنابراین داده‌ها از نوع غیر نرمال و یا ناپارامتری هستند و باید از روش‌های ناپارامتری برای مقایسه‌ی داده‌ها استفاده نمود. یکی از آزمون‌های ناپارامتری آزمون تی دو گروه مستقل است. برای بررسی سوال اصلی تحقیق مبنی بر اینکه آیا روش تدریس دست ورزی باعث پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان در مبحث القای الکترومغناطیسی می‌شود؟ لازم است داده‌های این آزمون با توجه به نمرات کل پیش آزمون‌ها مورد سنجش قرار گیرد. از تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون تی نتایج زیر بدست آمد.

با توجه به جدول شماره ۳، سطح معنی‌داری ۰/۰۷۴ است. بنابراین آماره‌ی تی معنا دار نیست. لذا نمره‌ی پیش آزمون در بین دو گروه تفاوت معناداری ندارد.

جدول ۱. میانگین و انحراف استاندارد نمرات پیش آزمون و پس آزمون در دو گروه

گروه	تعداد	پیش آزمون		پس آزمون	
		میانگین	انحراف	میانگین	انحراف
کنترل	۳۳	۵/۱۲۸	۱/۶۰۷	۷/۹۰۱	۲/۶۵۰
آزمایش	۳۲	۴/۵۰۰	۱/۱۴۱۲	۱۰/۸۵۹	۲/۵۶۸

نمودار ۱: مقایسه‌ی میانگین نمرات پیش آزمون و پس آزمون در بین گروه‌ها

جدول و نمودار فوق به صورت شفاف نشان می‌دهد که نمرات دانش‌آموزان گروه آزمایش نسبت به کنترل افزایش بیشتری داشته است که خود بیانگر مؤثرتر بودن روش تدریس دست ورزی، نسبت روش‌های معمول است.

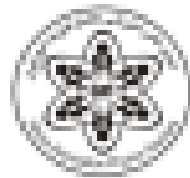
۳.۲ یافته‌های استنباطی: تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش با استفاده از آزمون تی انجام شده است. لذا برای بررسی تأثیر متغیر مستقل بر متغیرهای وابسته، از طریق آزمون-های فرض، ابتدا باید نوع توزیع داده‌ها مشخص گردد تا به این

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

این وسیله دانش آموزان را نسبت به یادگیری درس فیزیک ترغیب کرد.

جدول ۳. نتایج آزمون تی برای مقایسه ی نمرات پیش آزمون در بین دو گروه کنترل و آزمایش

نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	آماره F (لون)	سطح معنی داری لون	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری t
پیش آزمون	۴/۸۱۹	۱/۴۲۲	۰/۵۷۲	۰/۶۵۵	۲/۶۴۰	۰/۱۰۹	۱/۸۱۴	۶۳	۰/۰۷۴

جدول ۴. نتایج آزمون تی برای مقایسه ی نمرات پس آزمون در بین دو گروه کنترل و آزمایش

نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی	آماره F (لون)	سطح معنی داری لون	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری t
پس آزمون	۹/۳۵۷	۲/۹۸۸	۰/۴۵۹	-۰/۰۶۰	۰/۱۲۶	۰/۷۲۴	-۴/۵۶۴	۶۳	۰/۰۰۰

اما جدول ۴، که مربوط به نتایج آزمون تی برای مقایسه ی نمرات پس آزمون است، سطح معنی داری را ۰/۰۰۰۱ نشان می دهد. بنابراین آماره ی تی معنی دار است. لذا نمره ی پس-آزمون در بین دو گروه کنترل و آزمایش تفاوت معناداری دارد. بنابراین سوال ما مبنی بر اینکه آیا روش دست ورزی موجب پیشرفت تحصیلی دانش آموزان گروه آزمایش می شود؟ پاسخ مثبت گرفته و نتیجه می گیریم که این روش موجب پیشرفت تحصیلی فراگیران در مبحث مورد نظر شده است. لذا می توان از این روش برای دیگر مباحث فیزیک نیز استفاده کرد و به

برای بررسی سوال دوم تحقیق مبنی بر اینکه آیا روش تدریس دست ورزی موجب ارتقاء سطوح یادگیری فراگیران می شود؟ نمرات مربوط به دو گروه آزمایش و کنترل در شش حیطه یادگیری بلوم مورد ارزیابی قرار گرفت. جدول ۵ نتایج آزمون تی برای مقایسه نمرات در شش حیطه یادگیری برای دو گروه در پیش آزمون را نشان می دهد.

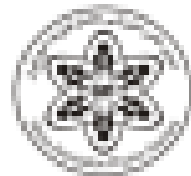
نتایج آزمون در جدول شماره ۵ حاکی از آن است که برای هر شش حیطه یادگیری، معناداری حاصل نشده است. بنابراین می توان نتیجه گرفت بین نمرات پیش آزمون در شش حیطه ی یادگیری تفاوت معناداری وجود ندارد. در عین حال نتایج

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

با توجه به نتایج جدول فوق، مشاهده می شود که سطح معنی داری آماره ی تی برای هریک از حیطه ها کمتر از ۰/۰۵ است. به عبارت دیگر در مرحله ی پس آزمون بین نمرات شش حیطه یادگیری در دو گروه کنترل و آزمایش تفاوت معناداری وجود دارد [۱۲]. بنابراین پاسخ سوال تحقیق مبنی بر اینکه آیا روش دستورزی موجب ارتقاء سطوح یادگیری فراگیران می شود؟ مثبت خواهد بود. نتایج این پژوهش نشان می دهد که به کارگیری روش دستورزی نه تنها باعث پیشرفت تحصیلی دانش آموزان بلکه باعث ارتقاء و بهبود سطوح یادگیری آنها نیز شده است. در این شیوه دانش آموز می آموزد که از وسایل ساده اطراف خود برای طراحی یک آزمایش ساده استفاده کند و دانش قبلی و مشاهدات خود را پیوند زده و برای تجزیه و تحلیل آن تلاش نماید. بنابراین چندان دور از ذهن نیست که این روند سطوح یادگیری وی را ارتقاء دهد. اگر این شیوه ی آموزشی به صورت مستمر انجام شود به تدریج فرد را به یک پژوهشگر علمی مبدل می سازد.

۴. نتیجه گیری

تدریس سنتی نتوانسته اهداف عالی آموزش علوم را برآورده سازد و میزان یادگیری پایین دانش آموزان، لذت نبردن از کلاس فیزیک و نداشتن انگیزه از جمله مهمترین پیامدهای این روش است.

از نتایج تحقیق چنین برمی آید که بکارگیری روش دست-ورزی موجب ارتقاء سطوح یادگیری دانش آموزان می گردد. اگر چه این روش تدریس تلاش بیشتر معلم را برای فراهم سازی مقدمات تدریس می طلب ولی با توجه به نتایج آن شایسته است که معلمان را برای بکارگیری این شیوه ترغیب کرد. از این رو توصیه می شود معلمین جهت افزایش کیفیت یادگیری دانش آموزان این روش را بکار گیرند تا هم امکانی برای یادگیری بهتر علوم فراهم شود و هم فرصتی ایجاد شود تا دانش آموزان علوم را در بستر

آزمون تی برای دو گروه در پس آزمون در جدول شماره ۶ آمده است.

جدول ۵. نتایج آزمون تی برای مقایسه ی نمرات پیش آزمون در بین دو گروه کنترل و آزمایش

نام متغیر (حیطه)	میانگین ن	انحراف ف معیار	آماره F (لون)	سطح معنی داری لون	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری t
دانش	۲/۰۸	۰/۷۸	۰/۷۲۶	۰/۳۹۷	۰/۹۳۶	۶۳	۰/۳۵۳
درک و فهم	۰/۸۳	۰/۶۷	۱/۳۳۲	۰/۲۵۳	۱/۳۷۵	۶۳	۰/۱۷۴
کاربرد	۰/۷۳	۰/۴۳	۰/۲۱۲	۰/۶۴۷	۰/۳۰۰	۶۳	۰/۷۶۵
تجزیه و تحلیل	۰/۵۷	۰/۳۶	۰/۵۰۲	۰/۴۸۱	۰/۴۰۳	۶۳	۰/۶۸۹
ترکیب	۰/۳۵	۰/۲۷	۲/۸۴۳	۰/۰۹۷	۱/۵۴۴	۶۳	۰/۱۲۸
ارزشیابی	۰/۲۷	۰/۱۶	۴/۹۴۸	۰/۰۳۰	۰/۳۷۷	۶۳	۰/۷۰۸

جدول ۶. نتایج آزمون تی برای مقایسه ی نمرات پس آزمون در بین دو گروه کنترل و آزمایش

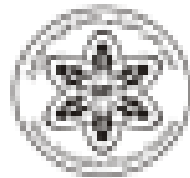
نام متغیر (حیطه)	میانگین	انحراف ف معیار	آماره F (لون)	سطح معنی داری لون	آماره t	درجه آزادی	سطح معنی داری t
دانش	۴/۰۷	۱/۳۶	۰/۷۳۳	۰/۳۹۵	-۳/۵۵۲	۶۳	۰/۰۰۱
درک و فهم	۲/۱۱	۱/۱۸	۰/۵۴۲	۰/۴۶۴	-۲/۰۵۷	۶۳	۰/۰۴۴
کاربرد	۱/۲۶	۰/۷۰	۰/۰۷۵	۰/۷۸۵	-۳/۱۷۰	۶۳	۰/۰۰۲
تجزیه و تحلیل	۰/۹۹	۰/۵۰	۰/۰۵۱	۰/۸۲۳	۳/۵۳۵	۶۳	۰/۰۰۱
ترکیب	۰/۵۶	۰/۲۷	۰/۰۲۴	۰/۸۷۷	-۲/۲۳۴	۶۳	۰/۰۲۹
ارزشیابی	۰/۳۷	۰/۲۸	۰/۲۲۲	۰/۶۳۹	-۲/۹۵۲	۶۳	۰/۰۰۴

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

[۹] قلم سیاه، ابوالقاسم؛ چرا باید فیزیک آموخت؟، رشد آموزش فیزیک، شماره ۱۰، (۱۳۶۳).
[۱۰] بیابانگرد، اسماعیل، روانشناسی تربیتی (روانشناسی آموزش و یادگیری)، نشر ویرایش، چاپ سوم، تهران (۱۳۸۸).
[۱۱] سیف، علی اکبر؛ اندازه گیری، سنجش و ارزشیابی آموزشی، نشر دوران، (۱۳۷۵) ۱۳۲-۱۳۳.
[۱۲] صحرانورد، مریم؛ نقش استفاده از روش فعال تدریس درس علوم تجربی در پرورش روحیه ی پرسشگری- پژوهش و پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه ی چهارم ابتدایی، پایان نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تربیت معلم تهران (۱۳۸۱).

منیره سادات آب یار: اینجانب از طرف نویسندگان این مقاله متعهد می شوم که تمامی مطالب این مقاله حاصل پژوهش نویسندگان است. همچنین تمامی اصول اخلاق علمی را رعایت نموده ایم و هر جا از مقالات یا محصول پژوهش سایر نویسندگان استفاده شده است، به نام نویسندگان، عنوان کتاب یا مقاله آنها در مراجع اشاره شده است.

ایمیل نویسنده مسئول: m.s.abyar97@gmail.com

شماره تماس نویسنده مسئول: 09192266212

زندگی بیاموزند. این امر نه تنها در آموزش مبحث القای الکترومغناطیسی، بلکه در تمامی مباحث علمی فیزیک و علوم تجربی، می تواند روشنگر راهی در جهت شکوفایی هر چه بیشتر خلاقیت دانش آموزان باشد. علاوه بر این رویکرد دست ورزی و انجام آزمایش تعاملی، می تواند از نقش یکطرفه معلم در کلاس کاسته و نقش دانش آموز را در امر یادگیری افزایش دهد و در آخر باید اضافه کرد که بکارگیری شیوه دست ورزی توانایی برقراری ارتباط با دیگران و مهارت انجام کار جمعی را در دانش آموزان تقویت می کند که این از اهداف اصلی و مهم تعلیم و تربیت در جوامع امروزی است.

مراجع

- [۱] آقازاده، محرم؛ روشهای نوین تدریس، انتشارات آبیژ: (۱۳۸۸)، ۲۹۳.
- [۲] دهقانپور، مریم؛ آموزش هندسه با استفاده از دست سازه های آموزشی و مقایسه آن با روش تدریس سنتی در مدارس راهنمایی دخترانه ناحیه یک کرمان در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸، پایان نامه کارشناسی ارشد آموزش ریاضی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی (۱۳۸۹).
- [۳] رضاخانی، زهرا؛ بررسی نقش دست سازه ها در آموزش ریاضی و تأثیر آن بر نگرش دانش آموزان، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن (۱۳۸۴).
- [۴] اتحاد مهرآباد، حسن و روانبخش، مرضیه؛ در حاشیه آموزش فیزیک و آزمایشگاه های مدارس متوسطه، رشد آموزش فیزیک؛ شماره ۸۸ (۱۳۸۸).
- [۵] سیدی، سمیرا، احمدی، فاطمه، نصری، صادق و صدرالاشراقی، مسعود، بررسی تأثیر کاربرد دست سازه های آزمایشگاهی بر کیفیت آموزش فیزیک، نشریه علمی پژوهشی فناوری آموزش، سال هفتم، جلد ۷، شماره ۲، (۱۳۹۱).
- [۶] بدریان، عابد و کامیابی، شریف؛ یاددهی و یادگیری شیمی در آزمایشگاه، انتشارات مبنای خرد (۱۳۹۴).
- [۷] شعبانی حسن، مهارت های آموزشی و پرورشی، انتشارات سمت، ویراست ۳، (۱۳۹۵)، ۳۲۳-۴۱۹.
- [8] Kaminski, Wanda, Marisa M, Teaching and Learning physics today (2010).

وزارت آموزش و پرورش
سازمان آموزش و پرورش شهرستان

چهارمین همایش ملی

ارتقای کیفیت آموزش

با رویکرد مهارت های زندگی

۳۰ آبان ۱۳۹۸

